

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1959

ANDRA KAMMAREN

Nr 6

27 februari—4 mars

Debatter m. m.

Fredagen den 27 februari

	Sid.
Interpellationer av:	
herr Antonsson ang. hjälpklassklientelets yrkesutbildning	3
herr Nihlfors ang. konstfackutbildningen	5

Tisdagen den 3 mars

Interpellationer av:	
herr Berglund ang. rätten till vatten och fiske i Norrbottens lappmark	8
herr Andersson i Storfors ang. principerna för fördelning av boställen vid ändringar i pastoratsindelningen	10

Onsdagen den 4 mars

Ändring i kommunala vallagen	12
Utgifter under riksstatens elfte huvudtitel:	
Inrikesdepartementet: Omkostnader	16
Medicinalstyrelsen: Avlöningar	18
» Omkostnader	19
» Sjukvårdsberedskapsnämndens omkostnader m. m.	19
Utrustning av beredskapssjukhus vid krig eller krigsfara	20
Statens sinnessjukhus: Avlöningar	21
Utbildning av sinnessjukvårdspersonal: Avlöningar	33
Bidrag till driften av folksanatorier	34
Ändring i förordningen om automobilskatt, m. m.	35
Ändring av övergångsbestämmelserna till lagen den 27 maj 1955 om ändring i kommunalskattelagen	36
Åtgärder för att tillföra domstolarna trafikteknisk sakkunskap	48
Lämpligare behandling av värnpliktiga och civilförsvarspliktiga, som av samvetsbetänkligheter vägra att utföra vapenfri tjänst	52
Konvention om lika lön för män och kvinnor, m. m.	65
Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.	77

	Sid.
Kommuns skyldighet att söka tillstånd till förvärv av jordbruksfastighet	79
Försäljning av kronoegendomar:	
Himmelsända 2 ¹ i Södermanlands län	81
Stadsäga i Norrköpings stad	82
Översyn av kommitté- och utredningsväsendet	89
Interpellationer av:	
herr Nilsson i Göingegården ang. det ekonomiska resultatet av viss utvidgning av konstfackskolans nybyggnad	92
fröken Karlsson ang. bostadsanmälningsplikten för utlänningar ..	92

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 4 mars

<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 1, ang. ändrade bestämmelser om indelning i valkretsar vid primärkommunala val	12
— nr 2, om ändring i kommunala vallagen m. m.	12
— betänkande nr 3, om ändrad lydelse av §§ 35 och 36 regeringsformen, m. m.	16
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 11, rörande utgifter under elfte huvudtiteln (inrikesdepartementet)	16
— nr 32, om anslag å tilläggsstat II till Avsättning till fonden för idrottens främjande	35
— nr 33, ang. bestridande av vissa haverikostnader	35
— nr 34, ang. bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall avstå allmänna arvsfondens rätt till arv, m. m.	35
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 7, ang. avdrag vid taxering för lön till hemmavarande barn	35
— nr 10, om ersättning av statsmedel för vissa kostnader i taxeringsmål	35
— nr 13, om ändring i förordningen om automobils katt, m. m.	35
— nr 17, ang. ändrad lydelse av övergångsbestämmelserna till lagen den 27 maj 1955 om ändring i kommunalskattelagen	36
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 3, ang. verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning	48
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 6, om åtgärder för att tillföra domstolarna trafikteknisk sakkunskap	48
— nr 7, om lämpligare behandling av värnpliktiga och civilförsvarspiktiga, som av samvetsbetänkligheter vägra att utföra vapenfri tjänst	52
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 2, ang. av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1958 fattade beslut	65
— nr 3, ang. ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, m. m.	77
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 2, ang. lag om köttbesiktning m. m.	79
— nr 4, om ändring i jordförvärvslagens bestämmelser om skyldighet för kommun att söka tillstånd till förvärv av jordbruksfastighet	79
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition ang. försäljning av kronoegendomar	81
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 1, om en översyn av kommitté- och utredningsväsendet	89

Fredagen den 27 februari

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 20 in-
nevarande februari.

§ 2

Föredrogs den av herr *Senander* vid
kammarens nästföregående sammanträ-
de gjorda, men då bordlagda anhållan
att få framställa interpellation till herr
statsrådet och chefen för civildeparte-
mentet angående förhandlingarna om
statstjänstemännens löner.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 3

Föredrogs den av herr *Antby* vid
kammarens nästföregående sammanträ-
de gjorda, men då bordlagda anhållan
att få framställa interpellation till herr
statsrådet och chefen för kommunika-
tionsdepartementet angående den plane-
rade broförbindelsen vid Jordfallet över
Göta älv.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4

**Interpellation ang. hjälpklassklientelets
yrkesutbildning**

Ordet lämnades på begäran till

Herr ANTONSSON (cp), som yttrade:

Herr talman! Det finns en viktig och
relativt omfattande verksamhetsgren
inom den obligatoriska skolans ram som
sällan skymtat i den allmänna skolde-
batten. Det gäller den särskilda under-
visning som riktar sig till de psykiskt
utvecklingshämjade barnen och som
vuxit fram ur praktiska erfarenheter

från skolans arbetsfält. De mer bestäm-
da direktiven för hjälpundervisning da-
terar sig från år 1942. Året därefter ut-
färdade skolöverstyrelsen de erforder-
liga allmänna föreskrifterna och pla-
nerna: Anvisningar rörande särskild
hjälpundervisning; Riktlinjer för uttag-
ning av barn till hjälpklass samt Nor-
malundervisningsplan för folkskolans
hjälpklass.

Hjälpklassorganisationen har under
senare år varit stadd i snabb utveckling.
I dag uppgår antalet hjälpklasser i hela
landet till ca 1 500 med i medeltal 15
elever i varje klass. Verksamheten har
också ingått som ett led i försöksverk-
samheten med 9-årig enhetsskola. I det
förslag till ny undervisningsplan för
folkskolor, som avgavs i september
1953, var tim- och kursplaner för spe-
cialundervisning och anvisningar för
densamma intagna som ett särskilt av-
snitt. Därmed ville man markera, att
denna undervisningsform bör ingå som
ett fast alternativ i folkskolans under-
visning. Principen godtogs av skolöver-
styrelsen.

Inrättande av hjälpklasser i skoldist-
rikt, där underlag för sådana finns, sy-
nes stå i god överensstämmelse med
strävandena att åstadkomma en väl ut-
byggd och ändamålsenlig skolorganisa-
tion. Det bör vidare ses som ett led i
skolans strävanden att i möjligaste ut-
sträckning söka tillgodose barnens olika
förutsättningar att inhämta kunskaper.
Den åtgärd som skolan genom denna
klassdifferentiering vidtagit har, såvitt
jag erfarit, vunnit såväl lärares som för-
äldrars förtroende.

Elevklientelet i hjälpklasser består av
psykiskt utvecklingshämjade barn, som
har svårt att följa med den normala un-

Interpellation ang. hjälpklassklientelets yrkesutbildning

dervisningen men som inte är mer handikappade än att de inom folkskolan kan tillgodogöra sig en specialundervisning avpassad efter deras förutsättningar. De psykiskt mer handikappade barnen placeras som bekant i särskolor. Hindren för att i önskvärd utsträckning kunna bygga ut hjälpklassorganisationen har enligt uppgifter från skolhåll främst bestått i lokalsvårigheter, skolskjutsproblem och brist på utbildade hjälpklasslärare. Emellertid framhålles, att man på ett ganska tillfredsställande sätt lyckats lösa problem av denna art.

De största problemen på ifrågovarande område inställer sig då dessa lärjungar slutar skolan. I avgångsklasserna sätter kuratorsverksamheten in. Jämsides med läraren hjälper kuratorn eleverna vid yrkesval och denne skall sedan ha en fortlöpande kontakt med den unge och hemmet först och främst tills eleven fyllt 18 år. Det är emellertid uppenbart att det stöd och den hjälp eleverna härigenom erhåller efter avslutad skola inte kan bli av så intim karaktär som under den tid de var under skolans omedelbara skydd. Ändå synes det i varje fall mig att de unga när de träder ut i livet har om möjligt ännu större behov än tidigare av verkligt effektivt stöd.

Till kuratorernas arbetsuppgifter hör att söka slussa in denna ungdom i arbetslivet. Här stöter man på många och ofta oöverstigligen svårigheter. Det är självfallet ytterst svårt för f. d. hjälpklassungdom att jämsides med sina kamrater från normalklasser kunna hävda sig på arbetsmarknaden och än svårare — för att inte säga omöjligt — blir det för dem att konkurrera om de otillräckliga platserna inom yrkesutbildningen. Här möter oss en dyster bild av hur tillvaron kan arta sig för en ungdom, som av oblikt öde ställts på livets skuggsida. Än mörkare ter sig bilden om man därtill fogar det faktum, att en del statliga verk i sina inträdesfordringar

antyder, att f. d. hjälpklasselever inte har möjligheter att söka vinna anställning inom dessa verk. Det finns inom de nämnda inrättningarna en rad mindre kvalificerade arbeten som även f. d. hjälpklasselever bevisligen kan sköta, men anställningsbestämmelserna utestänger dem redan på förhand ifrån möjligheten att ens pröva sig fram. En sådan attityd från samhällets sida är knappast ägnad att underlätta vare sig den enskilde individens eljest svåra situation eller det arbete som av skolans ansvariga läggs ner för att hjälpa denna ungdom fram i livet.

Svårigheterna med placering av f. d. hjälpklasselever i förvärvslivet har uppmärksamrats, men de nödvändiga stödåtgärderna har dessvärre uteblivit. Jag syftar här närmast på utbildningsmöjligheterna. Numera bereds visserligen i någon utsträckning dessa elever plats vid Stockholms och Göteborgs yrkeskolor till en ettårskurs i förberedande yrkesutbildning, som för de manliga eleverna omfattar en viss mekanisk och för de kvinnliga viss huslig utbildning. Någon egentlig och organiserad yrkesutbildning är inte anordnad för detta elevklientel.

All erfarenhet visar emellertid, att även f. d. hjälpklasselever väl hävdar sig i praktiskt arbete, om de fått den rätta vägledningen, chansen till god start. Härför talar också erfarenheterna från yrkesorienteringen, i vilken hjälpklasselever i åttonde klass numera får delta. Det har hänt att arbetsgivare t. o. m. bett att få tillbaka eleven när denne slutat skolan.

Utbildningens betydelse understrykes i skilda sammanhang och inte minst under tider med lågkonjunktur. En rad olika möjligheter till yrkesutbildning skapas fram för t. ex. arbetslösa i syfte att motverka de sociala olägenheter en arbetslöshetsperiod för med sig. Det synes mig med hänsyn till sociala verkningar av olika slag vara lika motiverat att man på detta sätt även tar hand

om den stora mellangrupp ungdomar som det här gäller.

Man bör givetvis inte göra några generaliseringar beträffande vilka kategorier av ungdomar som har speciellt lätt för att glida in i asocialitet och kriminalitet samt härigenom bidra till den stigande ungdomsbrottsligheten, men jag anser dock, att man inte bör blunda för det faktum, att den ungdom som det här är fråga om kan vara mer lättledd och mer disponibel för missriktad aktivitet än sina normalbegåvade kamrater, i synnerhet då de själva känner med sig att de är mer eller mindre utestängda från samhället. Slutligen måste man också se problemet mot bakgrunden av att hemmen i alltför många fall — trots att barnens efterblivenhet ingalunda alltid behöver ha ett hereditärt samband med föräldrarnas intellektuella status — inte fyller den viktiga uppgiften att ge de unga den önskvärda tryggheten och trivselen.

Det måste vara samhällets skyldighet att här, liksom beträffande de än mer handikappade ungdomarna (särskoleeleverna), vidta de stödåtgärder, som är påkallade och som bör sättas in när de unga slutar skolan. Enligt min mening bör möjligheter till en efter f. d. hjälpklasslevers förutsättningar avpassad yrkesutbildning inom den reguljära yrkesutbildningens ram undersökas. Härvid skulle självfallet kuratorerna med sin goda kännedom om och förståelse för dessa ungdomars speciella svårigheter lämna dem hjälp vid yrkesval och över huvud följa upp eleverna under utbildningstiden.

Utbildning skänker alla människor större säkerhet, trygghet och trivsel i tillvaron. Erfarenheterna beträffande f. d. hjälpklassungdom ger belägg för att dessa unga om möjligt är i ännu högre grad beroende härav än sina normalt begåvade kamrater, för vilka dock en rad olika möjligheter står öppna. Av en av rektor Helmer Norman gjord undersökning framgår, att den övervägan-

Interpellation ang. konstfackutbildningen

de delen av de debila barn, som fått någon möjlighet till viss vägledning, också får en mer positiv inställning till arbetet och miljön än de icke-utbildade, vars utpräglade osäkerhets- och vantrivselkänsla gör att de ständigt flyttar mellan olika arbetsplatser utan att finna sig till rätta någonstans.

Ur såväl humanitära som samhällliga synpunkter framstår det som ett angeläget önskemål att bättre än hittills tillgodose även f. d. hjälpklasslevers behov av och rätt till god start i livet. Endast genom positiva och verkligt effektiva åtgärder kan man enligt min uppfattning räkna med att de missförhållanden, som nu föreligger på området, elimineras till gagn för hela samhället.

Med stöd av vad jag ovan anfört anhaller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framställa följande frågor:

1. Har herr statsrådet uppmärksammat de här påtalade förhållandena angående hjälpklasslevers situation vid avslutad skolgång?

2. Är herr statsrådet beredd att medverka till åtgärder i syfte att förbättra hjälpklassklientelet utbildningsmöjligheter i första hand genom anordnande av en för dessa ungdomar lämpad yrkesutbildning inom den reguljära yrkesutbildningens ram?

3. Om så är fallet, är herr statsrådet beredd att för detta syfte genom de centrala skolmyndigheterna eller på annat sätt låta utreda hjälpklassklientelet yrkessituation, kartlägga behovet av elevplatser samt uppdraga riktlinjer för en efter detta klientels förutsättningar avpassad yrkesutbildning?

Denna anhållan bordlades.

§ 5

Interpellation ang. konstfackutbildningen

Herr NIHLFORS (fp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Interpellation ang. konstfackutbildningen

Herr talman! De nya, stora och moderna lokaler, som konstfackskolan numera kunnat taga i bruk i Stockholm, torde skapa mycket goda förutsättningar för en allsidig utbildning på olika linjer. Tyvärr måste dock konstateras att glädjen över de nya lokalerna grumlans genom ett i vida kretsar av intresserade, till vilka får räknas inte endast elever och tidigare elever samt lärare utan även industrifolk, förefintligt missnöje med bl. a. utbildningens utformning. Kritikerna frågar sig, om de kostnader, som staten och även Stockholms stad lägger ner på utbildningen, ger den utdelning som man skulle önska. Om denna utbildning, som på vissa linjer nu förekommer, inte av t. ex. industrien anses vara den rätta för att de färdiga eleverna skall kunna erhålla anställning eller uppdrag, aktualiseras en översyn av utbildningen. Det har uppgivits att ytterst få av de trettio elever, som från avdelningen för textilarbete årligen utexamineras efter en fyraårig studietid, tas om hand av den svenska textilindustrin, och skälet härtill skulle vara att utbildningen inte är av det slag att den ger sådan färdighet, som industrien i fråga kräver.

På keramiklinjen synes möjligheterna till någorlunda hygglig utkomst efter studietidens slut f. n. vara ganska obefintliga. Intagningen av elever för sådan utbildning kan därför behöva extra begränsas, om placeringsmöjligheterna bedöms som svåra och konjunkturen för en fri företagare på konsthantverkets område är så mörk som nu. I vart fall behöver en ordentlig information spridas bland konstfacksstuderandena om möjligheterna på arbetsmarknaden inom olika fack.

När det gäller själva undervisningens uppläggning har röster höjts för en mera allsidig sådan och kritik anförts mot en förekommande exklusiv specialisering och ett från yttervärlden alltför isolerat utbildningssystem. Det trängda läge, som konsthantverket sedan länge

befinner sig i, gör det angeläget med åtgärder, som kan förbättra situationen på olika sätt. Framför allt bör därvid beaktas behovet av en intimare kontakt med industrien.

Under hänvisning till ovanstående får jag hemställa om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framställa följande frågor:

1) Delar herr statsrådet den uppfattningen att konsthantverkets nuvarande läge kräver allvarlig uppmärksamhet från statsmakternas sida och att konstfackutbildningen i vissa hänseenden kan vara i behov av en översyn?

2) Är herr statsrådet i så fall beredd att vidtaga av situationen på området betingade åtgärder så att förbättringar skyndsamt kan åstadkommas?

Denna anhållan bordlades.

§ 6

Till bordläggning anmäldes

konstitutionsutskottets utlåtanden och betänkande:

nr 1, i anledning av väckta motioner angående ändrade bestämmelser om indelning i valkretsar vid primärkommunala val,

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i den kommunala vallagen m. m. även som i ämnet väckt motion, och

nr 3, med förslag till utredning av frågan om ändrad lydelse av §§ 35 och 36 regeringsformen, m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1959/60 under elfte huvudtiteln, avseende anslagen inom inrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1958/59 till

Avsättning till fonden för idrottens främjande,

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av vissa haverikostnader, och

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall avstå allmänna arvsfondens rätt till arv, m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 7, i anledning av väckta motioner angående avdrag vid taxering för lön till hemmavarande barn,

nr 10, i anledning av väckt motion om ersättning av statsmedel för vissa kostnader i taxeringsmål,

nr 13, i anledning av väckta motioner om viss ändring i förordningen om automobils katt, m. m., och

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av punkten 4 av övergångsbestämmelserna till lagen den 27 maj 1955 (nr 255) om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtande nr 3, angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av väckt motion om åtgärder för att tillföra domstolarna trafikteknisk sakkunskap, och

nr 7, i anledning av väckt motion om lämpligare behandling av värnpliktiga och civilförsvarspliktiga, som av samvetsbetänkligheter vägra att utföra vapenfri tjänst;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1958 vid dess fyrtio-

andra sammanträde fattade beslut, dels ock i ämnet väckta motioner, och

nr 3, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om köttbesiktning m. m., dels ock i ämnet väckta motioner, och

nr 4, i anledning av motioner om ändring i jordförvärvslagens bestämmelser om skyldighet för kommun att söka tillstånd till förvärv av jordbruksfastighet;

jordbruksutskottets utlåtande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar, m. m. såvitt angår Himmelsända 2¹ i Södermanlands län och stadsägan nr 2174 + 2178 + 2179 + 2340 i Norrköpings stad, jämte i ärendena väckta motioner; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion om en översyn av kommitté- och utredningsväsendet.

§ 7

Anmälades, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 64, angående fortsatt bemyndigande för Kungl. Maj:t att medgiva viss utvidgning av gällande rätt till varvsindustrirestitution, m. m., och

nr 65, angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1959/60.

Dessa propositioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 14.06.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 3 mars

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollen för den 24 och den 25 nästlidne februari.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att fru Torbrink, som vid kammarens sammanträde den 23 januari med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att deltaga i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner. Därvid hänvisades

till bevillningsutskottet propositionen nr 64, angående fortsatt bemyndigande för Kungl. Maj:ts att medgiva viss utvidgning av gällande rätt till varvsindustrirestitution, m. m., och

till jordbruksutskottet propositionen nr 65, angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1959/60.

§ 4

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden och betänkande nr 1—3, statsutskottets utlåtanden nr 11 och 32—34, bevillningsutskottets betänkanden nr 7, 10, 13 och 17, bankoutskottets utlåtande nr 3, första lagutskottets utlåtanden nr 6 och 7, andra lagutskottets utlåtanden nr 2 och 3, tredje lagutskottets utlåtanden nr 2 och 4, jordbruksutskottets utlåtande nr 6 och allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 1.

§ 5

Föredrogs den av herr *Antonsson* vid kammarens nästföregående sammanträ-

de gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående hjälpklassklienteletts yrkesutbildning.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6

Föredrogs den av herr *Nihlfors* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående konstfackutbildningen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7

Interpellation ang. rätten till vatten och fiske i Norrbottens lappmark

Ordet lämnades på begäran till

Herr **BERGLUND** (s), som yttrade:

Herr talman! Den svenska bebyggelsen i Norrbottens lappmark är av så sent datum, att traditioner och minnesbilder ännu lever kvar från de första nybyggarnas dagar.

En viktig förutsättning för kolonisation och livsuppehälle i denna landsdel var tillgång till fiske. Upplåtelsehandlingarna för nybyggena innehåller också nästan undantagslöst anvisningar om var fiskevatten fanns att disponera.

På 1800-talet hade kolonisationen ökat så starkt, att det var angeläget att lantmåterimässigt avskilja den jord, som nybyggarna hade att disponera, från övrig mark, som kronan skulle behålla. Vid denna förrättning, som benämnes avvitrningen, avsattes en fjärdedel av den skogsmark, som författningsenligt

Interpellation ang. rätten till vatten och fiske i Norrbottens lappmark

skulle tilldelas nybyggena efter deras skattetal, till en gemensam allmänningsskog. Upplåtelse av nybyggen fortsatte även efter avvitrningen. För att bereda utrymme för fortsatt kolonisation omfördes en del av den överblivna marken till kronoöverloppsmark inom de områden, där avvitrningen icke var slutförd och där nya upplåtelser kunde äga rum. Omkring senaste sekelskiftet avslutades upplåtelsen av nybyggen och då erhöll den nu rådande fördelningen mellan enskildas och kronans marker nu gällande gränser.

Lantmätarna, som skulle genomföra avvitrningen, hade en mycket stor arbetsuppgift att detaljkartlägga de landskapsstora lappmarkssocknarna. Flera lantmätare arbetade samtidigt inom samma socken och hade den uppdelad i var sitt distrikt. Den instruktion de hade att arbeta efter, 1873 års avvitrningsstadga, innehöll föreskrifter om hur jorden skulle skiftas men däremot icke något om skiftning av fiske och vatten.

Avvittringslantmätarna utförde sitt arbete på ackord. Deras arbete kan därför i vissa avseenden antagas ha blivit hastverk. Beträffande vatten och fiske skiftade en del lantmätare detta efter den urgamla rättsregeln i jordabalken 12: 4, nämligen så att med äga till strand följde rätt till vatten och därmed också fiske. Andra lantmätare skiftade icke vatten, då avvitrningsstadgan icke innehöll någon föreskrift därom. Detta senare förfarande, att icke skifta vatten, var regel när odisponerade kronoöverloppsmarker gränsade mot enskildas marker. Kronoöverloppsmarkerna var fortfarande vid 1870-talets slut öppna för upptagande av nybyggen. Såsom kronoöverloppsmarker infördes även de vattenområden som ej skiftats. När nybyggarna sedan skulle avgiva yttrande över avvitrningsutslaget hade de ingen orsak att besvära sig över förlorade vatten- och fiskerättigheter, då dessa frågor icke berörts i avvitrningsinstruk-

tionen eller i dess praktiska verkställighet. De sjöar och vattenområden, som överförts till kronoöverloppsmark, var fortfarande kvar för senare upplåtelse och delning.

Omkring sekelskiftet avslutades inom lappmarken upplåtelse av nybyggen. De nybyggen, som då var utlagda på kronoöverloppsmarken, blev gränslagda och den återstående marken överförd till kronoparker. Samma avvitrningsstadga gällde även vid denna slutliga förrättning. Det var aldrig tal om några ändringar i den sedan gammalt hävdvunna rätten till vatten och fiske. Först när den slutliga avvitrningen nådde Västerbottens fjällområde på 1920-talet hade konsekvenserna av den ofullständiga avvitrningsstadgans bestämmelser hunnit bli så uppenbara, att en särslagstiftning för Västerbottens lappmark kom till stånd år 1926 för att eliminera de mest uppenbara orättvisorna.

Genom rättslig prövning har det fastslagits, att den juridiska bedömningen fäster avgörande vikt vid förhållandet, att vattenområdena numera är inskrivna i jordregistret såsom kronoparker ifrån att tidigare ha varit kronoöverloppsmark samt att jordägarna icke anfört besvär när förrättningarna i ofullständiga koncepthandlingar utan gränsmarkering var utställda för yttrande. Dispositionen av vattnen har därför vunnit laga kraft.

De kaotiska förhållanden, som därigenom uppkommit i fråga om vatten och fiske råder därför i mer eller mindre utpräglad grad i hela Norrbottens lappmark. De odisponerade kronoöverloppsmarkerna har på administrativ väg med obefintliga möjligheter till insyn från sockenbornas sida omskrivits till kronoparker. Röda gränslinjer har sannolikt uppdragits i efterhand. Det finns byalag, som ligger runt en sjö men icke äger rätt till fiske från egen strand, därför att en kronopark når fram till en mindre del av sjöstranden.

Dessa rättsvidriga förhållanden råder

Interpellation ang. principerna för fördelning av boställen vid ändringar i pastoratsindelningen

på grund av en ofullständig och oenhetligt tillämpad avvitringsstadga, som icke föreskrev en öppen och rättsenlig skiftning av vattnet. De enskilda markägarnas möjligheter att på 1870-talet bedöma dessa konsekvenser och med anledning därav anföra besvär, måste betecknas som obefintliga. Gammal hävd, nybyggesrättigheterna i fråga om fiske, nybyggarnas opåtalade brukande av fiske ända till för ett tiotal år sedan, den oenhetliga redovisningen från avvitringslantmätarnas sida med flera faktorer har icke förmått påverka den juridiska bedömningen. Den juridiska tolkningen har lett fram till det resultatet, att ett motsatsförhållande föreligger mellan å ena sidan tolkningen av de administrativa åtgärdernas rättsliga kraft och den allmänna rättsregeln i jordabalken 12:4 å den andra sidan. Det bör uppmärksammas att detta motsatsförhållande ledde fram till en särskild lagstiftning år 1926 för Västerbottens lappmark, en lag som eliminerade en del av de orättvisor, som ett konsekvent fullföljande av den ofullständiga avvitringsstadgan skulle ha medfört.

I den av f. d. generaldirektör Berglöf år 1952 framlagda utredningen har ovan omnämnda missförhållanden varit föremål för övervägande som föranlett utredningsmannen framlägga vissa förslag.

Med hänvisning till det anförda får jag hemställa om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få ställa följande fråga:

Har statsrådet för avsikt att framlägga förslag till riksdagen om sådan reglering av vatten och fiskerättsförhållandena att jordägarna i Norrbottens lappmark blir likställda med jordägarna i Västerbottens lappmark, och om så är, när kan förslaget väntas på riksdagens bord?

Denna anhållan bordlades.

§ 8

Interpellation ang. principerna för fördelning av boställen vid ändringar i pastoratsindelningen

Herr ANDERSSON i Storfors (s) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! En allmän omreglering av indelningen i pastorat har beslutats och håller nu på att förberedas. Därvid synes i en del fall församlingar, som en längre eller kortare tid varit förenade till ett pastorat, komma att skiljas åt för att var för sig tillsammans med andra församlingar bilda nya pastorat. I några fall torde också gamla församlingar komma att delas.

De gamla pastoraten har i regel boställen. Vid omregleringen ställs man inför frågan, vilket av de nya pastoraten som skall få överta dessa boställen. Praxis på området har varit vacklande, i det att bostället ibland har tilldelats det pastorat, inom vilket det kommit att bli beläget, och detta utan kompensation till den eller de församlingar, som nödgats avstå sin del i bostället, medan man i andra fall givit kompensation eller tilldelat bostället annat pastorat än det, där det ligger, eller rent av delat bostället.

De förslag till pastoratsindelning, som för närvarande håller på att utarbetas hos domkapitlen, skall enligt meddelade direktiv avse också ekonomisk uppgörelse i anledning av indelningsändringen. Därvid har frågan, hur det skall förfaras med boställena aktualiserats både för domkapitlen och de berörda församlingarna.

Det skulle vara av värde, om statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet ville klargöra, vilka principer i detta avseende, han ämnar följa vid blivande beslut i pastoratsindelningsfrågan.

Med hänsyn till vad jag här framhållit, anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för eckle-

siastikdepartementet få framställa följande fråga:

Vill herr statsrådet klargöra, vilka principer han ämnar följa vid blivande beslut i pastoratsindelningsfrågan?

Denna anhållan bordlades.

§ 9

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1959/60 under första huvudtiteln, avseende anslagen till kungl. hov- och slottsstaterna;

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1959/60 under andra huvudtiteln, avseende anslagen inom justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1959/60 under tolfte huvudtiteln, avseende anslagen inom civildepartementets verksamhetsområde; och

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts

i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1959/60, i vad avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

från andra lagutskottet:

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461); samt

från jordbruksutskottet:

nr 74 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket.

§ 10

Tillgännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren, nämligen

nr 66, angående ersättning i visst fall i anledning av yrkesskada, och

nr 68, med förslag till lag om ändrad lydelse av 11 kap. 104 § vattenlagen.

Dessa propositioner bordlades.

§ 11

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.08.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 4 mars

Kl. 10.00

§ 1

Föredrogs var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord liggande propositioner; och remitterades därvid

till statsutskottet propositionen nr 66, angående ersättning i visst fall i anledning av yrkesskada; och

till behandling av lagutskott propositionen nr 68, med förslag till lag om ändrad lydelse av 11 kap. 104 § vattenlagen.

§ 2

Föredrogs den av herr *Berglund* vid kammarens nästföregående sammanträ-

Ändring i kommunala vallagen m. m.

de gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående rätten till vatten och fiske i Norrbottens lappmark.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 3

Föredrogs den av herr *Andersson* i Storfors vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående principerna för fördelning av boställen vid ändringar i pastoratsindelningen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4

Herr **TALMANNEN** yttrade:

Efter samråd med talmannen i första kammaren och talmanskonferensen får jag beträffande riksdagsarbetet vid påsktiden meddela följande.

De sista arbetsplena före påsk beräknas äga rum fredagen den 20 innevarande mars och, om så erfordras, lördagen den 21 mars. Kamrarna sammanträder åter onsdagen den 1 april klockan 14.00 för anställande av gemensamma omröstningar, såvida voteringspropositioner för sådant ändamål blivit dessförinnan godkända, samt för avgörande av eventuella på föredragningslistan kvarstående ärenden. Skulle plena icke påkallas av dessa skäl, avses utskottsarbetet skola återupptagas sagda onsdag den 1 april, varefter kamrarnas sammanträden kommer att hållas i sedvanlig ordning. Allt detta gäller under förutsättning att intet oförutsett inträffar, som påkallar annan ordning.

§ 5

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av väckta motioner angående ändrade bestämmelser

om indelning i valkretsar vid primärkommunala val.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6

Ändring i kommunala vallagen m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i den kommunala vallagen m. m. ävensom i ämnet väckt motion.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **HÅSTAD** (h):

Herr talman! I föreliggande utskottsutlåtande behandlas två frågor, dels ordningen i fall då en person har blivit dubbelvald, dels hur man skall reglera frågan om antalet mandat vid valkretsindelningen. I den senare delen har jag ingen som helst anmärkning att göra, jag vill här bara uttrycka min tacksamhet för det klagörande som har kommit till stånd — själv var jag motionär i denna fråga för något år sedan.

Däremot skulle jag vilja yttra ett par ord om den förra frågan, hur man skall bete sig i det fall då en person blivit vald på mer än ett ställe vid stadsfullmäktige- eller kommunalfullmäktigeval. Det skulle kanske kunna sägas att denna fråga är ganska liten och att utskottet är relativt enigt — det finns bara fyra blanka reservationer och inget utarbetat motförslag. Men det kanske ändå bör sägas att denna fråga har diskuterats oändligt mycket vid valtillfällena, inom partierna, vid sammanräkningar etc. under årens lopp. Bland annat hade vi i Uppsala ett mycket uppmärksammat fall rörande tolkningen av bestämmelserna förra året.

Jag vill här bara nämna för kammarens ledamöter, att det finns två principer som kan tillämpas i detta fall. Den första är obefintlighetsprincipen, som innebär att om en person har blivit vald inom en valkrets, skall han anses

obefintlig i det följande, och valet skall fortsätta på vänstra sidan av sedeln, om denna är spaltad. Den andra metoden, den s. k. efterträdareprincipen, innebär att man för varje valkrets fastställer valet oavsett om någon av de valda redan har blivit vald på annat håll; sedan får den valde välja i vilken valkrets han skall mottaga mandatet, och vederbörande sammanräknande myndighet får göra en ny förrättning. I det senare fallet utses en suppleant, därest sedeln är spaltad.

Nu vill jag redan från början säga att jag fäster ganska ringa avseende vid frågan om man skall gå över till suppleanterna på den högra sidan av en spaltad sedel eller inte; jag vill inte påstå att den saken är betydelselös, men den är knappast relevant för just den fråga som här föreligger. Såsom jag har framhållit i den motion som jag har väckt är det avgörande för mig att efterträdaremetoden, det system, som regeringen nu har föreslagit skall auktoriseras och som konstitutionsutskottet förordar, innebär att en vald person har rätt att bestämma vem som skall bli hans efterträdare i den krets, där han inte mottar mandat. Detta har jag i hela mitt liv ansett och anser fortfarande vara ett odemokratiskt inslag i ett demokratiskt valsystem.

Myndigheterna har varit mycket tveksamma om vilka regler som enligt hittills gällande lagstiftning skulle tillämpas. Såsom framgår av utredningen, propositionen och utskottsutlåtandet tillämpade regeringsrätten länge obefintlighetsprincipen för att 1942 gå över till den rivaliserande principen. Men så har inte alla myndigheter gjort. I Uppsala län har vid 1958 års val två metoder tillämpats, en av länsstyrelsen och en av magistraten i Uppsala. Länsstyrelsen har i samband med ett kyrkofullmäktigeval ansett att obefintlighetsprincipen bör följas, naturligtvis med risk att besvär anförs och en ändring därigenom kommer till stånd, men man

Ändring i kommunala vallagen m. m.

ansåg icke förty obefintlighetsprincipen vara den riktiga. Magistraten i Uppsala tillämpade däremot en annan metod. — Ännu i höstas rådde det alltså mycket delade meningar om vad som är det riktiga på detta område. Det har också framgått av yttrandena över utredningen, att åtskilliga länsstyrelser och andra myndigheter som har hörts förordar obefintlighetsprincipen, medan andra förordar efterträdareprincipen.

Det avgörande för mig har varit att vi bör undvika att bevara ett system som ger en person privilegiet att bestämman, vilka som skall sitta i stadsfullmäktige. Man har gentemot detta hänvisat till att när det gäller riksdagsval äger den som blir dubbelvald rätt att avgöra sin placering, men om man närmare undersöker vad denna likhet innebär i sak, finner man att det aldrig kan komma i fråga att en person väljs dubbel till andra kammaren.

I första kammaren har mig veterligt icke någon dubbelvalts vid själva val tillfället sedan det proportionella valsystemet infördes — jag säger detta med reservation, eftersom jag inte hunnit göra någon undersökning; det är möjligt att det förekommit vid något enstaka val, men jag tror det knappast. Däremot har det förekommit att en person, som innehar ett mandat i första kammaren, under valperioden överflyttas till en annan valkrets. Vi har haft många celebra exempel på detta: generaldirektör Wohlin och professor Holmbäck för ett tjugotal år sedan, och senast egendomligt nog de båda partisekreterarna Svärd och Aspling. Där har emellertid förelegat helt andra förhållanden: vederbörande har haft att välja mellan en valkrets, där den återstående mandattiden är låt oss säga ett år, och en annan krets, där han har åtta år framför sig. Det är alltså inte jämförbara förhållanden, och dessutom vet var och en, vilka konsekvenser efterträdarevalet i den ursprungliga valkretsen får.

Ändring i kommunala vallagen m. m.

Frågan om likhet med riksdagsval har alltså uteslutande teoretiskt intresse och saknar allt praktiskt värde. Förhållandena är helt olika vid kommunalval och riksdagsval.

Det har sagts, att en tillämpning av obefintlighetsprincipen skulle vålla administrativa svårigheter. Såsom jag har tänkt mig saken skulle obefintlighetsprincipen utformas så, att man numrerade valkretsarna och företog sammanräkning inom kretsarna i denna nummerordning. Hade då en person valts i den första valkretsen, skulle han betraktas som obefintlig i de följande valkretsarna. Väljarna skulle då redan från början ha fullt klart för sig, vad som skulle komma att inträffa om vederbörande skulle väljas på flera ställen.

Jag måste säga, att jag inte riktigt förstår utskottet när det vill göra gällande, att en tillämpning av obefintlighetsprincipen skulle vara förknippad med något större administrativt besvär. I realiteten måste naturligtvis obefintlighetsprincipen vara den enklaste, den som leder till det minsta besväret och det minsta arbetet för de sammanräknande myndigheterna. I den mån efterträdarprincipen nu tillämpas vållar den utomordentligt stor tidsutdräkt för de sammanräknande myndigheterna, som måste infordra meddelanden från kandidaterna, var de skall motta valet, och sedan göra om sammanräkningsproceduren.

Den enda invändning som kan riktas häremot är att om det vid landstingsval skulle förekomma att en kandidat ställer upp och väljs i flera kretsar och om det samtidigt skulle förhålla sig så, att denne person valdes i ena fallet i en krets där magistraten och i andra fallet i en krets där länsstyrelsen har hand om sammanräkningen, så skulle det vara viktigt att det i lagen fanns föreskrifter om kommunikation mellan myndigheterna.

Även i detta fall är problemet rent teoretiskt. Jag undrar verkligen om det

sedan 1910, då det proportionella valsystemet först tillämpades vid landstingsval, existerat något fall där en person blivit vald till landsting på två håll och dessutom i två kretsar, där de sammanräknande myndigheterna varit olika. Detta är bara att konstruera skäl — de har inte med verkligheten att skaffa.

Jag vänder mig inte alls emot att partierna, om de så vill, använder sig av metoden att låta någon framstående eller känd kommunalman toppa listorna i mer än en valkrets. Jag vill över huvud taget inte att man skall göra några svårigheter för partierna att ordna sin nominering på sätt som partierna finner bäst. Men vad jag reagerar mot är att den person, som på detta sätt ställs upp och väljs i flera kretsar, även får privilegiet att utse vem som skall efterträda honom, vilket faktiskt sker genom att han måste välja valkrets och då vet vilka som kommer att uteslutas och vilka som kommer att väljas.

Frågan är inte alldeles betydelselös. Vid det senaste valet kunde man t. ex. för Stockholms del finna att i åtta, nio fall satt framstående stadsfullmäktige och disponerade över mandatet. De kunde alltså peka ut vilka som skulle väljas, och jag har inte kunnat finna någon enhetlig princip bakom deras förfarande, när de slutligen bestämde sig för någon viss valkrets. Frågan har alltså en praktisk betydelse. Jag tycker att vi liksom inför någon form av patronella pastorat i den svenska demokratiska valordningen genom att vissa stadsfullmäktige på detta sätt får öva inflytande i stället för väljarna på stadsfullmäktiges sammansättning. Vi avskaffade dock de patronella pastoraten för ett 40-tal år sedan, och för mig som demokrat ser det mycket egendomligt ut att vi nu i annan form återinför dem genom att ge vissa stadsfullmäktige eller kommunalfullmäktige denna egenartade rätt.

Konstitutionsutskottet har inte arbetat ut något motförslag efter det ställ-

ningstagande som skett där. Jag kan alltså inte ställa något yrkande. Men jag är ganska övertygad om att denna fråga kommer tillbaka. Folk kommer att reagera mot att vårt valsystem innehåller en individuell rättighet av detta slag. Må därför utvecklingen ha sin gång. Efter några års förnyade erfarenheter får vi dryfta denna fråga igen.

Herr WAHLUND (cp):

Herr talman! Jag begärde ordet eftersom herr Håstad återopade uppsalafallet. Det råkade vid senaste kommunalvalet vara så att jag där uppe toppade listorna i de tre distrikt, som finns, dock utan att jag — det vill jag uppriktigt säga — var den framstående kommunalman, som herr Håstad nyss talade om.

Det är rätt som herr Håstad säger att de principer som vi nu diskuterar blir särskilt viktiga vid kommunalval. Min situation är säregen. Jag är i den ställningen att jag helst skulle önska att inget av de två förslag som föreligger skulle komma att praktiseras. Men ändå anser jag att båda förslagen är bättre än den nuvarande ordningen.

Jag skulle helst vilja komma ifrån listsystemet, och jag tror inte att jag otillbörligt avslöjar vad som skett i författningsutredningen när jag säger, att jag skulle önska att vi finge ett sådant tillstånd, att valmännen själva och ingen annan avgjorde vem som skulle bli vald. Vi har emellertid inte kommit dit än, och därför får vi se sakerna som de är.

Det är sant att regeringsrätten i sina senaste utslag har gått in för efterträdarprincipen. Tidigare gick man där efter obefintlighetsprincipen. Trots utslagen i regeringsrätten har behandlingen varit ganska olika ute i kommunerna då det gällt persontillsättningen. Det är bra att vi nu får lagbestämmelser på detta område, så att vi vet vad vi har att rätta oss efter. Detta är enligt min mening det väsent-

liga. Om man vet hur systemet fungerar, så kan man anpassa uppställningen av listorna därefter.

Herr Håstad förordade nyss att man numrerar valkretsarna i städer med flera valkretsar. Om en person då blir vald i den första valkretsen, så skulle han anses som obefintlig när det gällde val till exempelvis andra och tredje valkretsen. Det systemet har dock sina svagheter, även om de inte är så framträdande. Det blir nämligen då på det sättet att andra namnet på listorna i valkretsarna 2 och 3 får en förmånligare ställning än andra namnet i valkrets 1.

Då det gäller efterträdametoden har detta system emellertid en *väsentlig* brist, nämligen då man har olika uppställningar på valsedlarna i de olika kretsarna. Då kan den som blir vald i första hand komma i det anmärkningsvärda och otrevliga läget att han själv måste avgöra, vilken krets han skall ingå i och sålunda faktiskt bestämma, vilka suppleanter som skall bli valda. Det är framför allt den saken som ligger efterträdametoden i fatet. Men å andra sidan kan man också härvidlag säga, att om man vet hur systemet är beskaffat, kan man konstruera valsedlarna därefter.

Jag har med detta velat markera att mina sympatier snarast är på herr Håstads sida.

Herr talman! Inte heller jag har något yrkande.

Herr PETTERSSON i Norregård (cp):

Herr talman! Konstitutionsutskottet har särskilt undersökt huruvida herr Håstads motionsledes framförda förslag kan ha så stora fördelar, att det motiverar ett frångående av vad som föreslås i propositionen. Vi ansåg i utskottet att så inte var fallet. Utskottet avvek därför inte från propositionens förslag.

Om vi antar att 1955 års valutredning följer tankegången i utskottets utlåtande nr 1, som kammaren nyss har antagit, och förstorar valkretsarna i

Inrikesdepartementet: Omkostnader

städerna, så kommer denna fråga inte att bli särskilt betydelsefull. Jag erkänner emellertid att den är betydelsefull om det rör bara ett enda valdistrikt. Då kan det uppstå svårigheter. Dessa minskar emellertid betydligt, om valutredningen går in för större valkretsar. Av den anledningen ansåg vi i utskottet att vi borde gå på propositionens förslag.

Annars anser också jag att vi här i riksdagen inte bör främja en personkult, som innebär att en person kan ställa upp i flera valkretsar. Om vederbörande nöjer sig med att bara ställa upp i en valkrets, så blir det inga förvecklingar. Och nog finns det också i andra valkretsar personer, som är tillräckligt dugliga för att valmännen skall kunna sluta upp kring dem. Jag tycker sålunda inte att vi skall underblåsa gunstlingssystemet för en viss person i en stor stad.

Vi har som sagt i utskottet undersökt förslaget i herr Håstads motion, men vi har därvid funnit propositionens förslag vara sådant, att utskottets majoritet har kunnat samla sig kring det.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr HÅSTAD (h):

Herr talman! Vad som har anförts här ger mig ingen anledning till kommentarer, utan jag vill bara ytterligare precisera min uppfattning.

Jag anser att det skulle vara ett framsteg att vi får i lag utsagt vad som kan ske, om en person väljes i två valkretsar. Om lagen upplyser härom, kan partierna vidta sina dispositioner. Liksom herr Wahlund anser jag det vara bättre med en sådan lagstiftning än med en lag, som ställer myndigheterna inför de nuvarande stora oklarheterna och som gör att den ena myndigheten tillämpar bestämmelserna på ett sätt och den andra myndigheten på ett annat.

Vidare anser jag det fortfarande vara ostridigt att vi i dag har valt det sämsta

förslaget av de två som föreligger, eftersom det just gynnar den personkult som konstitutionsutskottets ärade vice ordförande nyss talade emot — och gör det i en utsträckning som denna kammarare hittills varit alldeles främmande för.

Om vi hade vänt oss till personer, som har med dessa frågor att göra, skulle de säkerligen ha sagt att den metod som här förordas inte är den enklaste utan tvärtom den tyngsta. Man gör här hela förfarandet mera administrativt tungrott än det behöver vara.

Jag avvaktar som sagt framtiden, och jag är, herr talman, alldeles övertygad om att denna fråga kommer tillbaka.

Överläggningen var härmed slutad.
Utskottets hemställan bifölls.

§ 7

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 3, med förslag till utredning av frågan om ändrad lydelse av §§ 35 och 36 regeringsformen, m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8

Utgifter under riksstatens elfte huvudtitel

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1959/60 under elfte huvudtiteln, avseende anslagen inom inrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 2***Inrikesdepartementet: Omkostnader**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under elfte huvudtiteln (punkt 2, s. 3 och 4 av bilagt utdrag av statsrådspro-

tokollet över inrikesärenden för den 3 januari 1959) föreslagit riksdagen att till Inrikesdepartementet: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 145 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sundelin* (I: 267) och den andra inom andra kammaren av herr *Ståhl m. fl.* (II: 329), hade hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, bil. 13, under förevarande punkt för budgetåret 1959/60 måtte anvisa ett förslagsanslag av 130 500 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 267 och II: 329, i vad de berörde förevarande anslag, till Inrikesdepartementet: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 145 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman, Birke, Edström, Nestrup, Skoglund* i Doverstorp och *Nilsson* i Göingegården, fröken *Elmén*, fröken *Karlsson* samt herrar *Nihlfors* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 267 och II: 329, i vad de berörde förevarande anslag, till Inrikesdepartementet: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 130 500 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Fröken **ELMÉN** (fp):

Herr talman! När kammaren behandlade andra huvudtiteln uppdrogs en principdebatt som gällde besparingar på omkostnaderna för de centrala ämbetsverken. Under hänvisning till de motiveringar som framkom i denna debatt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som är knuten till punkt 2, där man begär tio procents nedsättning av omkostnadsanslaget.

2 — Andra kammarens protokoll 1959. Nr 6

Inrikesdepartementet: Omkostnader

Herr **ÅKERSTRÖM** (s):

Herr talman! Under hänvisning till vad som anfördes av utskottets talesman, när vi förra onsdagen debatterade anslag av samma karaktär som dessa, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken *Elmén* begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 2:o i utskottets utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 1:o) av herr *Boman* m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fröken *Elmén* begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 126 ja och 73 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4**Medicinalstyrelsen: Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade (punkt 4, s. 5—17) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för medicinalstyrelsen, vilka påkallades av vad departementschefen föreslagit, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för medicinalstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1959/60, dels ock till Medicinalstyrelsen: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 4 043 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Birke* och *Sveningsson* (I: 144) och den andra inom andra kammaren av herrar *Bengtsson* i Göteborg och *Lothigius* (II: 191), hade hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt måtte till Medicinalstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 4 000 000 kronor samt vidtaga härav föranledda ändringar i föreslagen avlöningsstat för styrelsen.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 144 och II: 191, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för medicinalstyrelsen, som föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 3 januari 1959 förordat;

b) godkänna under denna punkt intagen avlöningsstat för medicinalstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1959/60;

c) till Medicinalstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 4 043 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Birke*, *Skoglund* i Doverstorp och *Nilsson* i Göingegården samt fröken *Karlsson*, vilka ansett att utskottet bort

hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 144 och II: 191, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för medicinalstyrelsen, som föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 3 januari 1959 förordat;

b) godkänna i reservationen framlagd avlöningsstat för medicinalstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1959/60;

c) till Medicinalstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 4 000 000 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Reservanterna på denna punkt föreslår en anslagsjustering, i detta som i så många andra fall med hänvisning till det statsfinansiella läget. Det gäller här en förstärkning på medicinalstyrelsens tandvårdsbyrå med en ny tjänst. Reservanterna har ansett att inrättandet av denna nya tjänst kunnat anstå och har därför begärt och föreslagit en nedräkning av anslaget med i runt tal 43 000 kronor. Jag skall inte, herr talman, utveckla detta närmare utan ber att få yrka bifall till reservationen vid punkt 4 av herr *Birke* m. fl.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Utskottsmajoriteten har den uppfattningen att om motionärernas yrkande skulle biträdas, skulle därav följa en försvagning av denna avdelnings kapacitet. Detta är skäl nog för oss att säga nej till motionärerna och reservanterna och ja till utskottet. Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner deis på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten förgade reservationen; och fann herr tal-

**Medicinalstyrelsen: Omkostnader — Medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd:
Omkostnader**

mannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 4:o) i utskottets utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 2:o) av herr Birke m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Göingegården begärde dock röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 152 ja och 44 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 5

Medicinalstyrelsen: Omkostnader

Kungl. Maj:t hade (punkt 5, s. 17—22) föreslagit riksdagen att till Medicinalstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 543 000 kronor.

I de under punkten 2 nämnda likalydande motionerna I: 267 (av herr *Sundelin*) och II: 329 (av herr *Ståhl m. fl.*) hade hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, bil. 13, under förevarande punkt för budgetåret 1959/60 måtte anvisa ett förslagsanslag av 488 700 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 267 och II: 329, i vad de berörde förevarande anslag, till Medicinalstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 543 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman, Birke, Edström, Nestrup, Skoglund* i Doverstorp och *Nilsson* i Göingegården, fröken *Elmén*, fröken *Karlsson*, samt herrar *Nihlfors* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 267 och II: 329, i vad de berörde förevarande anslag, till Medicinalstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 488 700 kronor.

Efter punktens föredragning anförde:

Fröken **ELMÉN** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen.

Herr **ÅKERSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 6

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 7

Medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd: Omkostnader

Kungl. Maj:t hade (punkt 7, s. 27—30) föreslagit riksdagen att till Medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskaps-

Utrustning m. m. av beredskapssjukhus vid krig eller krigsfara

nämnd: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 82 900 kronor.

I de under punkten 2 nämnda likalydande motionerna I: 267 (av herr *Sundelin*) och II: 329 (av herr *Ståhl m. fl.*) hade hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, bil. 13, under förevarande punkt för budgetåret 1959/60 måtte anvisa ett förslagsanslag av 74 600 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 267 och II: 329, i vad de berörde förevarande anslag, till Medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 82 900 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman, Birke, Edström, Nestrup, Skoglund* i Doverstorp och *Nilsson* i Göingegården, fröken *Elmén*, fröken *Karlsson* samt herrar *Nihlfors* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 267 och II: 329, i vad de berörde förevarande anslag, till Medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 74 600 kronor.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Fröken **ELMÉN** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Herr **ÅKERSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fo-

gade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 8

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 9**Utrustning m. m. av beredskapssjukhus vid krig eller krigsfara**

Kungl. Maj:t hade (punkt 9, s. 33—42) föreslagit riksdagen att till Utrustning m. m. av beredskapssjukhus vid krig eller krigsfara för budgetåret 1959/60 anvisa ett reservationsanslag av 600 000 kronor.

I de under punkten 4 nämnda likalydande motionerna I: 144 (av herrar *Birke* och *Sveningsson*) och II: 191 (av herrar *Bengtsson* i Göteborg och *Lothigius*) hade hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt måtte till Utrustning m. m. av beredskapssjukhus vid krig eller krigsfara för budgetåret 1959/60 anvisa ett reservationsanslag av 280 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 144 och II: 191, såvitt nu vore i fråga, till Utrustning m. m. av beredskapssjukhus vid krig eller krigsfara för budgetåret 1959/60 anvisa ett reservationsanslag av 600 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Birke, Skoglund* i Doverstorp och *Nilsson* i Göingegården samt fröken *Karlsson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 144 och II: 191, såvitt nu vore i fråga, till Utrustning m. m. av beredskapssjukhus vid krig eller krigsfara för budgetåret 1959/60 anvisa ett reservationsanslag av 280 000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Statens sinnessjukhus: Avlöningar

Herr NILSSON i Göingegården (h):
Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Birke m. fl. vid punkten fogade reservationen.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 10—28

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 29

Statens sinnessjukhus: Avlöningar

Kungl. Maj:t hade (punkt 29, s. 101—134) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för statens sinnessjukhus, som påkallades av vad departementschefen föreslagit, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för statens sinnessjukhus, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1959/60, dels ock till Statens sinnessjukhus: Avlöningar för samma budgetår anvisa ett förslagsanslag av 149 000 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sunne m. fl.* (I: 145) och den andra inom andra kammaren av fröken *Höjer m. fl.* (II: 193), i vilka — såvitt avsåge förevarande anslag — hemställdes att riksdagen måtte besluta, att utöver av departementschefen föreslagna nya tjänster ytterligare följande måtte inrättas, nämligen 1 överläkartzjänst i Be 1 för den internmedicinska vården och 4 tjänster som förste skötare — arbetsterapeuter i Ao 9 samt att anslaget Sta-

tens sinnessjukhus: Avlöningar uppräknas med 84 000 kronor,

dels ock en inom andra kammaren av herr *von Friesen* och fröken *Höjer* väckt motion (II: 330), vari hemställdes att riksdagen, under uttryckligt framhållande av läget på arbetsmarknaden, måtte godkänna tillägg i personalförteckningen för statens sinnessjukhus med följande tjänster, nämligen 2 ekonomibiträden i Ae 7 (trädgårdsbiträden), 510 avdelningsbiträden i Ae 3, 8 ekonomibiträden i Ae 2/3 (sömnadsbiträden), 5 ekonomibiträden i Ae 2/3 (köksbiträden) och 6 biträden för skriv- och kontorsgöromål i Af 1—Af 5 samt att avlöningsanslaget under rubriken »avlöningar till övrig icke-ordinarie personal» måtte uppräknas i överensstämmelse med denna personalförteckning.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 145 och II: 193 samt II: 330, förstnämnda båda motioner i vad de berörde förevarande anslag,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för statens sinnessjukhus, som påkallades av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 3 januari 1959 förordat;

b) godkänna under denna punkt framlagd avlöningsstat för statens sinnessjukhus, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1959/60;

c) till Statens sinnessjukhus: Avlöningar för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 149 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Edström* och *Nestrup*, fröken *Elmén* samt herrar *Nihlfors* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 145 och II: 193, i vad de berörde förevarande anslag, ävensom med avslag å motionen II: 330

Statens sinnessjukhus: Avlöningar

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för statens sinnessjukhus som påkallades av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 3 januari 1959 och reservanterna förordat;

b) godkänna i reservationen intagen avlöningsstat för statens sinnessjukhus, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1959/60;

c) till Statens sinnessjukhus: Avlöningar för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 149 084 000 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Det kan förefalla egenodmligt att jag, som på olika områden har varit med om att yrka besparingar, här biträder ett yrkande om ökade anslag när det gäller personalen vid sinnessjukhusen.

Det är intressant att se hur man i statsverkspropositionen skriver, att just personalfrågorna har fått släpa efter i mycket stor utsträckning. Att det är mycket svårt att undanröja denna eftersläpning framgår också av statsverkspropositionen. I statsverkspropositionen för det budgetår som nu löper hade man begärt en personalförstärkning och det har man även gjort för det kommande budgetåret. Men denna förstärkning kommer i stort sett att utjämnas av arbetstidsförkortningen, varför det för det kommande budgetåret inte blir på långt när den förstärkning som vi fått under det år som nu löper.

Det är ju bevisat, att för att kunna genomföra en kvalificerad vård måste man ha kvalificerad personal. Just på detta område är det som vi skulle vilja gå något utöver vad regeringen och utskottet föreslår, och vi begär därför en överläkartjänst för den internmedicinska vården och fyra förste skötare som arbetsterapeuter, alldenstund det här råder en utomordentligt stor brist inom

internmedicinen. Har man något tagit del av förhållandena ute på sjukhusen vet man också att det just i fråga om sysselsättnings- och arbetsterapi fortfarande fattas mycket. Sysselsättningen är ju ett led i själva den medicinska behandlingen, och det är härvidlag nödvändigt att bygga ut på olika sätt.

Herr talman! Av de skäl som jag nu anfört ber jag att få yrka bifall till reservation nr 6:o), i vilken begäres en överläkare för den internmedicinska vården och fyra förste skötare som terapeuter.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Om den fråga, i vilken fröken Elmén nyss yttrat sig, har jag ingen annan mening än hon. Jag har varit med om den motion, vari begäres just dessa tjänster, av vilka befattningen för ytterligare en internmedicinsk läkare synes mig allra viktigast. Jag har också vid tidigare tillfällen motionerat i frågan, första gången då det gällde inrättande av en sådan befattning vid S:t Lars sjukhus. Utan tvivel skulle det varit önskvärt att denna institution kunnat byggas ut, men samtidigt som jag säger detta har jag full förståelse för att det ekonomiska läget manar till en viss återhållsamhet, framför allt när det gäller den mera kvalificerade personalen. Hur gärna jag än skulle vilja få denna befattning till stånd — och det skulle sannerligen inte varit den enda på läkarstaten, utan flera exempel kunde nämnas på mentalsjukhus, som behöver läkare, psykiatriker — måste jag säga mig, att det är väl omöjligt att gå så långt som man skulle önska i detta läge.

Jag betraktar denna fråga såsom varande av mindre storleksordning än den jag nu, herr talman, har begärt ordet för att yttra mig om. Det gäller en motion som tydligt enhälligt avstyrks av statsutskottet, något som jag beklagar. Att jag ändå dristar mig att säga några ord får inte tolkas så, att jag

Statens sinnessjukhus: Avlöningar

ämnar hålla vad som brukar kallas ett begravningstal över motionen — jag brukar i allmänhet inte göra det. Tvärtom är det, i synnerhet efter den mycket knapphändiga motivering som statsutskottet presenterat för sitt avståndstagande från motionen, all anledning att frågan tas upp i debatten och närmare belyses från utskottets sida så att åtminstone själva sakfrågan hålles levande.

Tillåt mig att först säga ett par ord om mentalsjukvårdens läge i dag. Enligt mitt förmenande hade det otvivelaktigt varit lyckligt, om man redan för ganska länge sedan hade från staten överflyttat huvudmannskapet för den slutna mentalsjukvården till landstingen. Detta spörsmål var, vill jag minnas, föremål för debatt här i kammaren år 1950, då herr Mossberg var inrikesminister. Man motiverade vid det tillfället ett avslag på en hemställan om överförande till landstingen med att sinnessjukvården befann sig i ett så dåligt upprustat tillstånd, att det inte var att begära att landstingen skulle kunna överta den. I stället engagerade man sig för en, som man då ansåg, snabb upprustning av både byggnader och personal för att det, som det sades från vissa håll, skulle bli möjligt för landstingen att överta denna vårdform i ett bättre skick än den då befann sig i.

Jag skall gärna erkänna att det har gjorts en hel del på detta område under de gångna åren. Tyvärr måste man dock konstatera att den takt, som man planerade 1950, av olika skäl inte kunnat hållas. Det är därför som år efter år nya anspråk anmäler sig, anspråk på personal och på bättre utrustning vid sinnessjukhusen.

Nu verkar det som om frågan om huvudmannskapet hade fallit framåt och att meningen till övervägande del är, att landstingen är beredda att efter en successiv plan överta denna vård. Detta är otvivelaktigt det enda förnuf-tiga. Det ligger ingenting lämpligt och

riktigt i att olika huvudmän skall ha hand om den kroppsliga och själsliga vården — tvärtom förefaller det angeläget att de båda områdena bringas under en och samma huvudman. Vi kan i de stora kommuner, som själva handhar sin mentalsjukvård, se exempel på hur väl de har sört för denna sak, hur väl utrustade sjukhusen är och hur åtminstone flertalet av dem är bättre utrustade än de statliga sjukhusen. Jag vill tillägga, att vi ju har en form av mentalsjukvård på sjukhus, bedriven vid de psykiatriska klinikerna, där man med framgång behandlar sådana för kammaren välkända sjukdomstillstånd som psykiska depressioner och liknande. Dessa institutioner sköts mycket bra av landstingen. Det har visat sig vara en lycklig åtgärd att överföra dem dit, och jag hoppas få uppleva den dag då vi inom varje landstingsområde får en sådan vårdavdelning.

Inrikesministern är inte här nu. På grund av vårt egendomliga tvåkammarsystem är han väl upptagen av diskussionen i medkammaren. Annars skulle jag gärna ha velat betyga, att jag väl känner till det stora intresse han hyser för de här frågorna. Jag bevarar ett mycket angenämt minne av samarbetet i mentalsjukvårdsdelegationen under hans ordförandeskap. Men, herr talman, när människor uppnår så höga positioner som statsråden har gjort, blir deras glasögon något annorlunda färgade, och de ser på saker och ting på ett annat sätt än de gjorde som vanliga riksdagsmän.

Statsrådet säger någonstans, att den bild av läget inom mentalsjukvården som har skisserats i mentalsjukvårdsdelegationens nyss avlämnade betänkande, synes honom väl mörk. Jag skulle nog vilja säga att bilden inte är för mörk. Tvärtom kan jag tala om att då vi lade sista handen vid vårt betänkande hade vi anledning att tona ned en hel del av våra ursprungliga omdömen. Jag finner ingen anledning att

Statens sinnessjukhus: Avlöningar

inför kammaren redovisa de olika sjukvårdsanstalter, där förhållandena inte kan anses tillfredsställande. Om detta förs ut till allmänheten kommer det kanske att verka avskräckande på frekvensen av vårdsökande och även öka den rädsla för denna sjukvård som existerar och som måste betraktas som i hög grad beklaglig.

Men en sak är säker: förhållandena är mycket bristfälliga på sina håll. En anmärkningsvärd eftersläpning har uppstått beträffande mentalsjukvården, inte minst på grund av detta orimliga och otympliga statliga huvudmannaskap. Jag betraktar detta, herr talman, som ett exempel på hur nyttigt det är att en verksamhet decentraliseras, att den överförs från de statliga myndigheterna till andra huvudmän. Det råder ingen tvekan om att *när* så sker — jag säger inte *om* — kommer utvecklingen att gå ganska fort, och det kommer inte att dröja länge förrän dessa sjukhus når full paritet med kroppssjukhusen.

Efter dessa allmänna synpunkter skall jag beröra motionen. Jag förstår att statsutskottet har blivit en aning chockskadat av slutsiffran i min motion. Jag brydde mig inte om att själv räkna ut denna slutsiffra, ty något skall ju utskottets tjänstemän göra, men det har meddelats mig att en addition av kostnaderna för de av mig föreslagna personalförstärkningarna skulle sluta på omkring 5 miljoner kronor — utan tvivel ett betydande belopp. Men då borde utskottet och framför allt dess tredje avdelning besinna att motiveringen för detta anslagsyrkande är alldeles särskilt viktig i dagens läge. I denna fråga har riksdagen vid andra tillfällen, med all rätt, visat sig ganska generös.

Om en vecka skall vi ta ställning till ett utlåtande, också det från statsutskottets tredje avdelning, som refererats i pressen i dag och som rör arbetslöshetsanslagen. Det är just denna fråga, herr talman, som jag skulle vilja

ta upp i detta sammanhang. Jag finner inte utskottets redovisning här tillfredsställande.

Vad är det som föreslås i den här motionen? Jo det är att den personal, som man skulle kunna kalla okvalificerad, alltså lägre biträdes- och ekonomipersonal, utökas. (Jag gör självfallet, herr talman, inte några mänskliga värderingar då jag gör skillnad mellan kvalificerad och okvalificerad personal, jag redovisar bara fakta.) Denna personal utför relativt enkla sysslor vid ifrågavarande sjukhus. De som kallas sjukvårdsbiträden är i dag på avdelningarna i mycket stor utsträckning sysselsatta inte enbart med sjukvård utan med städning och liknande uppgifter. För att avlasta dem från dessa uppgifter och låta dem mer ägna sig åt de viktiga sjukvårdsuppgifterna vore det önskvärt att ha s. k. avdelningsbiträden, som enbart har att syssla med sådana här relativt enkla göromål, vilka naturligtvis är mycket viktiga för upprätthållande av ordning och hygien på avdelningarna. Det är den viktigaste post som jag har föreslagit, och den överensstämmer i allt väsentligt med vad medicinalstyrelsen framfört i sina petita.

Jag har inte från de utgångspunkter jag förfäktat här inför kammaren velat ta med all den personal, som medicinalstyrelsen har föreslagit. Det finns nämligen en del hantverksmästare, tapetsereare m. fl., som man inte riktigt kan hänföra till den mera okvalificerade arbetskraften. Denna extra, okvalificerade arbetskraft är av naturliga skäl ganska rörlig. Om landstingen hade haft hand om dessa sjukhus, skulle det hela över huvud taget inte ha varit något problem. Då hade man tagit in den personal som behövts. Man hade inte måst laborera med hela detta lönekineseri, som inte kan undvikas i den statliga förvaltningen och som gör det hela så svårt och ohanterligt.

Det är alltså arbetslöshetssynpunkten

Statens sinnessjukhus: Avlöningar

som jag här förfäktar. Det förefaller mig som om utskottet, och framför allt tredje avdelningen, när man haft att ta ställning till detta, bort ta sig en funderare på detta problem, om det inte finns möjlighet att från arbetslöshetsanslaget eller på något annat sätt överföra medel för att på samma gång täcka sjukvårdens, denna viktiga serviceorganisations, behov som lindra den arbetslöshet, som är ett oerhört allvarligt problem i dag. Jag tror att åtminstone det stora flertalet av oss är fullt ense om att det här måste vidtagas kraftåtgärder. Det har man emellertid inte gjort, och jag vet mycket väl att man härvidlag kommer att hänvisa till alla möjliga formella svårigheter. Men jag har velat påpeka att just i dagens alldeles speciella läge, som vi hoppas så småningom skall försvinna, skulle man kunna ta in mera arbetskraft och därmed även faktiskt lösa sjukvårdens problem. Jag upprepar, herr talman, att om man kan anställa dessa avdelningsbiträden, avlastar man en hel del uppgifter från den egentliga sjukvårdspersonalen.

Herr talman! Jag har inte mycket mera att tillägga i detta sammanhang. Emellertid har jag ansett att denna fråga är av så stor både praktisk och principiell betydelse, att den kan vara värd en stunds diskussion i denna kammare. Med hänsyn därtill och med även fullt beaktande av att jag inte har fått något stöd från någon av utskottets ärade ledamöter tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till motionen i andra kammaren nr 330.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Herr von Friesen uppehöll sig i sitt anförande rätt ingående vid tanken att man på dessa sjukhus kunde anställa vad man kan beteckna som deltidsanställda eller korttidsanställda, d. v. s. extrapersonal, som skulle utföra mindre kvalificerade arbetsuppgifter. Därigenom skulle de mera kva-

lificerade sjukvårdsbiträden helt få ägna sig åt mera krävande uppgifter. Ja, det är synpunkter som vi inte är främmande för. De har varit under diskussion mer än en gång tidigare, men vi har inte vågat ge oss närmare in på det spörsmålet i detta sammanhang. Vi menar nog att det väl inte saknas möjligheter att på försök göra dylika arrangemang där man redan i förväg har anledning konstatera, att man får en nettovinst av det.

Herr von Friesen har visserligen sagt, att detta orimliga och otympliga statliga förvaltarskap skulle vara orsaken till att man inte kan lösa dessa problem, och alla brister, som alltjämt kvardröjer på sinnessjukvårdens område, skulle enligt herr von Friesen bero på detta förvaltarskap. Nu tror jag herr von Friesen talar mot bättre vetande och yttrar sig något onyanserat. Jag vill inte närmare beröra vilka andra orsaker, som funnits med i bilden och som gjort att alltjämt tillståndet på detta område inte är fullt tillfredsställande. Men fråga är om inte andra omständigheter, som kan anföras, väger tyngre än de som herr von Friesen åberopar.

Beträffande den andra motionen, som fröken Elmén talade för, behöver vi inte bestrida att ett beslut av riksdagen i överensstämmelse med detta yrkande skulle kunna innebära ett plus. Men det har under dessa år ändå pågått en mycket betydande upprustning av sinnessjukvården, som också redovisats i detta utlåtande. Jag vill anmoda kammarens ledamöter att läsa därom nederst på sidan 50 med fortsättning på sidan 51 i detta utlåtande. Då finner man, att under budgetåren 1955/56—1958/59 har det inrättats i genomsnitt 400 nya tjänster per år, medan under fyraårsperioden dessförinnan motsvarande siffra var 110. Detta pekar ju klart på att det har tagits krafttag — det har vi nog rätt att säga — även från statens sida på sinnessjukvårdens område. Men utskottet har också skrivit, att det liksom de-

Statens sinnessjukhus: Avlöningar

partementschefen är på det klara med att situationen är otillfredsställande. Sinnessjukvården motsvarar inte de anspråk man bör ställa, om man där skall ha samma standard som på kroppssjukvårdens område. Men det gäller ju att fortsätta på den sedan flera år inslagna vägen. Så småningom bör vi då komma fram till ett tillstånd, där vi med rätta kan säga, att vi har samma standard på mentalsjukvårdens som på kroppssjukvårdens område. Detta bör vara möjligt, även om man inte snabbt beslutar, att huvudmannskapet för förstnämnda vårdgren skall flyttas över t. ex. på landstingen. Själv hör jag till dem som menar att en samordning bör ske. Sedan så har skett, kommer det väl också att bli vissa bekymmer även för statsmakterna, som säkerligen inte kommer att bli helt befriade från all befattning med detta område. Det kan bli vissa svårigheter, när man skall komma överens med landstingen om hur stor del av kostnaderna för denna vårdgren staten alltså via statsbidrag skall svara för.

Jag ber, med det sagda, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Jag tycker att den ärade representanten för statsutskottet presenterade ett mycket halvhjärtat försvar för utskottets ståndpunkt. Han säger att utskottet inte har vågat ge sig på detta problem, fastän utskottet tydligen haft ett visst intresse för det. Varför är man så räddhågad, herr Åkerström? Det kan jag absolut inte förstå.

Jag måste även reagera mot herr Åkerströms uttalande, att jag talade mot bättre vetande, då jag pläderade för landstingen som huvudmän kontra staten som huvudman. Jag skulle kunna hålla på en halv dag att diskutera detta problem med herr Åkerström, ty det råkar faktiskt höra till de spörsmål, som jag har studerat och känner till mycket

ingående, bland annat på grund av att jag suttit med i den av mig här apostroferade mentalsjukvårdsdelegationen. Frågan är på marsch. Det är ingen tvekan om att vi en dag når det bättre tillstånd som landstingens övertagande av huvudmannskapet kommer att innebära. Om man ser på frågan historiskt, måste man säga, att det var fel från början, att staten fick hand om denna vårdform. Det har inte varit lyckligt för den slutna mentalsjukvården. Som jag sade i mitt första anförande erkänner jag naturligtvis, att det har tagits krafttag från 1950 på detta område, men jag tycker inte att dessa krafttag varit tillräckliga.

Till slut vill jag säga, att visst är det sant, att det blir besvärligheter när landstingen övertar detta. Det är alldeles klart att en sådan omställning måste bli förenad med svårigheter. Men som herr Åkerström vet har vi en särskild utredning om det ekonomiska förhållandet mellan staten och landstingen. Jag är övertygad om att, med den kompetens ledamöterna i denna kommitté har, skall det bli möjligt för dem att lösa detta problem.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Herr von Friesen gjorde gällande, att mitt uttalande, att han talade mot bättre vetande, inte skulle vara så väl grundat. Jag har dock anledning att vidhålla detta uttalande. Sedan han radat upp alla besvärligheterna på detta område, sade han nämligen, att de berodde på det orimliga och otympliga statliga förvaltarskapet. Jag reagerade mot att herr von Friesen skyllde allt på förvaltningsformen och de förvaltande organen. Därför sade jag, att han talade mot bättre vetande, och det har jag ingen anledning att ta tillbaka.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Frågan om huvudmannskapet för mentalsjukvården är ju aktuell. Den är under debatt, sedan mentalsjukvårdsdelegationen framlagt sitt förslag, vilket ju innebär, att vi skall gå in för en förändring av detta huvudmannskap samt avlyfta det från staten och överflytta det på landstingen. Det är emellertid för landstingen förenat med ekonomiska förpliktelser, som jag förmodar kommer att bli helt avgörande, när de skall ta ställning till frågan. En speciell kommitté är just nu sysselsatt med att utreda dessa ekonomiska problem. Vi räknar med att den skall bli färdig under sommarens lopp och därefter kunna framlägga sitt förslag.

Mentalsjukvårdsdelegationens betänkande, där det alltså föreslås en förändring av huvudmannskapet, är ute på remiss. Landstingen har tillfälle att säga sin mening om det fram till den 15 juni eller den 1 juli, om jag inte misstar mig på data. Därefter skall vi i departementet börja bearbeta materialet.

Min rent personliga uppfattning är, att det är riktigt ur sjukvårdssynpunkt, att man får en enhetlig ledning för hela sjukvården. Undervisningen och utbildningen är en sak, som staten har hand om, och det får man reglera i annat sammanhang. Rent principiellt tror jag det är riktigt, att man konstaterar att den somatiska sjukvården och den mentala sjukvården griper så in i varandra, att man inte kan ha skilda huvudmannskap, utan att det är nödvändigt att dessa vårdgrenar läggs under gemensam ledning. Jag tror alltså för sjukvårdens egen skull att det är riktigt, att man för framtiden tänker sig en enhetlig ledning, och att denna lämpligen bör ligga hos landstingen och de utanför landstingen stående storstäderna. Vi blir emellertid i tillfälle att diskutera detta senare. Varför då så bråttom? Jag skulle tro, att vi till nästa år vid denna tid kommer att ha något för-

Statens sinnessjukhus: Avlöningar

slag i denna angelägenhet. Under tiden söker vi ändå anpassa oss till ett sådant tänkt förhållande. Ifrån statens sida har vi över byggnadskommittén och departementet ett direkt samarbete med landstingen. Det är möjligt, att vi om ungefär fjorton dagar kommer att lägga fram ett förslag, som innebär att vi uppdrar åt ett landsting att självt bygga ett sinnessjukhus under det att staten står för kostnaderna ev. i form av lån. Med detta vill jag bara visa på hur vi liksom anpassar vår politik i dag till det som vi tror kommer redan i morgon. Jag tror alltså, att man här skall ha själva inriktningen av hela vårt arbete klar för sig och att det också går igen i det föreliggande förslaget i vår huvudproposition.

Vad sedan beträffar personalförstärkingar, som här har debatterats, är det givet att vi i vår departementsberedning mycket noga har diskuterat medicinalstyrelsens förslag, inte bara ur kostnadssynpunkt utan också ur synpunkten, i vilken mån och på vilket sätt vi skall kunna få effekt av de åtgärder vi nu vidtar.

Jag måste då erinra om att det pågår ett mycket omfattande upprustningsarbete inom vår mentalsjukvård. Vi har i propositionen påpekat, att det under de senaste åren har anslagits 235 miljoner kronor för ombyggnad av de äldre mentalsjukhusen och för byggande av ett par, tre nya. Det innebär, att man vid praktiskt taget samtliga mentalsjukhus i landet håller på med ombyggnads- och nybyggnadsarbeten. Medan ombyggnadsarbetena äger rum måste en del av de äldre paviljongerna evakueras och patienterna sammanträngas i de befintliga, men det betyder inte, att man i samma ögonblick kan koppla på ytterligare personal utan vidare. Jag vill inte säga, att vi därmed friställer personal, men jag vågar ändå hävda, att den personalbesättning som vi har i allmänhet är helt tillfredsställande för de vårdformer,

Statens sinnessjukhus: Avlöningar

som möjliggöres inom ramen för de paviljonger som finns vid en rad av sjukhusen. Att möjligheterna att sedan, när vi fått de nya byggnaderna färdiga och flyttat in i dem, bedriva en mera adekvat modern vård också beror på ökad personal är alldeles självfallet. Jag vill framhålla, att den avvägning, som vi gjort i vårt förslag, rymmer med de behov, som vi just nu anser ofrånkomliga, och att därför läget ur vår synpunkt är ganska bra ute på mentalsjukhusen.

Jag skulle också kunna åberopa jämförelser med förhållandet mellan antalet anställda och antalet patienter i en rad av länder, där det visar sig, att vi ingalunda ligger efter. I många fall toppar vi denna lista. Detta säger i och för sig ingenting, men det tyder på att våra stora problem gäller att lägga om vården och dess karaktär. Vår mentalsjukvård är på väg att bli en verklig vårdorganisation i stället för att syssla så mycket med vakthållning. Det hänger samman med medicinens och farmaciens utveckling och med de terapeutiska möjligheter, som nu står till buds. Herr von Friesen och jag har ingående diskuterat den saken, när vi deltog i den utredning, som han har erinrat om. Vi kan också se prov därpå i statsverkspropositionen. Jag vill minnas, att kostnaderna för medicin vid mentalsjukhusen år 1950 uppgick till mellan 1½ och 2 miljoner kronor. I dag är vi uppe i ett förslag på 7½ miljoner kronor. Det säger något om den utveckling som här förevarit. De nya medicinerna ger helt andra möjligheter för vårdpersonalen inom vår mentalsjukvård att hålla patienterna lugna, att bedriva en rimlig arbetsterapi o. s. v. Här är faktiskt en revolution på väg.

Vad är det då vi vill åstadkomma? Jo, att mentalsjukvården skall få samma kvalitet som den svenska kropps sjukvården, och vi är på väg i den riktningen.

Jag har erinrat om att vi under dessa år på 1950-talet har anslagit 235 miljo-

ner kronor för en uppbyggnad av mentalsjukvården. Vi vet alla, att det kommer att krävas ytterligare ett par hundra miljoner kronor innan vi fullföljt det tilltänkta programmet. Jag vågar dock redan nu säga att vi inom regeringen har den uppfattningen, att det inte minst är det materiella underlaget för mentalsjukvården som vi så snabbt som möjligt måste bygga ut. Därför är vi också beredda att öka omfattningen av de nybyggnads- och ombyggnadsarbeten, som pågår inom mentalsjukvården. Kanhända har vi möjlighet att öka den ram, som i fjol var ungefär 35 miljoner kronor, med ytterligare ett tiotal miljoner kronor för det kommande budgetåret. Det innebär, att vi forcerar upp rustningen av de äldre sjukhusen. Vi sätter kanske också i höst i gång med byggandet av ytterligare tre nya mentalsjukhus.

Detta betyder att inom några år, med början år 1961, kommer det till flera nya sjukhus. Gullberna sjukhus är redan färdigt. År 1961 står Falbygdens sjukhus klart, med plats för ungefär 780 patienter. Under de följande åren fram till 1964 blir ytterligare tre eller fyra sjukhus färdiga. Detta gör att vårdplatsantalet inom mentalsjukvården ökar med i runt tal 3 000. Samtidigt bygges, som nämnts, nya paviljonger vid de befintliga sjukhusen, något som gör att man kan slopa en del av de äldre paviljongerna. Allt detta innebär att det från år 1961 och fram till 1964—1965 måste anställas ungefär 2 000 nya befattningshavare i huvudsak för de nybyggda sjukhusens del. Jag har redan tidigare sagt — och jag vill här gärna understryka det — att de som nu anstränger sig för att få till stånd en utökning av personalen kommer att få sina önskemål väl tillgodosedda inom de närmaste åren. Jag hoppas att man då vill vara med om att anslå medel för de utgifter, som blir en följd av att vi bestämmer oss för den forcerade utbyggnad av mentalsjukvården som nu planeras.

Statens sinnessjukhus: Avlöningar

Det har sagts att man borde utnyttja det nuvarande arbetsmarknadsläget för att skaffa personal till mentalsjukvården. Det ligger någonting i detta, ty det finns ju för närvarande mycken kvinnlig arbetskraft friställd. Vi har också inom departementet ingående diskuterat vad som härvidlag skulle kunna göras. Vi har haft en överläggning med arbetsmarknadsstyrelsen och medicinalstyrelsen för att — närmast med arbetsmarknadsstyrelsen — diskutera huruvida det skulle kunna igångsättas kurser för utbildning av mentalsjukvårdspersonal vid sidan av de ordinarie kurser som redan finns. För den grundläggande utbildningen av mentalsjukvårdspersonal tas för närvarande 450—500 personer in årligen, och vi har frågat oss om inte detta antal skulle kunna ökas, så att man under några år utbildade, låt mig säga, ytterligare 200 personer, varigenom det skulle kunna finnas tillgång till färdigutbildad personal, när Falbygdens sjukhus år 1961 kan tas i bruk.

Vi kom så långt att man från arbetsmarknadsstyrelsens sida deklarerade att det finns ett uppenbart intresse för en sådan ökning av utbildningen och att de miljoner, som skulle kunna behövas i anslag för ändamålet, eventuellt skulle kunna ställas till förfogande i annan ordning än över den ordinarie budgeten. När vi sedan bad medicinalstyrelsen snabbtreda frågan om de praktiska formerna för denna ytterligare utvidgning, visade det sig att det inte fanns resurser för att genomföra denna utökning. Medicinalstyrelsen kunde med andra ord inte åta sig att organisera en utbildning av 200 personer utöver det normala antalet. De som skall undergå denna grundläggande utbildning skall nämligen inte bara erhålla utbildning på mentalsjukhusen utan också på kroppssjukhusen. Vidare fordras det lärarpersonal för handhavandet av undervisningen, främst då sjuksköterskor, och därvid ställes man inför ett svårt avvägningsproblem. Kan det i en

situation, då det på många håll i landet råder brist på sjuksköterskor — vid Lunds stora lasarett har man ju inte ens nu under vintertiden kunnat hålla alla avdelningar öppna, trots att det skett en normalisering av tillströmningen av sjuksköterskor — vara riktigt att ta bort 10—15 sjuksköterskor från den praktiska verksamheten, låt vara att det gäller en så viktig uppgift som utbildning av personal på mentalsjukvårdssidan?

Vi har måst säga oss att det mest angelägna är att få fram flera sjuksköterskor. Vi söker därför med hjälp av Svensk sjuksköterskeförening aktivisera en hel del av de 7 000 utbildade sjuksköterskor, vilka på grund av giftemål eller andra orsaker lämnat det praktiska arbetet. Jag vill gärna säga att Svensk sjuksköterskeförening lägger ned stora ansträngningar på att åstadkomma en sådan aktivisering, och vi har all anledning att känna glädje och tillfredsställelse över föreningens insatser.

Men det är nödvändigt att även söka sig fram på andra vägar. Kan man öka antalet utbildade på sjuksköterskesidan? Ja, vi har vid överläggningar med landstingsförbundet och huvudmännen för sjuksköterskeskolorna animerat dem att vid dessa skolor ta in ytterligare elever genom att så att säga tränga ihop eleverna på de befintliga utbildningsplatserna. Det har gett till resultat att 60—70 nya elever kan tas emot vid de befintliga sjuksköterskeskolorna. Vi har vidare med Malmö stad haft överläggningar om öppnandet av en sjuksköterskeskola i Malmö. Det har lett till en överenskommelse för några dagar sedan om att det i Malmö skall inrättas en provisorisk sjuksköterskeskola, förlagd till baracker som av staten ställes till förfogande. Intagning för provtjänstgöring påbörjas i höst, och därmed begynner en ny sjuksköterskeutbildning, som från den 1 mars 1960 omfattar 20 elever och från och med hösten samma år ytterligare 20.

Statens sinnessjukhus: Avlöningar

Vi är alltså från departementets sida mycket aktiva då det gäller att få till stånd en väsentligt ökad utbildning av sjuksköterskor, något som jag tror just nu är bland det allra viktigaste.

Medan jag är inne på utbildningsproblemet vill jag nämna att vi har för avsikt att ta upp frågan om i vilken omfattning och på vilket sätt sjuksköterskorna skulle kunna avlastas från en del av sina nuvarande arbetsuppgifter. Vi har tänkt undersöka, i vilken utsträckning man kan lägga över en del av det medicinska ansvaret på den biträdespersonal som kallas undersköterskor och alltså inom sjukvårdspersonalen skapa ett slags mellangrupp av sköterskor, vilka skulle ha större ansvar än vad de nuvarande undersköterskorna har.

Vi tror att man på den vägen skall kunna komma fram snabbt och öppna möjligheter för en »den långa vägens utbildning» av sjukvårdsbiträden, som då skulle kunna nå fram till sjuksköterskeexamen precis som redan nu biträdespersonalen inom mentalsjukvården fr. o. m. i år bereds tillfälle för en högre utbildning.

Vi är alltså i färd med att förstärka det som vi anser vara det nödvändigaste just nu för att öka omfattningen av utbildningen för den lägre personalen inom mentalsjukvården. Jag tror inte att man kan komma förbi detta nödvändiga led. Vi är inte behjälpta med att bara anställa 500 nya biträden i mentalsjukvården. Vi vill för framtiden ge denna biträdespersonal bättre utbildning än vi har kunnat tidigare, för att vi skall ge mentalsjukvården verklig vårdkaraktär.

Det som vållar oss de största besvären är att vi inte har tillräckligt antal psykiatriker i vårt land. Det är därför en angelägen uppgift att stimulera de unga medicinarna att i större utsträckning välja psykiatri som specialitet. Vi har till och med svårighet att få läkare vid de lassaretspsykiatriska klinikerna,

som ändå i huvudsak motsvarar normala lasaretsavdelningar inom den somatiska vården. Vi tror att vi också i fråga om tillgången på läkare är på väg mot ett bättre tillstånd, ty det kan förväntas bli ett större antal som går den psykiatriska vägen, när de unga medicinerna nu finner att vi på verkligt allvar söker upprusta mentalsjukvården och göra den jämställd med kroppssjukvården.

Det pågår alltså ett arbete på litet längre sikt och vi måste ge oss till tåls, men vi tycker ändå att ansträngningarna börjar avsätta resultat: överbeläggningen har något minskat, exspektantlistorna har blivit väsentligt kortare, o. s. v. Det kommer nog inte att dröja så länge förrän vi med fog skall våga säga att mentalsjukvården börjar anta en karaktär som mera motsvarar kroppssjukvårdens. Om resultatet inte är så påtagbart för dagen, får vi nog lugna oss litet och avvakta effekten av de hundratals miljoner kronor som nu sätts in. Propositionens förslag, som biträts av utskottet, innebär, herr talman, att vi fullföljer arbetet längs den väg som vi funnit riktig och rimlig.

Låt mig sluta med att säga till herr von Friesen att jag inte har ändrat uppfattning om mentalsjukvården i och med att jag flyttade in i kanslihuset. Jag har i ett departementschefsanförande i propositionen uttalat att mentalsjukvårdsdelegationens bild av mentalsjukvården synes väl mörk men att jag för egen del vill understryka att det i flera avseenden alltjämt råder otillfredsställande vårdförhållanden på detta område. Detta mitt uttalande år 1959 innebär inte att jag frångått den uppfattning vi bildade oss under åren 1955 till 1957 i vårt gemensamma arbete inom mentalsjukvårdsdelegationen. Då vi i de sammanhangen var ute och såg på olika mentalsjukhus — icke minst de sämsta — fick vi många gånger chockartade intryck. Det som gör att jag nu vill nyansera bilden är att vad som under de se-

Statens sinnessjukhus: Avlöningar

naste åren byggts upp och byggts ut faktiskt håller på att förändra vårdens karaktär och göra bilden något ljusare. Själva grundprincipen, som vi då gemensamt anammade i mentalsjukvårdsdelegationen och som jag vid flera tillfällen framhållit i detta anförande, att vi skall söka bygga ut mentalsjukvården så att den får en vårdkaraktär som motsvarar kroppssjukvårdens, den principen har jag inte gett avkall på.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Jag ber att alldeles oreserverat få framföra ett tack till min värderade vän inrikesministern för den mycket långa, intressanta och sakkunniga redogörelse som han här lämnat kammaren. Det är mycket glädjande att vi på denna post har en man, som inte bara är intresserad av dessa spörsmål utan också verkligen har förmåga att sätta sig in i problemen. Jag tror också att hans föreläsning — som jag inte alls tycker var för lång — mycket väl med intresse och till uppbyggelse skulle ha kunnat åhöras av herr Åkerström och hans medarbetare i tredje avdelningen. Jag är nämligen överens med statsrådet i mycket långa stycken.

Jag skall inte ta upp någon träta med statsrådet om de olika synsätten inom mentalsjukvårdsdelegationen och på statsrådsbänken. Det är en fråga om nyanser, och jag kan vara så generös att jag säger, att jag har förståelse för statsrådets synpunkter i hans nuvarande position.

Beträffande det spår på vilket diskussionen kommit in — frågan om huvudmannaskapet — har statsrådet besparat mig mödan att lämna den medicinska motiveringen, som för mig är den väsentliga, för att en samordning mellan kroppssjukvård och mentalsjukvård skall äga rum. För mig som läkare har det nämligen inte varit de ekonomiska samordningsproblemen som varit de väsentliga — dessa kan man alltid

lösa. De medicinska samordningsproblemen fordrar emellertid en annan organisation för att de medicinska synpunkterna skall komma till sin rätt. Detta vare sagt från min sida beträffande frågan om huvudmannaskapet, där jag fortfarande, herr Åkerström, ingalunda talat mot bättre vetande utan med stöd av rätt ingående studier av dessa problem.

Jag kommer sedan in på det som statsrådet också berörde mera ingående, nämligen en personalförstärkning i nuvarande arbetslöshetsläge, ett problem som är huvudmotivet för min motion. Statsrådet lämnar också här en mycket utförlig och intressant redogörelse för det arbete som framför allt har utförts av arbetsmarknadsstyrelsen och medicinalstyrelsen — tydligen under ledning av inrikesministern. Tyck inte att jag är otacksam när jag säger, att jag ändå inte är alldeles nöjd med detta tillstånd! Jag vidhåller min uppfattning, att det är alldeles ostridigt att sjukvårdsproblemen hade kunnat lösas lättare om landstingen som huvudmän hade kunnat ta in folk på annat sätt än vad som är möjligt för staten med allt detta kineseri om lönegradsplaceringar etc. Man har tydligen haft den uppfattningen att binder man sig för dessa fem miljoner kronor, då kommer man aldrig ifrån detta belopp. Jag tycker att man skulle ha kunnat finna en formel för denna extra personal som ju har något lösligare anställningsförhållanden, så att man anpassar deras anställning efter det faktiska arbetslöshetsläget, vilket också statsrådet erkänt är särskilt markant beträffande en viss del av den kvinnliga arbetskraften.

Till sist kommer jag ytterligare till en fråga där jag inte är alldeles överens med herr statsrådet. Det gäller dessa kurser. Det är inte så att jag är ointresserad av kurser för sjuksköterskor för att åstadkomma en omställning av denna kvalificerade personal. Jag tror att det är riktigt att man bedriver en

Statens sinnessjukhus: Avlöningar

sådan verksamhet. Det finns dock kurser som arbetsmarknadsstyrelsen har föreslagit — dessa har också omnämnts i motionen — och som innebär en utbildning just för arbetslösa. Jag ställer mig en smula tvivlande beträffande den verkliga effekten av dylika kurser. Är det riktigt att man här gör en ganska stor investering på detta område, då man i själva verket inte har någon aning om huruvida denna personal kommer att vara kvar i dessa yrken om arbetsmarknadsläget blir ett annat? Det är en betydande risk man måste ta på detta område. Jag tror att man har anledning att här vara åtskilligt restriktiv.

Nu kanske herr statsrådet, som är chef för inrikesdepartementet, kan säga som fogden i Brand säger i en berömd formulering: »Detta är inte mitt distrikt.» Problemen i samband med arbetslöshetens bekämpande hör ju till kollegan i socialdepartementet. Men herrarna talar ju båda landets språk och ni träffas ju i alla fall någon gång. Jag skulle vilja rekommendera att ni tog en gemensam överläggning på vad man skulle kunna kalla toppnivå om dessa problem. Jag tror då att man skall komma till ett rimligare resultat än det som, efter vad jag har försökt påvisa, existerar i nuvarande situation.

Herr talman! Jag skall inte orda vidare i denna fråga. Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till motionen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav till en början propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Elmén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 29:o) i utskottets utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 6:o) av herr Edström m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen änyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fröken Elmén begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 177 ja och 28 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Herr talmannen gav härefter i fråga om det i motionen II: 330 föreslagna tillägget till personalförteckningen för statens sinnessjukhus propositioner dels på bifall till nämnda förslag, dels ock på avslag därå; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr von Friesen begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren i enlighet med statsutskottets hemställan avslår det tillägg till personalförteckningen för statens sinnessjukhus, som föreslagits i motionen II: 330, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt förenämnda i motionen föreslagna tillägg.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropo-

Utbildning av sinnessjukvårdspersonal: Avlöningar

sitionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen.

Kammaren hade alltså avslagit yrkandet om ifrågasvarande tillägg.

Punkterna 30 och 31

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 32**Utbildning av sinnessjukvårdspersonal: Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade (punkt 33, s. 143—149) föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för utbildning av sinnessjukvårdspersonal, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1959/60, dels ock till Utbildning av sinnessjukvårdspersonal: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 780 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sunne m. fl.* (I: 145) och den andra inom andra kammaren av fröken *Höjer m. fl.* (II: 193), hade — såvitt avsåge förevarande anslag — föreslagits inrättande av 11 tjänster som biträdande instruktionsköterska i Ao 11, varav 8 vid sinnessjukhusen och 3 vid lasaretten, samt att anslaget Utbildning av sinnessjukvårdspersonal måtte uppräknas med 126 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 145 och II: 193, i vad de berörde förevarande anslag,

a) godkänna under denna punkt intagen avlöningsstat för utbildning av sinnessjukvårdspersonal, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1959/60;

b) till Utbildning av sinnessjukvårdspersonal: Avlöningar för budgetåret

1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 780 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Edström* och *Nestrup*, fröken *Elmén* samt herrar *Nihlfors* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 145 och II: 193, i vad de berörde förevarande anslag,

a) godkänna i reservationen framlagd avlöningsstat för utbildning av sinnessjukvårdspersonal, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1959/60;

b) till Utbildning av sinnessjukvårdspersonal: Avlöningar för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 906 000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Jag skall inte bli mångordig, ty efter inrikesministerns utomordentliga anförande, som klargjorde för oss vad kvalificerad personal betyder för mentalsjukvården, står det klart för oss att utbildningskravet är väsentligt. Utbildningen av personalen sker ju i stor utsträckning ute på fältet, och vad som där behövs är bl. a. instruktionsköterskor, som kan handleda och undervisa eleverna. Medicinalstyrelsen har här begärt fler instruktionsköterskor än departementschefen och utskottet har gått med på. Vid en kommande utbyggnad av mentalsjukvården behövs givetvis undan för undan ökad personal. Såsom inrikesministern framhåller har omsättningen på sjukhusen blivit större, och man kan ta in fler patienter än tidigare. Det beror i stor utsträckning på att man har kunnat behandla patienterna och skriva ut fler, vilket är helt avhängigt av personalen. Det är därför, herr talman, som det i motionen har yrkats på elva instruktionsköterskor utöver det antal som har begärts i propositionen. Reservationen tar upp detta yrkande, och jag ber,

Bidrag till driften av folksanatorierna

herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Det finns så mycket som är bra och ibland rent av tämligen nödvändigt men som vi ändå måste säga nej till. Det ligger till ungefär så också i det här fallet. Här försiggår ändå en viss utbildning; skillnaden är bara att reservationerna vill ha en mera intensifierad och omfattande utbildning. Det är en fråga om hur mycket av våra resurser vi anser oss kunna avdela för det här området, en avvägningsfråga liksom i så många andra fall.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 33—77

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 78

Bidrag till driften av folksanatorierna

Efter punktens föredragning anförde

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Vid denna punkt har jag fogat en blank reservation. Jag har alltså inget yrkande att ställa, men jag vill säga några förklarande ord. Det kan tyckas egendomligt att det så sent som år 1957 har inrättats ett sanatorium, Hessleby sanatorium, för tuberkulossjuka alkoholister och att detta nu enligt statsverkspropositionen inte ens är halvbelagt. Varför inrättades detta sanatorium för alkoholister, när det visat sig inte vara behövt?

Det var på nykterhetsvårdsutredningens förslag som sanatoriet inrättades. Framför allt i de större städerna blev det mycket svåra förhållanden när

spriterna släpptes fri, och sanatorierna kom att i stor utsträckning belastas med alkoholister, som personalen hade svårt att klara. Det visade sig också att det ute i samhällena gick en del tuberkulossjuka alkoholister som inte blev omhändertagna för vård. En utredning bara för Stockholms vidkommande visade, att man skulle kunna belägga Hessleby sanatorium. Av dessa skäl beslöt man i samråd med styrelsen för jubileumssanatorierna att inrätta Hessleby sanatorium, som inte alls var belagt, för dessa patienter. Under det första året — 1957 — belades också sanatoriet i snabbare takt än man någonsin hade tänkt sig, men så småningom blev beläggningen mindre och mindre, och för närvarande är sanatoriet bara halvbelagt.

Vad kan orsaken till detta vara? Som vi vet står alla våra sanatorier halvbelagda — dess bättre minskar ju tuberkulosen undan för undan. Den väsentliga motiveringen är emellertid att Hessleby sanatorium i viss grad har verkat avskräckande, eftersom patienterna tas in där enligt nykterhetsvårdslagen, medan de hellre vill komma till de vanliga sanatorierna, där de dock måste uppträda på ett sådant sätt att sanatorierna kan ta emot dem. Jag tror detta är den väsentliga förklaringen till att det för närvarande är så få patienter, men det har ju gått så kort tid sedan verksamheten sattes i gång, att det är svårt att bedöma situationen.

Nu anser departementschefen, att det måste ordnas på annat sätt för dessa patienter — han anser det inte tillfredsställande i den ekonomiska situation där vi befinner oss att ha detta sanatorium halvbelagt. Jag vill dock säga att personalen har minskats ned i proportion till antalet patienter. Dessutom vet vi inte vad som kan hända framöver. I de stora städerna, som särskilt har yrkat på att detta sanatorium för alkoholister skulle komma till stånd, planerar man att skärmbilds-

undersöka alkoholister, och vi vet inte vilka ytterligare krav på detta sanatorium som den undersökningens resultat kommer att ställa. Nykterhetsvårdsutredningen hade emellertid tagit upp frågan. Jag har inom utskottet hävdad att det är angeläget att diskutera vad som kan göras i det här fallet. Man vet ju inte, om platsbehovet kommer att öka inom den närmaste framtiden.

Jag har inget särskilt yrkande, herr talman.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 79—132

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 133

Lades till handlingarna.

§ 9

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1958/59 till avsättning till fonden för idrottens främjande,

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av vissa haverikostnader, och

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall avstå allmänna arvsfondens rätt till arv, m. m.; samt

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 7, i anledning av väckta motioner angående avdrag vid taxering för lön till hemmavarande barn, och

nr 10, i anledning av väckt motion om ersättning av statsmedel för vissa kostnader i taxeringsmål.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden och betänkanden hemställt.

§ 10

Ändring i förordningen om automobilskatt, m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 13, i anledning av väckta motioner om viss ändring i förordningen om automobilskatt, m. m.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde

Herr **LOTHIGIUS** (h):

Herr talman! Med hänsyn till att utskottet tänkt och tyckt ungefär som motionärerna i denna fyrpartimotion, vilket tyvärr inte utskottet dock fullt tagit konsekvenserna av, finns det ingen anledning att ta kammarens tid i anspråk för länge. Ett par kommentarer vill jag dock gärna ha infört i kammarens protokoll, för att frågan inte skall glömmas bort.

Motionärerna har velat peka på hur oriktigt och orationellt det måste vara att beskatta den tunga trafiken på ett sådant sätt att bilägarna inte har råd att effektivt utnyttja den utrustning, som för olika lastningsändamål kan anses vara lämplig.

En lastbil beskattas med det tyngsta karosseriet. Om lastbilen användes huvudsakligen för t. ex. skogstransporter men någon gång i månaden för olja eller mjölk i en på lastbilen påsatt cistern, beskattas bilägaren för detta tillfälliga tyngre karosseri. Det finns exempel på hur några åkare slagit sig ihop om en transportanordning, och allesammans får betala skatt för detta karosseri var och en för sig.

Den ordningen är naturligtvis inte tillfredsställande i en tid, då allt fler tekniska arrangemang göres för att rationalisera och fullt utnyttja fordonen.

Utskottet anser inte heller att detta är tillfredsställande utan hoppas att 1953 års trafikutredning skall klara upp frågan. Med all aktning för de ärade ledamöter, som sitter i denna, är det dock väl optimistiskt att tro, att allt gott som skall hända den nu hårt belastade tunga trafiken skall komma

Ändring av övergångsbestämmelserna till lagen den 27 maj 1955 om ändring i kommunalskattelagen

från en utredning, som under alla dessa år inte lyckats prestera en enda ändring till gagn för de hårt drabbade åkarna.

Nog trodde jag att riksdagen efter inhämtande av remisser från expertinstanserna skulle kunna ordna denna fråga ändå.

Utskottet nämnde så vackert i sitt svar, att den grundläggande principen för den svenska automobilbeskattningen hitills har varit att ägaren till motorfordon skall gälda den kostnad för trafikväsendet som fordonet förorsakar. Den principen har ju regering och riksdag för länge sedan gått ifrån i och med att bilskattepengar använts till andra ändamål än dem som tjänar trafiken.

Den tunga trafiken är för hårt beskattad, det går inte att komma ifrån. 1953 års utredning säges bli färdig nästa år. I bästa fall kan alltså en ändring ske 1961. Det är en lång tid för landets åkare att vänta på en rättvis beskattning.

Det är naturligtvis meningslöst att här ställa något yrkande. Den förståelse som utskottet gjort sig till tolk för hoppas jag dock skall resultera i att 1953 års män vid sitt en gång kommande avslutningsjubileum skall ge den tunga trafiken den rättvisa, som den så innerligt väl behöver.

Jag har inget yrkande, herr talman.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11

Ändring av övergångsbestämmelserna till lagen den 27 maj 1955 om ändring i kommunalskattelagen

Föredrogs bevillning utskottets betänkande nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av punkten 4 av övergångsbestämmelserna till lagen den 27 maj 1955 (nr 255) om ändring i

kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 21 november 1958 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 27, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående ändrad lydelse av punkten 4 av övergångsbestämmelserna till lagen den 27 maj 1955 (nr 255) om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Rörande propositionens huvudsakliga innehåll anförde utskottet:

I samband med 1955 års reform av företagsbeskattningen infördes vissa begränsningar i rätten för företagarna att nedskriiva varulager. Därvid maximerades nedskrivningarna i princip till 60 procent av lagrets värde. Enligt 1955 års regler skulle sålunda lagret upptagas till minst 40 procent av värdet. Bestämmelserna skulle tillämpas första gången vid 1960 års taxering. För mellanliggande år medgavs övergångsvis längre gående nedskrivningar. För 1958 och 1959 års taxeringar bestämdes sålunda högsta tillåtna nedskrivning i princip till 70 procent.

I propositionen föreslås att det fulla ikraftträdandet av 1955 års lagervärderingsregler uppskjutes till 1961 års taxering och att vid 1960 års taxering varulagret skall få värderas enligt samma regler som gäller vid 1958 och 1959 års taxeringar.

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 384 av herr *Ewerlöf m. fl.* och II: 462 av herr *Hjalmarson m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte besluta sådan ändring av anvisningarna till 41 § kommu-

Ändring av övergångsbestämmelserna till lagen den 27 maj 1955 om ändring i kommunalskattelagen

nalskattelagen, att det lägsta värde till vilket varulager vid beskattningsårets utgång finge upptagas skulle fastställas till 30 procent av lagrets anskaffningsvärde eller, därest återanskaffningsvärdet å balansdagen vore lägre, sistnämnda värde, i förekommande fall efter avdrag för inkurans, samt att vederbörande utskott måtte utarbета förslag till härför erforderlig författningsändring;

2) de likalydande motionerna I: 385 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 460 av herr *Hedlund m. fl.*, vari hemställts »att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 27 måtte uttala, att nuvarande huvudregel om värdering av varulager till lägst 30 procent av värdet må gälla, så länge nuvarande konjunkturläge består»; ävensom

3) de likalydande motionerna I: 386 av herr *Aastrup m. fl.* och II: 461 av herr *Ohlin m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte med ändring av vad Kungl. Maj:t föreslagit i proposition nr 27 besluta, att den nedre gränsen för värdering av varulager vid beskattningen bestämdes till 30 procent av värdet i den permanenta lagstiftningen, och således avslå det i propositionen framlagda förslaget att varulager skulle värderas till lägst 40 procent av värdet fr. o. m. 1961 års taxering, samt att vederbörande utskott måtte utarbета förslag till erforderlig författningstext.

Utskottet hemställde

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 27 antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag angående ändrad lydelse av punkten 4 av övergångsbestämmelserna till lagen den 27 maj 1955 (nr 255) om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

B) att de likalydande motionerna I: 385 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 460 av herr *Hedlund m. fl.* måtte anses besvarade med vad utskottet anfört;

C) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 384 av

herr *Ewerlöf m. fl.* och II: 462 av herr *Hjalmarson m. fl.*, samt

2) de likalydande motionerna I: 386 av herr *Aastrup m. fl.* och II: 461 av herr *Ohlin m. fl.*,

måtte av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Hagberg, Spetz, Söderquist, Nilsson* i Svalöv, *Kollberg, Magnusson* i Borås och *Gustafson* i Göteborg, vilka under åberopande av innehållet i de likalydande motionerna I: 384 av herr *Ewerlöf m. fl.* och II: 462 av herr *Hjalmarson m. fl.* samt de likalydande motionerna I: 386 av herr *Aastrup m. fl.* och II: 461 av herr *Ohlin m. fl.* ansett att utskottet bort hemställa

A) att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 27 och med bifall till ovannämnda motioner antaga ett i reservationen intaget förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen, enligt vilket punkt 1 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen skulle erhålla viss ändrad lydelse, innebärande att nedskrivning av varulager finge ske till lägst 30 procent av lagrets värde;

B) att de likalydande motionerna I: 385 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 460 av herr *Hedlund m. fl.* måtte anses besvarade genom vad reservanterna anfört och hemställt.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr *NILSSON* i Svalöv (h):

Herr talman! År 1955 diskuterades företagsbeskattningen ytterst ingående i denna kammare. De dåvarande koalitionspartierna socialdemokraterna och bondeförbundet intog då en gemensam ställning till frågan, och oppositionspartierna högern och folkpartiet intog gemensamt en annan ställning. De förra ville med åberopande av vad som framförts i en kunglig proposition skärpa

Ändring av övergångsbestämmelserna till lagen den 27 maj 1955 om ändring i kommunalskattelagen

företagsbeskattningen, medan högern och folkpartiet motsatte sig detta.

Det gällde då bland annat en teknisk företagsbeskattningsfråga, nämligen beskattningen med utgångspunkt från lagervärderingen — d. v. s. samma sak som vi nu behandlar. Sedan 1955 finns inte koalitionen längre. Bondeförbundet finns inte mera utan har efterträtts av centerpartiet. Men nu finns det åter en koalition i denna fråga, enligt vad bevillningsutskottets betänkande nr 17 utvisar, nämligen mellan socialdemokraterna och centerpartiet. Den socialdemokratiska finansministern har skrivit en proposition rörande lagervärderingen, och centerpartiet har skrivit en motion, vilken i stort är identisk med innehållet i propositionen.

Både regeringen och centerpartiet bygger på att en skärpt lagervärdering skall införas. Utskottsmajoriteten, d. v. s. socialdemokraterna och centerpartisterna, yrkar bifall till propositionen och anser att motionen från centerpartihåll därmed är besvarad. Skillnaden mellan propositionens och centerpartiets förslag är ytterst hårfin — om det över huvud taget finns någon skillnad. Socialdemokraterna säger att en skärpt lagervärdering skall införas senast vid 1961 års taxering, medan centerpartiet föreslår att så skall ske när konjunkturerna förändras. Vad centerpartiet menar därmed är höljt i dimma. Skall det ske om konjunkturerna förbättras, eller skall det ske när de försämras ytterligare? Där om står man frågande. Jag frågar mig också, hur man i en skattelag skall kunna införa, att så och så skall det vara vid en viss konjunktur. Jag finner det alldeles omöjligt att grunda ett lagförslag på den motion som här har kommit från centerpartiets håll.

När en skärpning än kommer att ske, så betyder det i många fall en beskattning av fiktiva vinster. Särskilt

blir detta fallet beträffande många småföretagare, vilka driver sitt företag som vanliga fysiska personer, alltså sådana som inte har företaget inregistrerat som ett bolag. Dessa företagare har ofta sin enda förmögenhet liggande i ett varulager, som är nedskrivet ganska kraftigt. Vid jordbruksföretag har t. ex. nedskrivningen av djurbeståndet och lager skett med 100 procent, om deklarationen sker efter kontantprincipen, vilket oftast är fallet. Det är denna hundraprocentiga nedskrivning av djurbeståndet och varulagret som gjort att många jordbrukare kunnat skaffa sig en något så när hygglig ekonomisk ryggrad. På samma sätt har mången ung företagare inom handel, hantverk och industri skapat sig ekonomiska förutsättningar för att bygga ut sitt företag och skapa trygghet för sin familj och sina anställda. Det har skett genom betryggande nedskrivningar, vilka inte bara skyddar mot prisfallsrisk utan också ger möjlighet till en beskattningsmässig resultatutjämnning.

Det är just på denna sista punkt som en fri lagervärdering är av särskilt stor betydelse för enskilda företagare med progressiv beskattning. För juridiska personer som har proportionell beskattning har den fria lagervärderingen inte samma betydelse ur resultatutjämnings synpunkt som för fysiska personer. Denna möjlighet till resultatutjämnning blir enligt socialdemokraternas och centerpartisternas förslag begränsad, och jag frågar om det verkligen ingår som ett mål i centerpartiets påstådda arbete att hjälpa de mindre företagarna genom att på detta sätt förhindra en resultatutjämnning som kan ske via lagervärderingen. Om så är fallet, tror jag att småföretagarna betackar sig för hjälpen.

Högern och folkpartiet har argumenterat mot en skärpning av lagervärderingsbestämmelserna. Vi gjorde det 1955, 1957 och 1958, och vi gör det i dag. På

Ändring av övergångsbestämmelserna till lagen den 27 maj 1955 om ändring i kommunalskattelagen

högerhåll har vi framfört våra synpunkter i motionerna I: 384 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 462 av herr Hjalmarson m. fl. I motionerna framhålles hur en uppskrivning av varulagervärderna från 30 till 40 procent skulle få menliga följder. Den skulle bl. a. innebära, att beskattningen blir retroaktiv såtillvida att under en följd av år kumulerade orealiserade värdestegringsvinster, vilka inte har något samband med verkställda affärstransaktioner och vilka uppkommit vid tillämpande av värderingsregler som varit lagligt tillåtna, nu togs till beskattning. I möjligaste mån bör man enligt vår uppfattning från beskattning undantaga orealiserade värdestegringsvinster på vad som kan betecknas såsom ett normallager. Vinsten blir här av rent fiktiv natur. Redan på grund av dessa principiella skäl anser vi i högerpartiet, att en uppskrivning av varulagervärderna från 30 till 40 procent skulle vara olycklig. Därtill kommer att kostnadsläget inom industrien är mycket högt uppdrivet i vårt land. Även på längre sikt är det därför, med hänsyn till angelägenheten att hålla vår produktion och därmed vår sysselsättning på en hög nivå, påkallat att ej genomdriva en varulageruppskrivning, som ytterligare skulle skärpa företagens svårigheter.

Vare sig det är fråga om stora eller små företag, kommer en uppskrivning i olika avseenden att skärpa svårigheten för dessa företag — det kommer säkerligen andra talare in på.

Det är också av stor vikt för näringslivets män att få full klarhet i frågan vilka skattebestämmelser vi kommer att få. Man planerar inte bara för ett år i sänder. Det gör i varje fall inte en framåtsträvande ung företagare. Vi måste därför i vår skattelagstiftning ha bestämda regler om hur lagren skall värderas. Det går inte att, som man föreslår i centerpartiets motion, uppskjuta saken tills vidare. På så sätt får

vi ingen klarhet i hur det verkligen kommer att gestalta sig. Här har socialdemokraterna en klar linje. De anser, att de höjda lagervärderingsnormerna skall tillämpas vid 1961 års taxering. Utskottet säger också klart och tydligt, att utskottet i princip inte kan vara med om en nedskrivning till lägre värden än 40 procent.

Jag skall inte förlänga debatten — det är flera talare anmälda. Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen av herr Hagberg m. fl.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertog förhandlingarnas ledning, instämde herr *Nilsson* i Bästekille (h).

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Tiderna förändras mycket snabbt. Det är nu knappt fyra år sedan koalitionspartierna — socialdemokraterna och bondeförbundet — här i riksdagen genomdrev en ändring av företagsbeskattningen som syftade till att hindra företagen att skapa stora reserver och att göra stora investeringar. Från folkpartiets och högerns sida gick vi klart emot denna skärpning av företagsbeskattningen. Vi hävdade att ändringen icke skulle vara effektiv i konjunkturpolitiskt hänseende men att den skulle försvaga företagets konkurrenskraft, vilket skulle visa sig vara skadligt när konjunkturerne vände.

Hela inställningen år 1955 var den, att man skulle värja sig mot den extrema högkonjunkturen, och de bestämmelser man då beslutade hade detta syfte. Från vår sida hävdades, att det inte funnes anledning att ha så hårda bromsar på företagsamheten; om vi åter finge normala konjunkturer, kunde det då föreligga risk för att vi komme efter i konkurrensen med andra länder. När vi vågade säga, att företagen vid en eventuell lågkonjunktur inte skulle

Ändring av övergångsbestämmelserna till lagen den 27 maj 1955 om ändring i kommunalskattelagen

ha tillräckliga reserver att möta de problem som då skulle uppstå, möttes vi av attityden, att en lågkonjunktur var någonting så fjärran — lågkonjunkturererna var praktiskt taget avskaffade — att man inte behövde hysa några sådana bekymmer. Nu har vi emellertid under det sista året erfarit, att det varit värdefullt för företagen att ha en reserv att ta till. En hel del företag har upplöst en del av sina lagerreserver och förvandlat dem till arbetstillfällen åt personer som eljest skulle ha blivit arbetslösa.

Nu anser samtliga partier utom komministerna — d. v. s. alla demokratiska partier — att det vore skadligt att i dagens läge genomföra en uppskrivning av varulagervärdena, som skulle innebära, att de som skrivit ned lagren till den lägsta tillåtna gränsen skulle vara tvungna att skriva upp dem med en tredjedel. Det är vi överens om, men socialdemokrater och centerpartister är dessutom eniga om att så snart denna recession, som det nu med ett vackert ord heter, upphör och vi får normala konjunkturer igen, skall denna uppskrivning med en tredjedel över den nu lägst tillåtna gränsen för varulagervärdering komma till stånd. Detta innebär som herr Nilsson i Svalöv nyss påpekade att man kommer att beskatta fiktiva vinster. Man beskattar vinsterna innan de uppkommit och innan man vet om de någonsin kommer att uppkomma. Detta måste ur principiell synpunkt vara fullständigt felaktigt.

Vad innebär alltså den inställning som kommer till uttryck i detta utlåtande som underskrivits gemensamt av socialdemokraterna och centerpartiet, detta att 40 procent är den normala procentsatsen och att man så fort lågkonjunkturer är över skall tillämpa denna procentsats? Det innebär att om vi får normala konjunkturer och framtvingar en uppskrivning av lagren, står företagen i en kommande lågkonjunktur

utan den extra reserv som de nu haft och som visat sig vara så värdefull inte minst ur sysselsättningsbefrämjande synpunkt. Detta är alltså vad denna inställning innebär. *I en kommande lågkonjunktur ställer man företagen utan den extra reserv de skulle behöva.* Detta kan vi från vår utgångspunkt inte gå med på.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av herr Hagberg m. fl., vilket samtidigt innebär bifall till den motion som väckts av herr Aastrup m. fl. i första kammaren och herr Ohlin m. fl. i andra kammaren.

Herr de JOUNGE (h):

Herr talman! En begränsning av avskrivningsrätten vid varulagervärdering till 40 procent och en skyldighet att uppskriva tidigare till lägre procentsats nedskrivna varulager till nämnda tal skulle lägga svåra bördor på näringslivet. Då beslutet om en sådan begränsning av avskrivningsrätten fattades 1955 rådde i landet en utpräglad högkonjunktur. Det var främst under intryck härav som beslutet tillkom.

Situationen är emellertid numera en helt annan. Företagsamheten har fått stora svårigheter att brottas med på grund av ökad konkurrens utifrån och på grund av vikande konjunkturer. Alla möjligheter att låta företagen sörja för sitt fortbestånd bör därför tillvaratas. En sådan möjlighet är att låta dem genom avsättning av medel finansiera återanskaffningen av tillgångar som genom fallande penningvärde eller på annat sätt är utsatta för värdeminskning. En dylik avsättning av medel uttrycks bokföringsmässigt genom avskrivning. En framtida begränsning av avskrivningsrätten till lägst 40 procent synes mig av denna anledning alltför hög.

Vad återigen gäller skyldigheten att uppskriva varulagervärden, som tidi-

Ändring av övergångsbestämmelserna till lagen den 27 maj 1955 om ändring i kommunalskattelagen

gare nedskrivits till lägre procenttal än 40, innebär den icke blott att företagen förhindras att finansiera återanskaffningen av lager utan även att de underkastas en beskattning av rent konfiskatorisk karaktär. De företag som under de gångna åren genom då tillåtna avskrivningar eller genom att icke skriva upp sina varulager i takt med penningvärdeförsämringen fört en återhållsam och konsoliderande politik kommer sålunda att genom denna författningsändring tvingas minska sina lagerreserver, och dessa minskningar beskattas till mycket betydande belopp. En sådan minskning av reserverna kan icke anses såsom vinst. Tvärtom kan beskattningen medföra likviditetssvårigheter och minskade möjligheter att upprätthålla erforderlig kundservice. Det må i sammanhanget framhållas att en stor del av de varulager varom här är fråga är nära släkt med anläggnings-tillgångar, då de är absolut nödvädiga för rörelsens bedrivande.

Den beskattning, som uppskrivningen av varulagervärdena innebär, medför att bolagen i realiteten kommer att få betala väsentligt högre skatt än den beslutade statsskatten om 50 procent jämte den kommunala om 12 procent, sammanlagt cirka 56 procent. Den slutliga skatten skulle sålunda enligt verkställda beräkningar kunna komma att hålla sig mellan 61 och 77 procent. Detta ter sig så mycket märkligare, som statsmakterna redan när skattesatsen för den statliga bolagsskatten 1947 höjdes från 32 till 40 procent framhöll, att den fria avskrivningsrätten och den fria lagervärderingen som då var tillåtna för bolagen var att betrakta som en kompensation för den höga skattesatsen. Då konsolideringsmöjligheterna 1955 minskades genom reglerna om begränsad rätt till avskrivning och skyldighet att uppskriva tidigare nedskrivna lagervärden, borde statsskatten som en konsekvens härav ha sänkts. I stäl-

let höjdes den till 50 procent. Detta synes mig vara orimligt. Skall Sverige ha någon möjlighet att hävda sin ställning under vikande konjunkturer och inför konkurrenshot från länder i tullunion och länder som nu övervunnit sina på grund av krigets härjningar iråkade svårigheter, måste vi se till, att vårt näringsliv ges möjlighet att växa sig starkt. Särskilt bör varje åtgärd som innebär konfiskation av i rörelsen avsatta eller nedlagda medel förhindras. Riksdagen bör av denna anledning icke blott såsom nu föreslås under ett år uppskjuta ikraftträdandet av beslutet om höjning av avskrivningsprocenten från 30 till 40, utan frånträda detta beslut.

Herr talman! Jag ber att med vad jag nu anfört få yrka bifall till reservationen av herr Hagberg m. fl.

Herr VIGELSSBO (cp):

Herr talman! De föregående talarna har sagt en hel del angående centerpartiets insatser i denna fråga, och åtskilliga skott har skjutits mot vad man ansett vara ett upprepanande av den gamla koalitionen. Ja, det principbeslut som fattades 1955 var — det erkänner jag — en koalitionsprodukt. Om jag inte missuppfattade herr Gustafson i Göteborg, kunde han till nöds medge, att beslutet vid det tillfället på grund av det rådande läget betraktades som en broms, och så såg vi ju också saken från vår sida.

Den nu föreliggande propositionen får väl betraktas som en i höstas beställd produkt. Det hade då väckts motioner från höger- och folkpartihåll och även från centerpartiets sida. Motionerna skilde sig också den gången så till vida, att högern och folkpartiet hemställde att 30-procentsregeln skulle fastställas som definitiv, under det att vi ansåg att med hänsyn till inträdda förhållanden realiserandet av 1955 års

Ändring av övergångsbestämmelserna till lagen den 27 maj 1955 om ändring i kommunalskattelagen

principbeslut av såväl konjunkturpolitiska som arbetsmarknadspolitiska skäl skulle skjutas upp. Bevillningsutskottet skrev vid det tillfället och begärde förslag från Kungl. Maj:t i ärendet, och det är den sålunda begärda propositionen som nu föreligger. Jag är rädd, herr talman, att om inte vår motion funnits i höstas — oavsett om samtliga borgerliga partier varit ense eller ej — hade 1955 års principbeslut sannolikt fullföljts redan då. Vi ansåg emellertid att detta ur näringslivets synpunkt inte vore riktigt, och det var därför som vi i motionen framförde just dessa skäl för vår ståndpunkt.

Nu har vi alltså fått propositionen. Statsrådet anför där arbetsmarknadspolitiska och konjunkturpolitiska skäl, och statsrådets uppfattning sammanfaller med den som vi gav uttryck för i vår motion i höstas. Statsrådet säger:

»Jag har därför kommit till den uppfattningen, att övergångstiden före det fulla ikraftträdandet av 1955 års lagervärderingsregler bör förlängas ett år. I enlighet härmed förordar jag, att varulagren vid 1960 års taxering får upp-
tas till samma procentuella andel som 1958 och 1959, eller alltså enligt huvudregeln till 30 procent, samt att 1955 års regler fullt ut skall tillämpas fr. o. m. 1961 års taxering. Övergångsbestämmelserna till 1955 års lagstiftning föreslås ändrade i överensstämmelse härmed.»

Vi ansåg oss även i år böra motivera om att 1955 års principbeslut inte skulle föras ut i det praktiska livet så länge den nuvarande konjunkturen består. Bevillningsutskottet delar vår uppfattning och skriver: »Utskottet tillstyrker på grund härav att övergångstiden före det fulla ikraftträdandet av 1955 års lagervärderingsregler förlänges ett år. Huruvida ytterligare uppskov må finnas erforderligt, kommer givetvis att bero på konjunkturutvecklingen. Ställning härtill kan således inte tas för närvarande. Emellertid förutsätter

utskottet att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följer utvecklingen och, om konjunkturförhållandena ger anledning därtill, vidtar erforderliga åtgärder.» Vår motion har alltså, även om herr Nilsson i Svalöv försöker bestrida det, inverkat på utskottet uttalat, att frågan skall prövas ytterligare, innan 1955 års principbeslut om 40-procentsregeln förs ut i det praktiska livet. Under sådana förhållanden har jag mycket svårt att förstå det resonemang herr Nilsson i Svalöv för när han säger att han inte riktigt vet, huruvida »den nya koalitionen centern—socialdemokraterna» menar att 40-procentsregeln skall tillämpas, om konjunkturen blir uppåtgående eller om konjunkturen blir nedåtgående, därför att det bara talas om »ändrade förhållanden». Detta är väl ändå att försöka till ytterlighet vantolka ett förslag som vi har framfört och som vi anser att vi på ett riktigt sätt har betjänat näringslivet med. Jag utgår nämligen ifrån att man hellre accepterar 30-procentsregeln än 40-procentsregeln, så länge nuvarande konjunkturer råder. Detta är vad vi har sagt. Sedan får frågan tas upp till förnyad prövning om konjunkturläget väsentligt förändras.

Vidare vill jag bara ha sagt att 1955 års principbeslut tar fasta på att man skulle höja gränsen för uppskrivning av varulager från 30 procent till 40 procent redan 1960. Centerpartiet har genom sin insats förhindrat att detta beslut trädde i kraft redan i fjol. Om nuvarande konjunkturer kommer att bestå, vilket de för närvarande visar tendenser att göra, hoppas jag att vi i centerpartiet skall kunna hävda näringslivets intressen genom att få till stånd att 30-procentsregeln bibehålls — förutsatt att förhållandena på arbetsmarknaden blir sådana att detta kan anses vara av behovet påkallat. Detta kommer att vara vår strävan även om vi

Ändring av övergångsbestämmelserna till lagen den 27 maj 1955 om ändring i kommunalskattelagen

blir betraktade som koalitionsbröder med socialdemokraterna.

Jag har ingen erinran att göra, herr talman, mot ordalydelsen i utskottets skrivning utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON i Svalöv (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Vigelsbo sade bland annat att jag vantolkade centerpartiets motion, när jag var inne på hur man skulle tolka uttrycket förändrade konjunkturer. Ja, herr Vigelsbo, detta tolkas nog på olika sätt. Vi hörde vad framstående män sade under utskottsbehandlingen om denna sak. Därmed behöver jag inte säga mera i denna fråga.

Jag vill ha fastslaget att herr Vigelsbo medger att det nu bara är fråga om ett uppskov. Principen att vi skall skärpa reglerna för varulagervärderingen vid företagsbeskattningen är enligt herr Vigelsbo alldeles klar. Detta framgår också av utskottsbetänkandet. Utskottet skriver: »I princip anser utskottet att huvudregeln för varulagervärderingen inte bör medge en längre gående nedskrivning än till 40 procent av värdet.» Följaktligen är socialdemokraternas och centerpartiets linje precis densamma.

Herr Vigelsbo sade vidare något som jag inte riktigt förstod, nämligen att de yrkat bifall till sin motion, ty eljest hade vi fått 40-procentsregeln. Detta är fel ty propositionen går på 30-procentsregeln och det är den som företagarna kämpar för att få behålla vare sig de är stora eller små företagare. De vill emellertid ha den inte bara t. o. m. 1961 års taxering utan allt framgent.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Vigelsbo sade att han ingenting har att invända mot utskottets skrivning. Detta innebär alltså

att han helt accepterar — jag antar att han talar även för sitt parti — den uppfattning som framkommer i utskottets skrivning att så snart denna recession är över, så snart vi får normala konjunkturer, skall lagren skrivas upp med en tredjedel utöver den nu tillåtna lägsta gränsen. Detta medför i sin tur att vid en kommande lågkonjunktur kommer företagen att stå utan de reserver de tidigare haft att tillgå i selsättningsfrämjande syfte. En sådan uppskrivning kommer att drabba både små och stora företag och kan inte anses vara förenlig med näringslivets eller produktionens intresse.

Herr NILSSON i Svalöv (h) kort genmäle:

Herr talman! För att något missförstånd inte skall uppstå vill jag göra följande korrigerig, nämligen att vad företagarna vill ha är en nedskrivning med 70 procent alltså intill 30 procent. I propositionen föreslås en nedskrivning med endast 60 procent, alltså 40 procent.

Herr VIGELSBO (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Svalöv har redan klarlagt den förväxling som skett.

Härutöver vill jag påstå att vi har klarat uppskovet. Detta kan väl herr Nilsson i Svalöv ändå inte förneka.

I vissa frågor har vi tidigare lottat och så får vi nog göra framdeles också. Jag hoppas att vi då får tillfälle att visa vår gemensamma styrka när det blir fråga om t. ex den extra bolagskatten. Men jag är av den uppfattningen att vi har träffat en uppgörelse med socialdemokraterna om sådana avskrivnings- och lagervärderingsregler som vi anser i dagens läge vara rimliga. Jag anser inte att det är rätt och riktigt att med anledning härav försöka måla ut oss som företagsfientliga på det sätt som skett. Jag är helt över-

Ändring av övergångsbestämmelserna till lagen den 27 maj 1955 om ändring i kommunalskattelagen

tygad om att hade centerpartiet inte medlat, skulle vi säkerligen ha haft de hårdare avskrivningsreglerna redan vid 1960 års taxering. Det är detta vi har velat förhindra, och jag anser att vi lyckats göra det.

Herr ERICSSON i Kinna (s):

Herr talman! Jag utgår ifrån att kammarens ledamöter nu har alldeles klart för sig vad denna sak gäller. Skulle man döma av de anföranden som har hållits här av representanterna för de tre oppositionspartierna har, om jag uppfattat saken riktigt, högern enligt herr Nilsson i Svalöv kommit fram till den slutsatsen, att lageruppskrivningen i första hand drabbar fysiska personer, alltså enskilda personer, som inte driver sin rörelse i aktiebolagsform. Bilden kanske bör kompletteras med att man nämner, att herr de Jounge tog upp den andra halvan av detta problemkomplex och talade för bolagen — jag uppfattade det närmast som storföretagen. Därmed täcker herr Nilsson i Svalöv och herr de Jounge hela fältet. Avsikten är väl att få en plattform icke för en ändrad lagstiftning utan för en stöt mot centerpartiet. Man kan kanske säga att ändamålet helgar medlen. Det glädde mig att herr Vigelsbo sade, att han inte tycker så illa om oss socialdemokrater, att han inte kan rösta för den ståndpunkt, som enligt hans mening är riktig. Uppgårelsen i övrigt mellan oppositionspartierna får de sköta själva.

Herr Nilsson i Svalöv säger att det här blir fråga om en beskattning av fiktiva vinster, och han gör liksom herr Gustafson i Göteborg gällande, att vi försvagar näringslivets möjligheter att möta nya påfrestningar. Det är klart att man kan säga att det allra bästa vore, om vi kunde sänka skatterna för företagen ännu mera. Det avgörande är väl ändå inte, hur högt man tar upp lager-

värdena utan huruvida företagen får betala mera i skatt.

Det låter som om de permanenta lagervärderingsreglerna skulle vara mycket hårda, om man skulle gå upp från nuvarande 30 till 40 procent av lagrens anskaffningsvärde. Herr Gustafson i Göteborg väljer att uttrycka det så, att man skulle höja lagervärdena med en tredjedel. Det är riktigt matematiskt sett, och propagandamässigt tjänar det ett visst syfte att säga så. Men det kan vara av intresse att se hur det ställer sig i verkligheten med denna väldiga belastning. Jag berörde den saken under höstriksdagen. Under den tid som gått sedan dess har jag närmast fått bekräftat vad jag då sade.

Jag såg häromdagen ett storföretag presentera sitt bokslut för 1958. Företaget redovisade en nettovinst på ungefär 30 miljoner kronor. Året förut var vinsten 5 miljoner kronor större. Skatterna var i bokslutet upptagna till 16 miljoner kronor mindre än året förut. Avsättning till pensionsfond hade skett med 10 miljoner kronor och till investeringsfond med 25 miljoner kronor. Det sistnämnda beloppet var 7 miljoner kronor större än ett år tidigare. Bolaget meddelade offentligt, att vid 1957 års bokslut hade det måst skriva upp sitt varulager med 10 procent till 30 procent. Man var alltså i den lyckliga belägenheten, att man kunnat skriva ner sitt lager till 20 procent. Det meddelades också, att den summan som motsvarar uppskrivningen avsatts till investeringsfond. Fick det företaget nämnvärt sämre likviditet genom denna bokföringstransaktion?

Det är nog riktigt att dessa lagervärderingar, som utskottet skriver, i vissa undantagsfall kan verka i likviditetsförsämrande riktning. Jag betonar att det gäller vissa fall. När man, som herr Gustafson i Göteborg gör gällande, att vi från vårt håll inte skulle ha något intresse för att företagen kon-

Ändring av övergångsbestämmelserna till lagen den 27 maj 1955 om ändring i kommunalskattelagen

solideras, vill jag säga, att det är uppenbart missvisande. Jag tror att man om den svenska företagsbeskattningen kan säga, att den kännetecknas av mycket liberala och generösa principer. När på sin tid Ernst Wigforss genomförde den fria avskrivningsrätten för företagen, var ju det ett utpräglat bevis för den inställningen. Sedan har ju detta missbrukats, och vi har fått ändra lagstiftningen. Men det vi sysslar med nu, lagervärderingsreglerna, avser ju att ge företagen möjlighet att täcka prisluster, och det avgörande är väl, att man skall ha täckning för riskerna för prisluster på lager.

Nu har regeringen föreslagit, att man skall vänta ett år med att genomföra permanenta lagstiftningsbestämmelser, d. v. s. gå upp från 30 till 40 procent i lagervärdena. Man har åberopat konjunkturpolitiska skäl, och utskottsmajoriteten har godkänt detta. Vi går med på att man flyttar fram denna uppskrivning ytterligare ett år, och därmed menar vi, att man har tagit hänsyn till att det kan finnas ett litet antal företag, som annars skulle få vissa besvärligheter. Personligen har jag, herr talman, den uppfattningen att om man bara skall ha som riktmärke att skydda företagen mot ökad skattebelastning — jag har nog den meningen, att företagen skall betala sina skatter — kan det ifrågasättas om ett uppskov med denna lageruppskrivning är till gagn. Det blir kanske, som vi hoppas, en högkonjunktur, och då blir det väl svårare att undgå ökade skatter, om företagen då väntat med att anpassa sig efter den nya lagen.

Nu vill ju varken högern eller folkpartiet acceptera den lag som är beslutad, och det är egentligen det striden gäller i dag för deras vidkommande. En betydande majoritet i riksdagen har sagt ifrån, att 40-procentsregeln är lämplig med hänsyn till det ändamål denna lag skall tjäna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Som ett bevis på att det inte skulle vara så farligt med denna uppskrivning nämnde utskottets värderade ordförande ett storföretags bokslut, där man haft möjlighet att sätta av det belopp, som motsvarar uppskrivningen, till en investeringsfond. Det är klart att investeringsfonden här fått en mycket väsentlig uppgift, även om det principiellt måste vara felaktigt att i den mån detta lager motsvarar ett normallager över huvud taget beräkna någon vinst på en uppskrivning av det samma.

Men låt gå för detta. Där var investeringsfonden en värdefull tillgång att ha. Men, herr Ericsson i Kinna, investeringsfonder får endast användas av aktiebolag och ekonomiska föreningar, och alla de, som bedriver rörelse i annan form, kan inte utnyttja den möjligheten. Det finns många företag, framför allt inom handelsområde, där varulagret är den enda egentliga avskrivningsmöjligheten, och det är därför det är viktigt att vi här inte går fram på det sätt socialdemokraterna och centerpartiet förordar.

Herr Vigelsbo sade, att vi senare skall behandla bolagsskatten, och då kommer oppositionen att vara överens om att avskaffa den. Det tycker jag är alldeles utmärkt, och det skall vi kämpa för. Men bolagsskatten gäller bara aktiebolagen, och det hade varit värdefullt om vi kunnat påräkna centerpartiets stöd för en produktionsvänlig politik, som inte bara gäller aktiebolagen utan också småföretag som drives i annan form.

Herr NILSSON i Svalöv (h) kort genmäle:

Herr talman! Egentligen är jag före-

Ändring av övergångsbestämmelserna till lagen den 27 maj 1955 om ändring i kommunalskattelagen

kommen av herr Gustafson i Göteborg. Jag vill emellertid trycka på att det inte är så i verkligheten, herr Ericsson i Kinna, att lagervärderingen endast berör bolag, ekonomiska föreningar och storföretag. Herr Ericsson rörde sig med vinstbelopp på 30 miljoner och försökte därav ge ett sken av att det bara är sådana stora företag det gäller. Men så är det inte. Vi har alla våra små privata företagare inom handel, hantverk och småindustri, som bedriver sin rörelse som fysiska personer, som också beröres. Där är det inte bara för att få fram ett skydd mot prisfall som man vill ha en större frihet för lagervärderingen, utan där gäller det också, som jag framhöll i mitt första anförande, att få fram en resultatutjämning via ett friare lagervärderings-system.

Herr VIGELSBO (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det står här att finansministern gjort en utredning och kommit till resultatet att de avskrivningsregler, som nu tillämpas i dagens läge, inte kunde utnyttjas ens under 1951 års högkonjunktur. Det är ju mycket svårt att begripa att man inte skulle kunna nöja sig med de avskrivningsregler som nu gäller, när man inte ens 1951 kunde utnyttja motsvarande avskrivningsregler.

Beträffande den extra bolagsskatten var vi överens om den saken i fjol, men vi avskaffade den inte då. Jag hoppas emellertid att vi skall kunna avskaffa den i år, och jag hoppas också att vi skall lyckas härmed, såvida inte någon i första kammaren glömmet bort att trycka på knappen — sådant händer ju också ibland.

På tal om småindustrien skulle jag vara mycket intresserad av att se den småindustri, som har möjlighet att över huvud taget skriva ned mer än 60 procent. Jag har mycket svårt att förstå vilken småindustri det är som har be-

hov av friare lagervärderingsregler. Det är möjligt att det finns något sådant företag, men jag har i varje fall mycket svårt att föreställa mig det.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Vigelsbo vill nu göra gällande, att det inte gör någonting om man höjer gränsen från 30 till 40 procent, ty det är egentligen inga företag som drabbas därav. Han åberopar en utredning av finansministern. Det gjordes en utredning inom företagsbeskattningskommittén avseende 1949 och 1951 års taxeringar. Jag har sett på siffrorna från 1949, och det visar sig i alla fall att en tredjedel av de undersökta företagen 1949 hade nedskrivningar med mer än 60 procent, och de skulle alltså i dagens läge ha drabbats av en sådan uppskrivning. Denna proportion gällde också inom var och en av de tre undersökta huvudgrupperna, nämligen industri-, grosshandels- och detaljhandelsföretag. Nu är hela undersökningsmaterialet bristfälligt, det är vi alla överens om. Men skall man åberopa undersökningen, får man inte glömma dessa fakta.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Frågan om varulagervärderingen måste naturligtvis ses i samband med skattepolitiken i dess helhet. Det handlar ju om hur man skall ordna företagets beskattning, vid vilken tidpunkt man skall sätta in en skattepolitisk åtgärd som riksdagen redan beslutat.

Det fattas nu en miljard på statsbudgetens inkomstsida för att den skall räcka bl. a. till de våldsamt upptrissade rustningskostnaderna, och det talas om att en omsättningsskatt borde klara den saken, en skatt alltså som hårdast skulle drabba folk med små inkomster.

Ändring av övergångsbestämmelserna till lagen den 27 maj 1955 om ändring i kommunalskattelagen

Genom en omsättningsskatt skulle t. o. m. de som har så eländigt små inkomster att de är befriade från inkomstskatt komma att pungslås.

Vi har en annan mening om hur finansministerns budgetbalansering bör ske. Det är nödvändigt att skära ned rustningskostnaderna och en del andra onödiga utgifter. Vidare skulle man kunna ta in ytterligare en del pengar genom att klämma efter skattesmitare och genom att pålägga bolagen och andra stora inkomsttagare en rimligare del av den samlade skattebördan. Det är ju om detta sistnämnda som det i det här fallet handlar.

Nu går emellertid skattepolitiken i rakt motsatt riktning. För några veckor sedan befriades de rika här i landet från skatteutgifter på 7 miljoner kronor per år genom en lagändring i fråga om kvarlåtenskapsskatten. Det har också omvitnats — inte minst i den här debatten — att det är mycket energiska försök i gång att helt befria bolagen från den extra bolagsskatten. Och till andra liknande åtgärder kommer nu de nya eftergifterna för högerns krav — någonting annat är det inte fråga om — då det gäller varulagervärderingen. Ett genomförande av utskottsförslaget skulle nämligen på den punkten innebära att man ändrade på tidigare riksdagsbeslut om tidpunkten när dessa ökade avgifter skall tas ut.

Ser man det förslag som nu föreligger mot bakgrunden av ständigt ökad skattebelastning för folk med små inkomster blir det hela så mycket mera orimligt.

Herr talman! Jag hade vid behandlingen av samma fråga i slutet av fjol-årets riksdag tillfälle att litet närmare utveckla vårt partis synpunkter, och jag har därför ingen anledning att nu orda ytterligare om saken. Kort uttryckt innebär emellertid vår ståndpunkt, att det inte skall givas något ytterligare uppskov med ikraftträdan-

det av den lag, som riksdagen beslöt redan år 1955. Jag hemställer därför om avslag på såväl utskottets som reservanternas förslag, d. v. s. att 1955 års beslut skall genomföras utan något vidare uppskov.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr förste vice talmannen gav till en början propositioner dels på bifall till det i reservationen intagna förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen, dels ock på avslag härå; och fann herr förste vice talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herrar Nilsson i Svalöv och Gustafson i Göteborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren avslår det i reservationen till bevillningsutskottets betänkande nr 17 intagna förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit detta lagförslag.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes.

Därvid avgavs 135 ja och 72 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså avslagit det i reservationen intagna lagförslaget.

Åtgärder för att tillföra domstolarna trafikteknisk sakkunskap

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr NILSSON i Svalöv (h), som yttrade:

Herr talman! Sedan andra kammaren har avslagit det lagförslag, som vi reserveranter hade fogat till detta betänkande, vill jag endast meddela, att vi i den slutliga voteringen naturligtvis kommer att stödja förslaget om uppskov med lagen i stället för att stödja det av kommunisterna framförda förslaget om avslag på propositionen.

Herr förste vice talmannen gav härefter propositioner dels på bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 27, dels ock på avslag därå. Kammaren biföll propositionen.

Slutligen biföll kammaren på framställd proposition utskottets hemställan i avseende å motionerna I: 385 och II: 460.

§ 12

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 3, angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13

Åtgärder för att tillföra domstolarna trafikteknisk sakkunskap

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion om åtgärder för att tillföra domstolarna trafikteknisk sakkunskap.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Efter det att vi avlämnat denna motion har framställningar

gjorts av olika trafik- och motororganisationer och uttalanden fällts vid offentliga diskussioner i den riktning, som motionen avser. Det tyder på att motionen har ett mycket starkt underlag hos den del av den allmänna opinionen, som över huvud taget har någon bestämd uppfattning i sakfrågan. Av utskottets utlåtande får man den uppfattningen, att utskottet vid behandlingen av motionen har beaktat problemet ur en för snäv synvinkel, så snäv till och med att utskottet inte har ansett det nödvändigt att remittera motionen. Naturligtvis är det största antalet mål av så pass obetydlig karaktär, att någon sakkunnig inte behövs. Åtal för bristfälliga bromsar vid flygande besiktning t. ex. kräver i allmänhet inte någon högre grad av sakkunskap, liksom inte heller frågan om överlastad lastbil — även om dessa saker *kan* bli mera invecklade.

Av praktiska och ekonomiska skäl kan det inte undvikas, att rättegången i sådana mål får en summarisk prägel. Däremot är det betänkligt när allvarliga mål rörande stora skadeståndsbelegg eller påståenden om grov vårdslöshet i trafik avgöres utan att de ofta mycket invecklade bevisfrågorna fått sakkunnig belysning.

Situationen i dag är väl den, att domstolarna har möjlighet att anlita expertis. Man nödgas dock tyvärr konstatera, att den möjligheten ytterst sällan begagnas. Anledningen därtill skall jag inte ge mig in på att försöka förklara. Det är väl ingen tvekan om att därest en ändrad inställning komme till stånd, så skulle efter hand vår nuvarande expertgrupp utökas. Det skulle säkerligen komma att betyda mycket i dessa sammanhang.

Utslaget i en rättegång har ju betydelse både för ansvarsfrågan och för skadeståndsfrågan. Även ansvarsfrågan kan komma att få ekonomisk verkan, t. ex. när en yrkeschaufför genom straffet mister sitt körkort. Skadeståndsfal-

Åtgärder för att tillföra domstolarna trafikteknisk sakkunskap

len har nog den största betydelsen. Den ur offentlig synpunkt ganska ringa förseelsen vid ett skadeståndsfall kan ha en oerhörd betydelse.

Ehuru vi motionärer anser att sakkunskap i trafikfrågor borde vara företrädd i domstolarna, så har vi därmed inte velat inskränka oss till att man skulle ha sakkunskap bara beträffande trafikmetoderna och vägförhållandena. Man skulle även ha sakkunskap vid frågor rörande fordonens konstruktion, deras speciella vägegenskaper m. m. — detta för att bland annat bedöma vad som verkligen inträffat eller kunnat inträffa vid en viss trafikhändelse. Ofta har ganska små detaljer stor betydelse — en betydelse, som ofta förbises av både polismyndigheten och domstolarna. Jag tillåter mig att som ett exempel referera ett rättsfall.

En person färdas i bil på rak vägsträcka. Han möter ett fordon från motsatta hållet och bländas av dess helljus. Själv bländar han av. Den andre bländar icke av. Då fordonen är relativt nära varandra nödgas den förste slå på sitt helljus och upptäcker omedelbart framför fordonet en fotgängare. Det är omöjligt att undvika denne annat än genom en specialmanöver. Denna utföres och medför, att fordonet svängs åt höger vägbana, gör en helomvändning och nu färdas på vägen åt motsatta hållet. Den bil som fortfarande utan avbländning framföres med minskad fart kolliderar med den andra bilens bakre del. Fotgängaren räddas, kollisionen åstadkommer endast materialskador. För den påkörande, icke avbländande bilen blir dessa skador av relativt ringa omfattning men för den andra bilen blir skadorna större. I reparationsräkningen, som den bländande bilens ägare presenterar, ingår som en post bland annat utbyte av fotkontakt, den s. k. avbländningskontakten. Den bländande bilens förare frikännes från allt ansvar och får fullt skadestånd.

Domstolen lämnade helt utan avse-

ende påståendet, att utbytet av fotkontakten klart visar att densamma var felaktig och att sålunda den bländande bilens förare måste anses ha vållat kollisionen genom att framföra ett fordon som var bristfälligt. Hade sakkunskap funnits i domstolen, hade man haft möjlighet att ur reparationsräkningen utläsa, huruvida fotkontakten kunnat skadas vid kollisionen eller icke. Utgången i målet hade — det tillåter jag mig säga — möjligen kunnat bli en annan. Att föra målet till hovrätten för att få möjlighet att där inkalla särskild sakkunskap skulle ha kostat den dömda mycket mera än böter och uteblivet skadestånd. Någon ersättning för sina kostnader hade den åtalade icke haft möjlighet att få.

Naturligtvis kan vi motionärer inte utan en noggrann och grundlig utredning göra bestämda påståenden beträffande värdet och inverkan av en obligatorisk teknisk sakkunskap i domstolarna vid avgörandet av vissa trafikmål. Man överskattar nog gärna domstolarnas erfarenhet i mål av denna typ. I praktiken blir det ofta så att den tekniska utredning som föreligger består av en av polisman upprättad skiss över körbanorna och en uppgift om väderleken, kompletterade med vittnesmål, vilkas tillförlitlighet erfarenheten visar vara ganska oviss. Naturligtvis har den mänskliga faktorn — som utskottet framhåller — visat sig vara orsaken till att farliga situationer över huvud taget uppkommer. När man sedermera skall bedöma det enskilda fallet, gör man ofta konstruktioner av vad den olycksvällande skulle ha kunnat göra. Då har det stundom visat sig att man förutsätter manövrer och tillvägagångssätt, som av en tekniskt initierad bedöms som omöjliga eller i varje fall mycket diskutabla.

Eftersom expertutredning av trafikolyckornas orsaker i regel icke äger rum, måste i olycksstatistiken, som bygger på domstolarnas utslag, den mänsk-

Åtgärder för att tillföra domstolarna trafikteknisk sakkunskap

liga faktorn rent logiskt komma att framstå som den alldeles dominerande faktorn vid trafikolyckor.

Jag delar utskottets uppfattning att den ökade biltätheten och den allmänna förekomsten av körkort hos domstolarnas ledamöter successivt kommer att öka förståelsen för dessa problem. Långt betydelsefullare än att rättens ledamöter har körkort är, att vederbörande är aktiv motorförare. Dit har vi, såvitt jag förstår, ännu långt. Det förhållandet kommer, trots allt, bara att ha betydelse vid de mera bagatellartade målen.

Herr talman! Det förefaller mig ådagalagt, att det här föreligger problem som pochar på sin lösning. Varje utväg för att öka rättssäkerheten bör prövas. Svårigheterna är många och stora, det medger jag, men de borde rimligen kunna klarläggas genom en utredning. Likväl har vi motionärer att ta hänsyn till att det vördnadsvärda första lagutskottet i ett enhälligt utlåtande avstyrkt motionen. Därför avstår jag från något yrkande i dag. Jag förmodar dock att frågan kommer igen.

Herr *Svensson* i Vä (cp) instämde häri.

Herr **RYLANDER** (fp):

Herr talman! Det förekommer inte sällan i domstolarna att det krävs särskild sakkunskap. Som gammal domare har jag själv många gånger under min långa bana önskat att jag varit utbildad ingenjör, jägmästare, agronom, läkare, bilmontör; ja allt möjligt skulle jag i olika situationer ha velat behärska med full sakkunskap. Det kan nu inte ske, ty livets förhållanden är så mångahanda och domstolarna måste gripa sig an med så många slags uppgifter, att vi inte kan inrätta specialdomstolar för varje fackområde. Vi har specialdomstolar nu i några fall, där sakkunskapen ständigt behövs, i stora som små mål. Jag kan nämna vattenmål, jorddelningsmål och expropriationsmål. Ett annat sätt att

täcka behovet av specialkunskap är att de vanliga domstolarna i vissa slags mål förstärks med särskilda sakkunniga. Detta förekommer i vissa patentmål och sjörättsmål. Förmodligen är det något sådant motionärerna har avsett att vi skulle införa i trafikmålen.

I de flesta fall har emellertid ingen av dessa båda metoder ett organisera sakkunnigt bistånd åt domstolen ansetts lämplig. Man måste ha en domstol som är lämplig för det stora flertalet mål. Sakkunskapen får, om så behövs, bibringas domstolen antingen genom att någon av parterna inför bevismedel, hör ett sakkunnigt vittne, eller genom att domstolen själv förordnar om att en fackman hörs som sakkunnig. Redan under förundersökningen i ett sådant mål kan åklagaren höra en sådan sakkunnig, och adokater hör ofta sakkunniga som skriver intyg och sedermera kallas som vittnen i processen.

I motionen begärs nu att domstolarna skulle tillföras trafiktekniskt sakkunniga vid handläggningen av vissa trafikmål, tydligen vid en mycket stor del av alla trafikmålen. Man talar nämligen om att sakkunniga skulle vara obligatoriska där personskador eller materialskador uppstått. Jag bortser ifrån ett annat förslag till gränsdragning. Man har eventuellt tänkt sig att sakkunniga skulle anlitas då dagsböter över ett visst antal skulle ådömas. Det måste ju vara en fullkomlig felsyn, eftersom man inte skulle kunna bestämma hur många dagsböter straffet skall innefatta förrän man har hört denne förnämlige sakkunnige. Det förslaget måste bero på snarast en misskrivning.

Att ha sakkunniga i alla mål, där personskador eller materialskador förekommer, skulle leda till att sådana sakkunniga skulle förekomma i ett mycket stort antal mål. Personskadorna är lyckligtvis inte så vanliga, men materialskador förekommer i nästan alla trafikmål. Trafikmålen är nu inte mindre än 40 procent av alla brottmålen, och de

Åtgärder för att tillföra domstolarna trafikteknisk sakkunskap

fyller långa dagar av rättegångsförhandlingar. Hur man kan påstå att trafikmålen behandlas utan ingående saklig granskning, förstår jag verkligen inte, då jag har varit med om att sitta hela dagar i ända och höra alla dessa vittnen, bilmontörer och bilinspektörer och vad de nu är alla som anlitas i sådana mål. Åtminstone på landet är nämndemännen i mycket stor omfattning själva bilförare. Jag har visserligen inte haft min verksamhet på landet på mycket länge, men jag har en känsla av att nämndemännen där inte bara har körkort på det oskyldiga vis som jag, som har ett 40 år gammal körkort som jag inte använder, utan verkligen kör sin bil och har erfarenhet av trafiken. Även i städerna har man nu ganska många nämndemän som har körkort. Jag hade särskilt anledning att lägga märke till detta, när jag skulle indela nämndemännen i min stad till tjänstgöring i de små nämnderna. Därvid har jag ansett, att det i varje sådan liten nämnd bör sitta åtminstone någon som har erfarenhet av trafikförhållanden, och det har inte varit någon svårighet att anordna en sådan indelning av nämndemän. Ordförandena i de rätterna har också körkort och egen bil, så jag tycker det är ganska väl sörjt för att sakkunskapen kommer till tals.

Jag skall nu inte gå in på det rättsfall som herr Fälldin här refererade — jag tror det vore vanskligt att ta ståndpunkt efter denna föredragning, och det skall man heller inte göra på denna plats — men jag ställde mig omedelbart den frågan, varför inte svaranden i målet själv låtit inhämta ett sakkunnigt omdöme av den bilmontör som hade utfärdat räkningen — då hade saken blivit klar. Det var närmast han som skulle göra det, eftersom det var han som hade anledning att tro, att den saken spelade så stor roll.

Man måste också beakta svårigheterna att organisera domstolsväsendet, om domstolarna skulle förstärkas med så-

dana här sakkunniga i ett mycket stort antal trafikmål. För det första måste man ju nu för tiden tänka på kostnaderna, och det gör man kanske klokt i att alltid göra. Hur skulle man för det andra kunna bemästra anordningen av en domstol, där det skulle vara sakkunniga i vissa fall men icke i andra? Samtidigt är målen indelade lokalt, så att mål från ett visst landsfiskalsdistrikt förekommer en viss dag och en viss tid på dagen. I de få fall, då det verkligen erfordras inkopplande av en mera ingående sakkunskap på dessa områden, är det mycket lätt att åstadkomma den saken, och det får ju ske i ett otal andra fall, som inte rör trafiken.

Herr Fälldin har vitsordat, att domstolarnas förfarenhet på det här området redan nu är ganska stor, och att folk i allmänhet kan förväntas få allt större erfarenhet av trafikmål ju större biltätheten blir. Jag tror inte att den här frågan kommer igen, herr Fälldin, utan jag tror att man även för framtiden får nöja sig med att få sakkunskapen representerad på det sätt som nu kan ske. Om varken den tilltalade eller åklagaren säger någonting annat, nöjer man sig nu normalt med den sakkunskap som finns i domstolen, och det är ofta en ganska ordentlig sakkunskap. Man bör här inte ringakta den sakkunskap som lekmännen i domstolen besitter, särskilt på landet, där bilen kan sägas ha blivit var mans egendom och används i det dagliga livet på ett sätt som man tidigare inte ens tänkte sig, men även i städerna. I mera invecklade mål är det åtminstone enligt min erfarenhet ganska vanligt att särskild sakkunskap tillföres domstolen genom att sakkunniga höres.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Det var inte min avsikt att på något sätt polemisera i den här saken, men jag kan inte underlåta att

Lämpligare behandling av värnpliktiga och civilförsvarspliktiga, som av samvetsbetänkligheter vägra att utföra vapenfri tjänst

något kommentera vad utskottets ordförande har sagt.

Vad först beträffar det mål jag refererade kanske det undgick herr Rylander att den åtalade hade framfört det berörda förhållandet, men såsom jag påpekade lämnade domstolen det utan avseende.

Herr Rylander säger, att trafikmålen utgör 40 procent av alla brottmål. Jag skulle vilja använda det förhållandet som ett argument för min åsikt. Om nära nog hälften av alla brottmål är trafikmål, är det väl redan av den anledningen befogat att i så stor utsträckning som möjligt tillföra domstolarna expertis.

Herr Rylander anmärkte på vad vi har skrivit i motionen och sade att man först måste ha klart för sig, vad vederbörande skall dömas till. Såvitt jag förstår framgår det emellertid något så när av åtalsrubriceringen och den förundersökning som rätten gör, om det är befogat att koppla in den trafiktek-niska sakkunskapen.

Vi har själva sagt, att alla de frågor, som lagutskottets ordförande anser måste besvaras innan man tar ställning, är omöjligt att besvara utan vidare. Det är därför vi menar att en utredning bör få klarlägga hur svårt det är och om vår tanke över huvud taget är genomförbar.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 14

Lämpligare behandling av värnpliktiga och civilförsvarspliktiga, som av samvetsbetänkligheter vägra att utföra vapenfri tjänst

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion om lämpligare behandling av värnpliktiga och civilförsvarspliktiga, som av samvetsbetänkligheter vägra att utföra vapenfri tjänst.

Första lagutskottet hade till behandling förehått en i andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 82, av herr *Spångberg*. I motionen hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning av frågan om åstadkommande av lämpligare behandling av personer, som på grund av samvetsbetänkligheter vägrade utföra tjänst, vartill de som vapenfria uttagits, samt att utredningen även skulle omfatta liknande vägran enligt civilförsvarslagen.

Utskottet hemställde, att förevarande motion, II: 82, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Enligt grundlagen får ingen någons samvete tvinga. Enligt värnpliktslagen befrias människor från sina samvetsbetänkligheter genom fängelsestraff. Jag har i motionen föreslagit, att vi skulle försöka åstadkomma lämpligare behandling av personer som på grund av samvetsbetänkligheter vägrar att utföra sådan tjänst, som de har uttagits till som vapenfria, och att detta även skulle gälla civilförsvaret och att vägran i så fall skulle ha religiösa och etiska skäl.

Jag känner inte till något annat område än det militära där man straffar samvetsbetänkligheter. Det finns naturligtvis andra områden där människor lyser samvetsbetänkligheter, och jag skulle mycket väl kunna räkna upp en rad sådana. En del människor vill av religiösa skäl inte arbeta på lördagar, somliga skulle absolut vägra att delta i vivisektion, vissa läkare, som anser det oriktigt att förgripa sig på livet, vägrar absolut att delta i fosterfördrivning. Men inte finns det något straff för vägran på grund av samvetsbetänkligheter i sådana fall, om man skulle vilja utnyttja

Lämpligare behandling av värnpliktiga och civilförsvarspliktiga, som av samvetsbetänkligheter vägra att utföra vapenfri tjänst

vederbörandes arbetskraft till sådana uppgifter.

Nu vet vi att tjänstgöringen för värnpliktsvägrare alltid är inkopplad i något militärt sammanhang. Även om det såges att de vapenfria får delta i sjukvård, sänds de inte till ett vanligt lasarett, utan de skall utföra arbetet i någon militärförläggning. Inkallelsen till dylik tjänst sker även genom den militära organisationen. Den vapenfria värnplikten har alltså en militär prägel — det kan man inte komma ifrån.

Vi vet att de flesta tycker att det är pjask att inte kunna delta i vapenfri tjänstgöring, exempelvis på sjukhus, men nu finns det människor som har samvetsbetänkligheter mot sådant och mycket bestämt hävdar sin åskådning. Det är inte möjligt att genom straff få dem på andra tankar.

Den militära utbildningen går ju i betydande grad ut på att lära de värnpliktiga att döda människor och förstöra. Det är ett underligt förhållande att man i alla nationer, med undantag för det fåtal som hyser samvetsbetänkligheter, anser att dödandet är någonting lovvärt, någonting som man måste tillgripa i umgänget mellan nationerna och att varje pojke som är frisk därför måste lära sig att döda andra människor. I uppfostran däremot försöker vi lära människan en moral som förbjuder henne att döda andra. Vi vill hålla livet i helgd och lär att en människa icke får ta en annan människas liv. Det är inte tillåtet för en läkare att ens på hemställen av en svårt sjuk och pinad patient förkorta hennes liv och därmed befria henne från ett obotligt, svårt lidande. Våra barn fostras enligt denna inställning och bibringas en moral, att livet skall hållas i helgd. Vi bör hålla detta i minnet när vi bedömer de samvetsömma värnpliktiga.

Uppfattningen att det är hög moral att under vissa förhållanden döda andra människor kommer in hos ungdomen

under ett något senare skede, även om det är i mycket tidig ålder. Vi vet att det för många inte är svårt att rätta sig efter den där uppfattningen, att man får döda andra människor, och många opererar på egen hand. Har man bara fått klart för sig, att livet inte är helgat om det är nationen det gäller, utan att man då får döda hur många människor som helst, har man brutit principen att en människa inte får döda andra människor. Men då får man göra det. Då hålls inte livet i helgd längre. En sådan uppfostran medför ett slags dualism, som är mycket svår att acceptera, och man kan förstå att vissa människor säger nej, även om den gruppen kanske är mindre än den som dödar på egen hand och för egen räkning. Varenda vecka kan vi i tidningarna läsa rubriker om rån mord, taxirån, lustmord, mordförsök o. s. v. Många av dessa våldsverkare har säkerligen intalats att livet inte behöver hållas i helgd. Men så kommer vi till denna lilla grupp, som envist och tjurigt vägrar att låta sig placeras in i militära sammanhang.

Om alla hade den uppfattningen är det alldeles givet, att ingen människa skulle komma i det läget att han skulle mörda en annan människa, varken i större sällskap eller på egen hand. Genom nu gällande bestämmelser tvingas den enskilda människan till en kompromiss mellan sin uppfattning och sitt samvete. Den samvetsömmen, som blir tilldelad en vapenfri tjänst, lyder dock — och får det kraftigt inpräntat — under de militära myndigheterna. Han inkallas genom militärmyndigheterna och han fullgör värnplikt t. o. m. under längre tid än andra människor. Nu finns det de som för sitt samvetes skull anser, att de bör använda tiden till någonting annat och bl. a. därför vägrar värnpliktstjänstgöring. De anser sig ha en helig uppgift att utföra. Då säger man till dem: »Ni får öva i vapenfri tjänst under längre tid.» Vad är logi-

Lämpligare behandling av värnpliktiga och civilförsvarspliktiga, som av samvetsbetänkligheter vägra att utföra vapenfri tjänst

ken härvidlag? De kommer ju i ett svårare läge än personer som fullgör sin vapentjänst. Hela deras tillvaro regleras under denna tid. Så länge de är i värnpliktsåldern och så länge de vägrar utföra ett arbete som militärmyndigheterna ålägger dem, hotas de av krigslagarna. Även om utskottet nu vill bestrida det, såvitt jag förstår av dess skrivning, är det dock ett faktum att detta för de värnpliktiga måste uppfattas som ren godtycklighet.

Det finns personer som säger bestämt nej till en kompromiss i detta fall. Samvetsbetänkligheterna finns kvar, även om de inte behöver engageras i aktiv vapenövning. Då anser man sig böra pröva dessa personer gång på gång och försöka pressa deras samvete till denna kompromiss genom ständigt nya inkallelser. Hela den militära inkallelseapparaten skall då via försvarsdepartementet sättas i gång, och vägran blir för varje gång bestraffad.

I knappast något av dessa fall — och förmodligen inte i något enda — rör det sig om sådana personer, som man träffar på under rubrikerna om rån, mord, taxirån, lustmord o. s. v., utan det rör sig om verkligt högt stående hedersmän, människor som alltid gjort rätt för sig, som leds av ett utomordentligt gott motiv, även när de vägrar fullgöra värnpliktstjänstgöring. De ställs här för första gången inför möjligheten att dömas för ett brott. De har plötsligt blivit förbrytare genom att även i detta fall följa sitt samvete.

På sid. 2 i första lagutskottets utlåtande är beskrivet hur detta går till. Vapenfri värnpliktig underkastas straffbestämmelser, som gäller för övriga krigsmän. Vidare står där vilka straff han kan råka ut för och till sist att möjlighet att erhålla befrielse från sådan tjänst icke föreligger. Sedan han en gång blivit inkallad, åker han in i fängelse, om han vägrar, och sedan kan den ena inkallelsen följa efter den andra.

Även här råder godtycklighet, såvitt jag förstår. Några kanske blir inkallade två gånger, andra tre gånger, ja, det finns de som varit inkallade ända till fem och fler gånger.

Nog är jag litet förvånad över att utskottet under dessa förhållanden inte kan finna något skäl för en utredning i motionens syfte. Detta är alltså ett tillstånd som man gillar; det skall få vara på det sättet. Under det att fängelserna inte har utrymme och domare och poliskår inte räcker till för de verkliga förbrytarna, är det mycket lätt att bura in dessa hedersmän och sysselsätta domstolar, åklagare, fängelsedirektörer etc. för att hålla dem i fångenskap. Nog kan vi väl alla inse det orimliga i detta, och nog borde det finnas möjligheter för oss att lösa denna fråga på ett mera mänskligt sätt. Det har man ju kunnat göra i andra länder. Där har man större respekt för den enskilda människans samvete än vad som kommer fram vid vår tillämpning av lagen på detta område. Enligt min mening föreligger det mycket starka skäl för att härvidlag få en ändring tillstånd. Även de militära myndigheterna har för övrigt förklarat att en utredning borde göras beträffande de människors problem som det här gäller.

Utskottet hänvisar i olika sammanhang till 1941 års utredning angående samvetsömma värnpliktiga. Vid ett närmare studium av denna utredningsbetänkande skall man emellertid finna hur otäckt detta är, och det är därför mycket beklagligt att hela vår nuvarande lagstiftning på området bygger på det betänkandet. Det finns stycken i det, som jag innerligt hoppas är alldeles främmande för vårt rättsväsende i övrigt. Det ger uttryck åt en människofientlighet och en fientlighet mot samvetsbetänkligheter, som vi troligen inte kan uppleta någon motsvarighet till inom andra avsnitt av vårt utrednings-

Lämpligare behandling av värnpliktiga och civilförsvarspliktiga, som av samvetsbetänkligheter vägra att utföra vapenfri tjänst

väsande. Jag skall be att få citera några meningar, som bevisar detta.

Är det rimligt med en lagstiftning, som bygger på 1941 års betänkande och i vilket det bl. a. — det återfinnes i utskottsutlåtandet — säges att »bland de samvetsömna finns personer som icke förtjänar hänsyn från samhällets sida». Jag frågar: Finns det verkligen sådana personer? Enligt utredningen finns de. —

»De sakkunniga avse särskilt de personer, vilka hysa en mot staten föraktfull inställning», skriver de sakkunniga vidare. I det sammanhanget nämner man fullkomligt oriktigt den kristliga religiösa sammanslutningen Jehovas vittnen, vilken organisation man tidigare ingående givit en falsk beskrivning.

De sakkunniga säger också följande: »Vidare avse de sakkunniga sådana samvetsömna, som ådraga sig straff för vägran att fullgöra den tjänst, som de i egenskap av vapenfria värnpliktiga fått sig ålagd.» Här är det alltså fråga om människor, som så starkt ledes av sitt samvete att de hellre tar ett straff än de bryter mot sin tro — ja, som troligen hellre skulle ta ett dödsstraff. Dessa människor tillhör en grupp, som enligt de sakkunniga icke förtjänar särskild hänsyn från samhällets sida.

Man blir mer och mer förbluffad, ju mer man läser i de sakkunnigas betänkande — vilket för övrigt innehåller ännu värre formuleringar än de här citerade. Man blir förvånad över att det har kunnat byggas en lagstiftning på ett betänkande med denna människofientliga och samvetsfientliga uppfattning.

Man kan också i betänkandet få reda på hur de sakkunniga sett på de människor det här är fråga om. Man kan, skriver de sakkunniga, sätta dessa människor i arbete med att vid krigstillfälle begrava lik, och likaså kan de sättas att desarmera minor som flutit i land. Detta senare förslag avstyrkte emellertid den militära sakkunskapen, vilket också

framgår av sakkunnigas betänkande. Avstyrkandet gjordes av rent militärtekniska skäl.

Sakkunniga hävdar, att hänsyn icke bör tagas: dels till personer som tillhör Jehovas vittnen och dels till grupp med så bestämd uppfattning i dessa ting att de förr går i fängelse än sviker sitt samvete. Som jag framhållit i min motion är 1941 års utrednings betänkande mycket föråldrat. Det är ett barn av sin tid, d. v. s. av kriget. De betraktelsesätt som framskymtar i det jag här citerat återfinnes i den nazistiska ideologien, men man kan anta att formuleringarna har smugit sig in i betänkandet utan att ha någon starkare förankring i den svenska åsiktsbildningen. Det är emellertid rent nazistiska, totalitära synpunkter de sakkunniga anfört som motiv för lagstiftningen.

Jag kan här anföra ett annat bevis på hur föråldrat de sakkunnigas betänkande är. Det finns i detsamma bl. a. en uppgift om att man i Finland har ansett sig ha anledning misstänka att sammanslutningen Jehovas vittnen stått i främmande makts tjänst, och att rörelsen därför förbjudits och dess litteratur beslagtogs. Denna religiösa sammanslutning stod emellertid aldrig i främmande makts tjänst, utan det var en fientlig inställning till organisationen som gjorde att man angrep och förbjöd rörelsen.

Men nu har Finland en lagstiftning som åtminstone vad beträffar straffet är reglerad, och rörelsen är icke förbjuden. Man har t. o. m. tillsatt en ny utredning för att göra det hela mjukare och för att ta större hänsyn till den enskilda människan.

I allmänhet anser vi ju inte att folk skall sättas i fängelse för att de har en viss uppfattning i t. ex. religiösa frågor. Vi delar t. ex. ut Nobelpris åt personer i andra länder, som vågar ha en mot staten avvikande mening. Hela pressen — kanske med något undan-

Lämpligare behandling av värnpliktiga och civilförsvarspliktiga, som av samvetsbetänkligheter vägra att utföra vapenfri tjänst

tag — har nyligen innehållit många lovord över sådana personer. Det är många som har glatt sig åt Pasternaks författarskap. Många lovord har uttalats för dem som intagit ungefär samma ståndpunkt som de etiskt religiösa samman slutningar eller de enskilda personer som vi behandlar här i detta sammanhang. Man har glatt sig åt Pasternaks Dr Zjivago, därför att man i honom sett något av den andens storhet, som kan få en människa att följa sin egen etiska uppfattning och lyda sitt samvetes röst, även om han skulle hotas av straff. Jag behöver väl inte tillägga att Pasternak inte fått något straff. Pasternak är inte något särskilt uppseendeväckande exempel — jag skulle kunna ta något annat — men det är ett av de fall som på senaste tiden väckt uppmärksamhet.

Om man anser att Pasternaks författarskap är bevis på en andlig resning, för vilken vi kan vara glada, måste man väl ändå känna något av en skam över att vi i vårt eget land sätter människor i fängelse därför att de på grund av etisk eller religiös övertygelse följer sitt samvetes röst. Härtill kommer, herr talman, att vi alla är medvetna om att vi inte kan kuva dessa människors samveten genom fängelse och straffarbete. Det vet också utskottet, och det har utskottet medgivit i sin skrivning.

När det i andra länder finns en lagstiftning med begränsad strafftid och möjlighet till befrielse från ny inkallelse och när det finns länder, där människorna får reda på vad som beslutas i detta fall — inte ens denna förmån har de värnpliktiga i vårt fria och demokratiska Sverige — måste jag säga att det finns skäl för oss att titta på denna fråga litet närmare. Även om denna grupp är liten, är varje människa när det gäller samvetet en enhet. Samvetet kan man väl ändå inte se kollektivt. Samvetet är något som varje

människa får brottas med på egen hand. Det bör vi tänka på, när vi tar ställning till frågan om den enskilda människans samvete.

Jag anser sålunda, herr talman, att mycket starka skäl talar för ett bifall till motionen. Hela inställningen till denna fråga beror på oriktiga framställningar. Det är inte möjligt att hur länge som helst driva dessa satser. Så länge dessa orättvisor finns är jag övertygad om att denna fråga kommer tillbaka. När vi fått en riktig beskrivning av den största av de grupper det här gäller tror jag att vi skall få en annan inställning till denna lagstiftning.

Jag yrkar bifall till motionen.

Herr RYLANDER (fp):

Herr talman! Jag hoppas att kammarens ledamöter inte anser att jag brister i grundlighet, om jag nu inte håller ett lika långt anförande som herr Spångberg. Jag skall i stället försöka begränsa mig till vad saken gäller.

En liknande motion väcktes ju vid A-riksdagen 1958. Den blev då föremål för en mycket ingående behandling i utskottet. Nu väcks samma motion igen. Det är bara den skillnaden att man här har tillagt en passus om personer som av samvetsbetänkligheter vägrar att utföra civilförsvarstjänst. Jag saknar emellertid anledning att gå in på de civilförsvarspliktiga, eftersom frågan om deras tjänstgöring och hur man kommer att förfara med dem blir föremål för riksdagens prövning i annat sammanhang i år, då det kommer att framläggas en proposition rörande civilförsvaret.

Som jag nämnde behandlade utskottet motionen mycket ingående förra året. Jag hoppas att inte min gamle vän herr Spångberg anser att jag hör till de alldeles obotfärdiga och människofientliga, om jag bekänner att jag ledsamt nog på grund av mitt yrke har nödgats döma hela rader av värnpliktsvägrare

Lämpligare behandling av värnpliktiga och civilförsvarspliktiga, som av samvetsbetänkligheter vägra att utföra vapenfri tjänst

till fängelsestraff. Detta har jag — det förstår åtminstone de av kammarens ledamöter, som känner mig och mitt goda hjärta — inte gjort med någon större glädje, utan det har tvärtom varit mycket obehagligt. Detta är anledningen till att jag och det av mig ledda utskottet nu liksom 1958 har ägnat denna fråga en mycket ingående prövning. Man måste nämligen fråga sig: Är det nödvändigt att straffa personer som anser att de av samvetskäl inte kan göra en viss sak, det må vara vad som helst? Det ligger nära till hands att säga sig, att det väl inte kan vara så många med den egenheten att ha ett så känsligt samvete att de inte kan kvista ett träd på militär befallning, som de ofta får göra i Uppsala.

Skulle det då vara så farligt att släppa dem? Det var just vad motionären förra året föreslog. Han ifrågasatte om man inte skulle kunna befria dem helt och hållet från tjänstgöringsskyldighet. Detta ansåg sig emellertid inte utskottet kunna godta. Man ansåg att rättvisan kräver att de enskildas skyldigheter mot samhället fördelas så långt möjligt likformigt. Detta är ett rättvisekrav som gör sig särskilt gällande beträffande en så tung börda som värnplikten. I synnerhet i händelse av bistrare tider är denna börda oerhört tung och tjänsten kan kräva livet som insats. Detta kunde vi alltså inte godta.

Ett annat sätt som föreslogs av den dåvarande motionären var, att åklagare efter prövning av omständigheterna i de enskilda fallen skulle kunna underlåta åtal. Detta kritiserades mycket skarpt i remissuttag, och denna kritik syntes utskottet mycket tungt vägande. Detta kunde ju inte vara lämpligt, och ännu mindre lämpligt att en del av dessa skulle undergå straffpåföljd, medan en del på grund av vissa omständigheter skulle slippa straff.

Utskottet var inne på tanken att gå efter helt andra linjer, som inte var

uppdragna i motionen. Utskottet har också i år ägnat sig åt att försöka dra upp sådana linjer. Man har frågat sig om inte dessa människor skulle kunna göra något annat i stället och inte behöva kommenderas av militära myndigheter utan så att säga frivilligt åta sig att utföra civila uppgifter. Det finns ett otal tänkbara uppgifter som för vilket känsligt samvete som helst borde kunna vara tilldragande. Man tänkte sig vissa arbeten inom sjukhusvärlden, såsom att t. ex. ordna parker kring sjukhus och annat sådant.

Utskottet har emellertid sammanträffat med ett par representanter för den åskådning det här gäller; det är såvitt jag vet uteslutande sekten Jehovas vittnen som det här är fråga om. Dessa representanter förklarade dock att de inte kunde representera hela riktningen som sådan. Det blev klart för oss att det inte stod att finna någonting som de kunde göra i stället för värnpliktstjänstgöringen. De kan betala skatt till staten, och det lär bero på att det står i bibeln, att man skall ge kejsaren vad kejsaren tillhör. Men som vi vet kämpade israeliterna väldeligen. Präster och leviter var emellertid undantagna från värnpliktstjänstgöring. Jehovas vittnen anser nu, att de allesammans är leviter. De är förkunnare och måste använda all tid till att förkunna. Det kunde de inte göra, om de skulle fullgöra sin värnplikt.

Det var först nu jag fick denna förklaring, att det är därför att de anser sig vara leviter, som de borde vara befriade från krigstjänst och som de över huvud taget inte kunde göra något annat i stället heller. Man behövde inte gå längre för att förstå hur farligt det skulle vara, om man utan att kräva något slags motprestation ens i den blygsamma form som jag angivit — då de kunde få ett helt frivilligt arbete — skulle befria dem från denna uppoffring. Vem har nu sagt att man just

Lämpligare behandling av värnpliktiga och civilförsvarspliktiga, som av samvetsbetänkligheter vägra att utföra vapenfri tjänst

måste bekänna sig till Jehovas vittnens lära för att åtnjuta en sådan frihet? Man skulle kunna säga, att man är levit i största allmänhet och förkunnar någon lära och så skulle man alltså vara fri från värnpliktstjänstgöringen.

Det förvånar mig mycket att herr Spångberg när han väcker sin motion skriver att denna behandling av de vapenfria värnpliktiga, som är ganska liberal i vårt land — i varje fall tycker jag inte att det finns något land som ger dem någon liberalare behandling — vilar på militärt godtycke. Ingenting kan vara mera felaktigt än detta.

Det finns inga människor som är föremål för en så ingående, en så individualiserad behandling som dessa. Jag vill erinra om att såväl tillstånd till fullgörande av vapenfri tjänst som också beslut om den tjänstgöring, till vilken vapenfri värnpliktig skall uttagas, enligt gällande bestämmelser meddelas av regeringen. En vapenfriförklarad, som ställs till ansvar för vägran att fullgöra honom ålagd tjänstgöring, får inte ånyo inkallas, förrän Konungen i varje särskilt fall fattat beslut härom. Jag tillhör visserligen oppositionen, men jag vägar ändå anse att denna sak ligger i mycket goda händer, när varje enskilt fall bedömes av regeringen.

Nu säger herr Spångberg, att i andra länder finns en bestämd straffsats, och man vet där vad man underkastar sig. Ja, herr Spångberg, det vet man så innerligt väl här också, ty man känner till praxis. Att vi inte vill införa ett bestämt straff, som skulle vara så att säga slutpunkten på det hela, beror på att det dock är flera som ändrar sig, och det vore ju att drämma till med ett för hårt straff, om man utdömde t. ex. sex eller åtta månaders fängelse, när det kanske räcker med en månad. Den praxis som finns på detta område tror jag är fullt klar, i varje fall då det gäller dem som bekänner sig till den riktning det här är fråga om.

Jag skulle vara glad om det kunde införas någon ordning enligt vilken det inte blev nödvändigt att straffa dessa människor för deras samvetes skull. Man känner sig litet illa till mods, när man skall döma dem. De kommer med bibeln i handen och håller en liten predikan inför rätten. Det hör visserligen inte till saken, men åtminstone jag låter dem alltid hålla sin predikan, och den eljest så tomma rättssalen är då fylld av anhängare, som ser på detta modiga uppträdande.

Det är någonting härvidlag som inte är bra och som jag gärna skulle vilja avskaffa. Men så enkelt är det inte, att man bara kan släppa samhällets krav på skyldigheter även från medborgares sida som bekänner sig till någon viss meningsriktning, under det att andra får bära mycket tunga bördor, ja kanske sätta sitt liv på spel för landet.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottetes hemställan.

Herr andre vice talmannen tog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Det är särskilt några ord i herr Spångbergs anförande som gör att jag känner mig uppmanad att framföra några synpunkter.

Vi är väl alla glada och tacksamma över att i vårt land ha lagen om vapenfria värnpliktiga. Den är ganska generös, men vi menar att vårt land har råd att hålla sig med en sådan lag. För den unga människa, som på grund av sin uppfattning om och syn på det kristna kärleksbudet inte anser sig kunna delta i vapenövning för att försvara sitt land, ger lagen tre möjligheter. Man kan få tjänstgöra inom sjukvården. Säger man nej till det, får man chansen att utbilda sig i brandtjänst. Säger man nej också till detta, har man

Lämpligare behandling av värnpliktiga och civilförsvarspliktiga, som av samvetsbetänkligheter vägra att utföra vapenfri tjänst

möjlighet att få utföra helt civilt arbete — man kan få hugga i skogen, måla kraftledningsstolpar o. s. v.

Jehovas vittnen säger blankt nej till alltsammans, och många som ser ytligt på saken är färdiga att tyda detta som en rätlinjighet, som är värd all beundran. Herr Spångberg klandrade ett sakkunnigförslag och menade att det var mycket felaktigt (SOU 1942: 15). Jag vill då bara upplysningsvis säga till herr Spångberg, för att han inte skall fäktas i tomma intet, att när denna sakkunnigkommitté utarbetade sitt betänkande, så byggde den på ett ganska väldokumenterat underlag. Jag har på kungl. biblioteket gått igenom skrifter av Jehovas vittnen och efter bästa förmåga sökt få fram vad som skrivits. Jag vore tacksam om herr Spångberg ville höra på, när jag nu citerar ur ett nummer av Vaktornet från 1940:

»Alla som uppriktigt gör Guds befallningar står i samma inbördes förhållande till varandra som broder, syster och moder. De är Guds familj. Den omständigheten att någon har en broder, syster eller moder efter köttet, vilka är emot Teokratien med Kristus som styremän» — d. v. s. Jehovas vittnen — »innebär inte alls, att de kristna» — d. v. s. Jehovas vittnen — »är på något sätt förpliktigade till att vårda sig om eller beskydda en sådan motståndare till riket.»

Kontentan blir alltså, herr Spångberg: Jehovas vittnen har inte minsta skyldighet gentemot nära och kära, om dessa inte tillhör Jehovas vittnen, och inte heller mot land och folk.

Detta material har de sakkunniga tydligen haft framför sig, när de skrivit SOU 1942: 15.

Vidare säger man i detta sammanhang: »Om en fiende till den stora Teokratien och dess Konung försöker att göra mig skada och hindra mig i mitt arbete och strider mot mig och min andliga moder och min andlige broder,

då har jag rätt att försvara mig mot dessa angrepp och rätt att försvara mina bröder, och det kommer jag att göra.» Gäller det att försvara teokratien och arbetet för den, så har man rätt att även bruka svärdet alldeles som Nehemja och Serubbabel då de byggde Jerusalems murar.

I Vaktornet 1940 läser jag följande sällsamma ord: »'Det enda fall då det är berättigat att döda en mänsklig varelse är när någon gör det i självförsvaret eller i egenskap av Guds skarp-rättare.' Skarprättare betyder bödel.» Jehovas vittnen har ändrat sig i fråga om sin syn på att bruka vapen, men jag har velat citera detta för att ge herr Spångberg en uppfattning om det underlag de sakkunniga hade, när de skrev sitt betänkande. Den nya läran är mycket radikal, nu heter det: »Att de kristna (Jehovas vittnen) hatar ondskan innebär inte att de kommer att begagna något tillfälle till att vålla dem som hatar Gud fysisk skada i en ande av illvilja eller agg, ty sådant hör djävulen till. Jorden kommer att bli befriad från de onda, och vi skall inte behöva lyfta ett finger för att vålla dem någon fysisk skada, ty Gud själv kommer att sörja för detta.» Här är man alltså helt radikal och har tagit avstånd från den gamla ståndpunkten.

Vad gäller det nu att visa? Jo, jag tror, herr talman, att det är angeläget att man påvisar den artskillnad som finns mellan kristna pacifisters etiskt motiverade vapenvägran och den som Jehovas vittnen företräder. Skillnaden är bland annat att den kristna pacifismen bygger på bergspredikans kärleksbud. Jehovas vittnen talar mycket litet om bergspredikans kärleksbud. De åberopar främst rikssynpunkten. Det heter så här: »Jehovas vittnen tillhör nu detta nya rike på samma sätt som en svensk medborgare tillhör Sveriges nation.» Teokratien be-

Lämpligare behandling av värnpliktiga och civilförsvarspliktiga, som av samvetsbetänkligheter vägra att utföra vapenfri tjänst

traktas alltså som ett reellt rike. »Alla andra bekännande kristna är inte kristna utan tillhör satans organisation och i denna organisation är de kristna det sämsta elementet» (d. v. s. alla som inte tillhör Jehovas vittnen). Detta enligt Ohio-resolutionen år 1931, ett dokument som Jehovas vittnen står fast vid än i dag.

Till detta, herr talman, är också att anmärka att vid detta slag av vapenvägran rör det sig inte om en persons samvetsnöd baserad på det kristna kärleksbudet, utan denna vägran innebär ett krav av religiöst-politisk art. Det är klokt att ha detta i tankarna när man diskuterar denna fråga. I en av de senaste böckerna har »ambassadörsmotivet» tagits upp. Jag skulle vara tacksam om kammaren ville lyssna på vad jag citerar: »Då ju Jehovas regering, som består för evigt, är den största och förnämsta av alla regeringar, så följer därav, att hans sändebud bör tillerkännas samma rättigheter och frikallelser, som denna världens ambassadörer och ministrar åtnjuter.

Den som är sändebud för en främmande makt är i denna världens lagar fritagen från att betala skatt och från att svära undersåtlig tro och lydnad mot regeringen i det land där han är stationerad.»

Anspråken är som synes ganska stora och långt ifrån blygsamma. Kontentan är att liksom Englands, Frankrikes och Amerikas chargé d'affaires här i Sverige »står under sitt hemlands lagar står Jehovas vittnen under Teokratiens lagar». Svenska staten har ingen rätt och inga anspråk på dem! Där har vi alltså att söka motiveringen till Jehovas vittnens ståndpunkt.

Jag hörde till dem, herr talman, som förra året både arbetade för och begärde en utredning just efter de linjer, som då framfördes och som herr Spångberg nu talat om. Utskottet och jag är nog överens om att sättet att döma Je-

hovas vittnen och kasta dem i fängelse är för oss alla mycket osmakligt. Men vad skall man göra, herr talman? Den svenska riksdagen har två ting att välja på: antingen att låta lagen ha sin gång, som nu, eller också säga: Låt dem bli fria helt och hållet. Ty de vägrar varje form av arbete. Utskottet har direkt frågat om det fanns något civilt arbete, mer eller mindre direkt statligt, domänstyrelsen eller något annat, eller om det fanns någon som helst möjlighet att finna en form, varigenom denna grupp kunde fullgöra en plikt mot stat och samhälle. På sin fråga fick utskottet ett bestämt nej. Utskottet har sålunda rätt när det skriver: »Utskottet har också inhämtat att, såvitt avser 'Jehovas vittnen' det torde vara ställt utom allt tvivel att dessa icke frivilligt kommer att fullgöra en av samhället ålagd tjänstgöringsskyldighet i någon form.» Inte ens det mest fredliga bland allt fredligt kan de gå med på, ty de är teokrater, och staten får inga anspråk ha på dem. De står under ett främmande lands lagar. Det är hemligheten.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag hade inte tänkt delta i denna debatt, men då jag lyssnat till vad som sagts har jag känt behov av att yttra några ord.

Naturligtvis står vi här inför ett mycket intrikat problem när vi skall avväga förhållandena mellan staten och enskilda människor. Här i Sverige hävdar vi principen att man inte skall tvinga någon att handla mot sitt samvete. Detta betyder också i detta sammanhanget att man inte kan sätta sig till doms över någons tro eller otro.

När man ser det här i ett längre perspektiv har man åtskilligt åskådningmaterial. Konflikterna började i vårt land i början av 1700-talet, då kyrkan ville helt och hållet diktera vad enskilda människor skulle tro. En kyrkoherdeson vid namn Sven Rosén

Lämpligare behandling av värnpliktiga och civilförsvarspliktiga, som av samvetsbetänkligheter vägra att utföra vapenfri tjänst

drevs i landsflykt för att han inte trodde så som kyrkan ville att han skulle tro. En skomakarson satt på Marstrands fästning i 22 år, och när man släppte ut honom var han så slut att han dog strax efteråt. Han vägrade emellertid att böja sig för konsistoriets föreskrifter om vad en människa skall tro. En prästman av svensk-finsk börd satt i fängelse här i Stockholm i 44 år, därför att han inte trodde vad man tyckte att en människa borde tro. Sedan har uppfattningarna förskjutits, men det är bara drygt 100 år sedan man fraktade omkring människor och satte dem i fängelse därför att de inte hade den tro man ansåg att de borde ha.

Om man skall hävda samvetsfrihetens princip kan man inte väga och bedöma den tro eller åskådning eller uppfattning, som ligger bakom den enskilda människans handlingssätt. Den saken får man helt enkelt lämna åt sidan. Jag läste på 1930-talet om en kommunistisk flicka i Kina, som stod inför en exekutionspluton och skulle skjutas. Det sista hon sade var: »Jag dör för en idé, men vad lever herrarna för?»

Jag menar alltså att i fråga om Jehovas vittnen eller anhängare av andra åskådningar kan man inte, ifall man vill hävda samvetsfrihetens principer, lägga problemet på den bogen att man analyserar och bedömer och betygsätter deras tro. Då har man knappast något annat att göra än att försöka skaffa sig garantier för att samvetsbetänkligheter inte blir ett skalkeskjul, en förvändning för att komma ifrån en besvärlig uppgift. Man får inte lämna utrymme för sådant. Det betyder att var och en som har samvetsbetänkligheter måste på ett eller annat sätt underkasta sig besvär att därmed visa, att det inte är av några andra skäl än samvetsskäl som han intar sin ståndpunkt, men sedan det är gjort bör det få räcka. Verkliga samvetsbetänkligheter får

man respektera. Det bör inte finnas rum för ovisshet och godtycklighet i detta sammanhang. Jag tror inte att allt är bra som det nu är på detta område. Nog tycker jag det vore rimligt med hänsyn till de aktuella situationer som uppkommit, att man återigen såg närmare på denna sak och undersökte vad som kunde göras.

På de grunder jag här sökt i korthet antyda röstar jag för motionens utredningsyrkande.

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Herr Rylander sade att han inte skulle hålla ett så långt anförande som jag, men han skulle visa vad saken gäller. Jag vet inte, om han därmed menade, att han skulle gendriva vad jag sagt eller om han ansåg sig böra på ett tydligare sätt visa vad det här var fråga om. Vi kanske båda två har den uppfattningen, att vi håller oss till vad saken gäller.

Jag är emellertid angelägen om att få rätta till ett litet fel i herr Rylanders uppfattning om vad motionen gäller. Den avser inte bara civilförsvaret utan också etiska samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring. Förra året gällde det bara religiösa samvetsbetänkligheter. Nu gäller det både samvetsbetänkligheter som är byggda på religiös uppfattning och sådana som grundar sig på etisk uppfattning. Man kan mycket väl vara fritänkare och av etiska skäl vara mot denna tjänstgöring. Jag tror inte att det finns någon anledning att underlåta att rösta för motionen i vad den avser civilförsvaret därför att förslag på det området väntas. Jag är rädd för att det inte får det innehåll vi har önskat. Det är emellertid ingen anledning för riksdagen att icke ge sin mening till känna, innan propositionen framlagts. I flera anföranden i kammaren och remissyttranden i föl tillstyrktes utredning både i fråga om ci-

Lämpligare behandling av värnpliktiga och civilförsvarspliktiga, som av samvetsbetänkligheter vägra att utföra vapenfri tjänst

vilförsvaret och i fråga om etiska samvetsbetänkligheter vid värnpliktstjänstgöringen.

Herr Rylander sade att det heter på något ställe, att man skall ge kejsaren det kejsaren tillhör, och han erkände att det gör ju också Jehovas vittnen. Det tror jag också att de gör. Herr Rylander glömde emellertid halva satsen, nämligen »... och Gud det Gud tillhör». Det är det som Jehovas vittnen anser sig göra, när de vägrar att fullgöra värnplikt och i stället anser att de har till uppgift att förkunna bibeln för människorna. Herr Rylander och herr Gustafsson i Borås vet väl att det är bibeln, som ligger till grund för deras förkunelse. Det må nu vara deras sak. De har sin uppfattning om hur bibeln skall utläggas. Herr Gustafsson i Borås har en annan uppfattning om den saken, och det kanske jag också har.

Men vi är inte här som missionsförbundare, andra frikyrkliga, Jehovas vittnen eller fritänkare, utan vi är här såsom riksdagsmän, som i lagstiftningen skall ta hänsyn till den enskilda människan. Vi har därvidlag inte något som helst stöd för den princip som den nuvarande lagstiftningen bygger på, nämligen att om vederbörande tillhör vissa samman slutningar av religiös art eller om de har så starka samvetsbetänkligheter, att de också går i fängelse, då skall man inte ta hänsyn till dem utan bura in dem i fängelse den ena gången efter den andra. Man vet sig inte någon levande råd, man är lika villrådlig som herr Rylander, när han frågade vad man egentligen skall göra därvidlag. Det är möjligt att man inte kan gå på de vägar, som förordades i motionen i fjol angående åttelseftergift och andra åtgärder och att man inte kan anvisa dem dessa arbeten, som de vägrar att utföra. Vi behöver ju inte fråga dem, ty vi vet att de vägrar. Vi får i stället se efter hur andra länder behandlar detta problem och försöka tillämpa sådana principer,

som motsvarar vår i grunden humana rättsskipning och vårt hänsynstagande till enskilda människor.

Jehovas vittnen har här ställts inför kravet att ge kejsaren det kejsaren tillhör, men de vill inte ge kejsaren även det Gud tillhör. De menar att den tid de har skall de använda till att tjäna Gud. Det har de rätt till utan att ha teologisk examen. Såvitt jag har läst min bibel riktigt så hade varken Jesus eller hans lärjungar någon examen. De tillhörde inte de skrifflärda, de var förföljda som Jehovas vittnen är förföljda här.

Herr Rylander menar att regeringen bedömer varje enskilt fall och detta — säger herr Rylander generöst — trots att han är i opposition gör att denna sak ligger i goda händer. Jag tycker inte detta är en politisk fråga. Det är härvidlag ganska likgiltigt vem som sitter i regeringen och om ärendet går genom försvarsdepartementet eller inte. Anser herr Rylander att det är rimligt och riktigt att ärendet passerar utan noggrann individuell prövning av vederbörandes samveten? Man skall kanske göra en sådan prövning, och jag är tacksam för det erkännandet i detta sammanhang. Men när man i försvarsdepartementet prövar dessa frågor är jag rädd att det sker ganska slentrianmässigt.

Och sedan, när vederbörande varit inkallad tre, fyra eller fem gånger — jag har inte tillräckligt blickat in i detta för att kunna ge detaljerade uppgifter — händer det att de blir befriade från ytterligare inkallelser, men detta får inte meddelas den värnpliktige. Han får gå i ovisshet även sedan regeringen beslutat att han inte skall inkallas mer. Nog är detta ett godtyckligt förfarande, och det användes väl inte gentemot några andra. Om det nu inte är fråga om försvaret utan det gäller att måla stolpar, kratta parker eller hugga i universitetsskogarna, då är man inne på rent civila

Lämpligare behandling av värnpliktiga och civilförsvarspliktiga, som av samvetsbetänkligheter vägra att utföra vapenfri tjänst

arbetsuppgifter, där man inte borde behöva tillgripa detta tvång hur länge som helst.

Jag är glad åt att även herr Rylander har känt ett stygn i samvetet när han har dömt dessa människor, ty han säger att man inte kan göra det utan att ta särskild hänsyn till att de kommer med sin bibel och stöder sin uppfattning på den.

Nu har jag ingalunda bara velat uppehålla mig vid Jehovas vittnen; detta har jag blivit tvingad in på genom att man har gått tillbaka till fjolårets behandling och genom att utskottet i så stor utsträckning har sysslat just med dem. Jag anser, att de skall ha samma rätt att följa sitt samvete som alla andra som har samvetsbetänkligheter, och jag kan inte gå med på att de skall sättas i fängelse och behandlas på ett särskilt hänsynslöst sätt därför att de tillhör en viss organisation.

Förhåller det sig inte också så, herr Rylander, att förfarandet är ganska schematiskt även vid domstolar, liksom det är i fråga om vissa inkallelser? Jag vet, att man i fjorton fall i fjol »olagligt» — som en tidning skrev — dömdes Jehovas vittnen till fängelse. Jag tror, att om saken hade gällt andra skulle han ha gjort en noggrannare undersökning, eller är det vanligt att undersökningarna är lika slentrianmässiga i andra fall, så att man i så stor utsträckning som beträffande dessa fjorton personer skall kunna visa att de har dömts på ett olagligt sätt? Det hela rättades visserligen till senare genom att en av de dömda överklagade i hovrätten, varvid felet upptäcktes av JO, som såg till att det blev en ändring, så att de som inte kommit i fängelse inte kom dit och att de som redan var där slapp ut, medan målet skulle överklagas vid högsta domstolen.

Det är inte bara Jehovas vittnen som är samvetsömma. Det finns också andra, men det tycks som om man utnyttjar

den falska bild man har gett av dem för att lättvindigt kunna döma alla just därför att de på samma sätt som Jehovas vittnen skulle vägra att utföra ett eller annat arbete.

Herr Gustafsson i Borås visade faktiskt med sitt anförande, att jag hade alldeles rätt, då jag pekade på hur föråldrat det betänkande var, som lagstiftningen bygger på. Herr Gustafsson underströk det alldeles särskilt, och jag kan inte annat än ansluta mig till samma uppfattning. Det begagnas ibland ett så underligt språk inom religiösa organisationer. Även vid uppbyggandet av organisationer används metoder som vi, som är mera fria ur religiös synpunkt, kanske skulle anse litet egendomliga. Jag tänker på Frälsningsarmén med dess uppdelning i soldater och officerare i uniformer som påminner om krigsuniformer o. s. v. Jag är säker på att om Jehovas vittnen gick i sådana uniformer skulle det bli andra visor. Jag tycker emellertid att det inte spelar någon roll hur människorna är klädda. För mig får de vara klädda hur som helst. Vi skall ta hänsyn till deras samvete, även om de går klädda i soldatuniformer!

Jag erinrar mig den bekante, konstnärligt begåvade prästen Kaj Munk i Danmark, som mördades av nazisterna under kriget. Han har gett ut en bok, som innehåller en del av hans predikningar och som han har kallat »Med ordets svärd». Där begagnas ordet svärd liksom Jehovas vittnen. Vi kan träffa på underliga religiösa beskrivningar om satan och andra onda makter, som regerar i både kyrkor och kapell. Jag skall citera vad biskop Nils Bolander skrev bara för några dagar sedan i en morgontidning här i Stockholm. Han ger en rätt dråplig beskrivning av en tavla i en kyrka i Uppland och säger:

»Man ser djävulen stå och hålla upp ett stort pergament på vilket kyrkobe-sökarnas fåfängliga och lättsinniga tankar under gudstjänsten beredvilligt upp-

Lämpligare behandling av värnpliktiga och civilförsvarspliktiga, som av samvetsbetänkligheter vägra att utföra vapenfri tjänst

tecknas av en annan, en mindre djävul.» Sedan fortsätter han — »Det kan vi nog vara överens om att den lede frestaren också är en trägen kyrkbesökare, som gör sitt bästa att förstöra gudstjänsten — och inte så sällan lyckas i sitt uppsåt.»

Han får naturligtvis göra sådana beskrivningar? Det sker väl — vare sig det är fråga om präster eller oskolade Jehovas vittnen — med utgångspunkt från den uppfattning vederbörande funnit vara riktig.

Jag är fullständigt enig med herr Svensson i Ljungskile om att man måste undersöka samvetsbetänkligheterna hos den enskilda människan och inte bara utgå ifrån att vederbörande tillhör den eller den organisationen. Men för att skapa en riktigare ordning än den nuvarande är det nödvändigt att först göra en utredning. Om det bara skulle väckas en motion, skulle vi genast få höra — även om det i motionen pekades på en framkomlig väg — den invändningen att saken är så komplicerad och besvärlig, att man inte kan ta ställning därtill utan att det föreligger en utredning.

Jag vidhåller min uppfattning om önskvärdheten av en utredning.

Herr talmannen återtog förhandlingarnas ledning.

Herr RYLANDER (fp):

Herr talman! Jag skall inte ge mig in på att besvara den mångfald av frågor som herr Spångberg riktat till mig — jag tror inte att man kan ta kammarens tid i anspråk därmed. Jag vill bara något beröra vad herr Spångberg sade om att i 14 fall hade vederbörande dömts olagligt.

Det är riktigt att det blev ett fel begånget i fjol. Alla visste, hur dessa värnpliktiga skulle komma att förfara, men av något misstag utdelades det inte någon order som de kunde bryta mot. Detta hade emellertid inte någon be-

tydelse, ty när de värnpliktiga sedan fick en order, följde de inte den och måste alltså i alla fall dömas till fängelse.

Jag begärde emellertid närmast ordet i anledning av vad herr Svensson i Ljungskile yttrade. Det var riktigt riktigt att lyssna till hans anförande, ty det vittnade om verklighetssinne på det här området. Han framhöll bl. a. att det aldrig kan ske en riktig avvägning om inte de som av samvetsskäl vägrar att göra värnplikt i stället åtar sig någon annan besvärlig uppgift och därigenom visar att det inte bara är tomt tal när man hänvisar till sitt samvete o. s. v.

Jag är övertygad om att jag har hela utskottet bakom mig, då jag säger att vi har inom utskottet varit oerhört intresserade av att kunna peka på någon annan utväg som kunde användas när det gäller de nu ifrågavarande samvetsömna, så att vi skulle kunna med gott samvete tillstyrka en utredning. Men vi har inte kunnat göra detta. När utskottet haft uppe representanter för den riktning, vars medlemmar egentligen är de enda som vägrar göra någon som helst värnplikt, har dessa förklarat att man inte själv kan tänka sig någon uppgift som man vill åta sig. Då är, såvitt jag förstår, varje utredning fullkomligt meningslös, ifall vi skall vidhålla det krav som herr Svensson i Ljungskile själv ställde, nämligen att de samvetsömna skall göra något slags motprestation.

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Jag fattade inte riktigt att herr Svensson i Ljungskile sade att det också borde krävas en motprestation av de samvetsömna. Då jag talade om behovet av en utredning, tänkte jag närmast på att man måste klargöra på vad sätt hänsyn skall tas till vederbörandes samvetsbetänkligheter och att inte det avgörande får vara vilken or-

Konvention om lika lön för män och kvinnor, m. m.

ganisation i religiöst eller annat avseende som de tillhör.

Jag förstår inte riktigt vad herr Rylander menade när han talade om dessa 14 fall som dömts olagligt. För att bevisa riktigheten av mitt påstående vill jag emellertid citera en tidningsartikel. Visserligen fick vi härom dagen i en tidning veta att man inte skall tro på vad som står i tidningarna, men det är i detta fall fråga om ett TT-meddelande. Det heter: »I våras fick 14 jehovavittnen i Skåne inkallelseorder till Uppsala universitets skogsförvaltning.» När de på denna order reste dit, fick de en felaktig kommendering. Domstolen såg emellertid inte upp med saken, utan dömde dem till fängelse, och det var sedan JO som ingrep.

Jag har bara anfört detta som ett bevis på hur lättvindigt man går till väga i dessa fall, och jag har inte velat säga att domstolarna förfar lika lättvindigt i andra fall.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Spångberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-

ning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 15

Konvention om lika lön för män och kvinnor, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1958 vid dess fyrtioandra sammanträde fattade beslut, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 19 december 1958 dagtecknad proposition, nr 23, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden, anhållit om riksdagens yttrande angående följande i nämnda protokoll omförmälda, av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1958 vid dess fyrtioandra sammanträde fattade beslut, nämligen

1) Konvention (nr 110) angående anställningsförhållanden för plantagearbetare,

2) Rekommendation (nr 110) angående anställningsförhållanden för plantagearbetare,

3) Konvention (nr 111) angående diskriminering i fråga om anställning och yrkesutövning,

4) Rekommendation (nr 111) angående diskriminering i fråga om anställning och yrkesutövning.

I propositionen avstyrktes svensk ratificering av konventionerna. Rekommendationerna ansåges icke böra föranleda någon åtgärd från svensk sida.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft

dels de i anledning av propositionen väckta likalydande motionerna I: 381 av fru *Gärde Widemar m. fl.* och II: 458

Konvention om lika lön för män och kvinnor, m. m.

av fröken *Elmén m. fl.*, vari hemställdt, »att riksdagen i sitt yttrande måtte tillstyrka ratificering av konvention 111 och den därtill anslutna rekommendationen»;

dels motionen II: 214 av herrar *Hagberg* och *Nilsson* i Gävle, vari hemställdt, »att riksdagen måtte uttala att Sverige skall ratificera Internationella arbetsorganisationens konvention 100 av år 1951 och åtföljande rekommendation 90 samt i skrivelse till Kungl. Maj:t giva denna mening till känna».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, i anledning av förevarande proposition, nr 23, samt med avslag å motionerna I: 381 och II: 458, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet anfört;

B. att motionen II: 214 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru *Hamrin-Thorell* och fröken *Wetterström*, vilka ansett

I. att utskottet i avsnittet om konvention (nr 111) och rekommendation (nr 111) angående diskriminering i fråga om anställning och yrkesutövning bort göra ett i reservationen intaget uttalande;

II. att utskottet bort hemställa

A. att riksdagen, i anledning av förevarande proposition, nr 23, samt motionerna I: 381 och II: 458, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet sålunda anfört;

B. dels att riksdagen, i anledning av motionen II: 214, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna, att Sverige borde ratificera den av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1951 vid dess trettiofjärde sammanträde beslutade konventionen (nr 100) angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde,

dels ock att motionen II: 214 i övrigt

måtte anses besvarad genom vad utskottet anfört.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fröken **WETTERSTRÖM** (h):

Herr talman! Riksdagen har här att ta ställning till ratificering eller ej av den internationella konventionen nr 111, som rör diskriminering i fråga om anställning och yrkesutövning. Denna konvention omfattar grundläggande och självklara principer om frihet och demokrati i förvärvslivet, problem som lyckligtvis — det måste jag säga — i viss grad är lösta i vårt land. Ett väsentligt avsnitt återstår emellertid.

Jag tillåter mig, herr talman, att citera ur artikel 1. I denna konvention förstås med uttrycket »diskriminering» varje åtskillnad, uteslutning eller företräde på grund av ras, hudfärg, kön, religion, politisk uppfattning, nationell härstamning eller socialt ursprung, som har till följd, att likställdhet med avseende å möjligheter eller behandling i fråga om anställning eller yrkesutövning omintetgöres eller beskäres.

Jag anser, herr talman, att så länge likalönen inte är genomförd här i vårt land eller principen inte är direkt fastslagen har vi en diskriminering i fråga om den kvinnliga arbetskraften. När departementschefen och utskottsmajoriteten nu anser att Sverige ej bör ratificera denna konvention, så sker det, efter vad jag kan förstå, med ett beklagande i varje fall från departementschefens sida. Statsrådet säger nämligen att han finner det mycket önskvärt att Sverige genom att ratificera denna konvention kunde ge uttryck för sin fulla anslutning till de grundsatser, som där upptagits. Men den positiva upptakten slutar tyvärr med en negativ slutsats — att ratificering ändock inte kan tillstyrkas. Det är utformningen av konventionen i ett avseende, som anses utgöra hinder, då man i konventionstexten vill inlägga att statsmakterna här-

Konvention om lika lön för män och kvinnor, m. m.

igenom skulle ingripa i de fria avtalsförhandlingarna på arbetsmarknaden och att förutsättningen för en ratificering även skulle vara den, att likalönen vore genomförd här i vårt land.

Vi motionärer och reservanter hävdar, som vi tidigare vid så många tillfällen gjort, att det ingalunda är fråga om att staten lägger sig i den privata sektorn vid löneförhandlingar och att konventionen icke heller ålägger staten att ha likalönen genomförd eller att omedelbart och i ett sammanhang vara beredd att förverkliga denna. Det står nämligen i denna konvention att förpliktelsen innebär att fullfölja en politik, som främjar och säkerställer tillämpningen av principen. Jag tycker nog att var och en här i riksdagen skulle vara beredd att gå med så långt.

Kanske borde jag ha sagt omedelbart vad som bör stå klart när man resonerar om dessa saker, att en ratificering av konventionen nr 111 även innebär ett godkännande av likalönskonventionen — nr 100 — som härigenom, jag vet inte för vilken gång i ordningen, blivit aktualiserad. Våra argument här i riksdagen för och emot ratificering torde vid det här laget vara så väl kända, eftersom vi ingående debatterade frågan så sent som i juli förra året, att jag för min del inte anser det vara nödvändigt att åter dra upp en stor debatt. När jag här tar till orda är det endast för att säga, att vi motionärer och reservanter hävdar vår uppfattning i konsekvens med den ståndpunkt vi tidigare intagit. Vi menar, att det inte borde vara något farligt område riksdagen skulle ge sig in på om den beslöte att ratificera konventionen.

Det borde vara rimligt och riktigt och även på tiden, att riksdagen genom att anta konventionen också uttalade sig för själva principen om likalön. I vilken takt den skall kunna genomföras måste naturligtvis bli beroende av våra resurser. Om vi emellertid här i riksdagen anser att det råder orätt-

visor — det må vara på det ena eller det andra området — då tycker jag att vi skall vara angelägna om att snarast möjligt undanröja dessa orättvisor och att åtminstone genom att uttala oss för en princip visa den positiva viljan att åstadkomma rättvisa. Det gör riksdagen om den är beredd att ratificera denna konvention. Jag tycker att det borde finnas vägande skäl att göra det.

Herr talman! Jag skall inte närmare gå in på problemet med alla de många och i och för sig viktiga detaljerna. Jag ber endast att med dessa ord få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet förgade reservationen.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Jag vill till en början instämma med vad fröken Wetterström här förut har sagt. Denna konvention innefattar ju som hon framhöll grundläggande demokratiska och allmänmänskliga principer. Man får, när man läser utskottets utlåtande, ett intryck av att det rör sig enbart om frågan om lika lön för män och kvinnor, men själva konventionen avser med diskriminering »varje åtskillnad, uteslutning eller företräde på grund av ras, hudfärg, kön, religion, politisk uppfattning, nationell härstamning eller socialt ursprung, som har till följd, att likställdhet med avseende å möjligheter eller behandling i fråga om anställning eller yrkesutövning omintetgöres eller beskäres». Jag tycker att denna konvention är utomordentligt viktig och innefattar de primära demokratiska principerna. Den ligger också helt i linje med den allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, som Förenta Nationerna antog redan 1948, och likaså överensstämmer den med Philadelphiadeklarationen. När den antogs i Genève 1958 var det också 189 röster för, 24 röster mot och 13 nedlagda. Bland dem som då röstade för denna konvention var de svenska regerings- och arbetarombuden. Arbetsgivarombuden däremot rös-

Konvention om lika lön för män och kvinnor, m. m.

tade mot själva konventionen, men nedlade sin röst då det gällde rekommendationen. Jag har också för mig att herr Bengtsson i Varberg var en av de svenska regeringsrepresentanter som då röstade igenom denna konvention. Nu finner jag honom bland dem som gått på utskottets linje mot ratificering av densamma. Tänker man på ett sätt i Genève och på ett annat sätt på Helgeandsholmen i Stockholm?

Nu hävdar utskottet att vi inte kan ratificera konventionen därför att den skulle inverka på de fria förhandlingar som gäller lönerna. Vidare talar det om att principen om lika lön för arbete av samma värde icke är genomförd i statlig och kommunal verksamhet.

Men vad säger egentligen konventionen? Den förklarar att vi skall föra en politik, som vare sig vi har förhandlingar eller går fram via lagstiftning, skall främja lika lön, öppna lika möjligheter till yrkesutbildning m. m. sådant. Vidare skall man utforma lagstiftningen så att den underlättar för folket ute på arbetsmarknaden att skaffa sig och behålla ett arbete. Det framgår av rekommendationen en hel del olika åtgärder som man skall vidtaga för att underlätta att likalönsprincipen slår igenom och att ingen diskriminering förekommer på något område.

Vad det statliga området beträffar beslöt vi redan genom behörighetslagen 1923 att det skulle finnas lika behörighet för man och kvinna till statstjänst. Genom en utvidgning av § 28 i regeringsformen har bestämmelserna där om kommit in i grundlagen. Riksdagen har alltså beslutat att lika lön och samma behörighet skall gälla för man och kvinna. Men nu säger man att det beror på förhandlingar. Kan vi då inte förvänta oss att de förhandlingar, som förs för de statsanställdas del, skall leda fram så småningom till lika lön och att det beslut som en gång har fattats så småningom skall realiseras?

Det är också som fröken Wetterström

framhöll inte så, att vi i morgon dag måste tillämpa likalönsprincipen, om vi nu ratificerar konventionen. Takten för förverkligandet bestäms av vederbörande land efter den praxis som är gällande inom landet.

Jag kan inte se att det skulle inverka på de fria förhandlingarna om vi här i riksdagen fattade ett beslut. Beslutet kan tjäna till vägledning i viss mån. Är vi inte alla överens om att avskaffa den kanske mest markanta diskriminering vi har här i landet?

Jag tycker att det är egendomligt om vi inte skulle vara överens om detta och inte skulle vilja vara med om att genom en lagstiftning försöka främja en politik som leder till lika lön för arbete med lika värde. Jag tror inte att det finns någon som kan säga nej till detta. Vid alla konferenser numera, som de stora fackförbunden anordnar, beklagar man att vi inte har kommit fram till lika lön, och jag tror att det är ombudsman Harry Svensson i Metall som anser, att vi har misslyckats att komma fram förhandlingsvägen och börjar grubbla över om vi inte skulle kunna gå fram lagstiftningsvägen. Det är, herr talman, en sak som jag inte alls vill yrka på. Vad jag vill är att vi skall få principen klar.

Vad är det egentligen för mening med konventionerna? Jo, med konventionerna vill man föra ut i livet de principbeslut som Förenta Nationerna och Förenta Nationernas underorgan har fattat. Är det inte egendomligt om vi då tillbakavisar den ena konventionen efter den andra? De kräver icke att vi har lika lön i dag. Men det finns andra diskrimineringar också än likalönen. Det säges inte heller att vi skall vara färdiga i morgon, utan det säges att vi skall föra en politik som syftar fram till detta mål. Det är min åsikt, herr talman, att om vi säger nej till ratificering av denna konvention, säger vi ja till diskriminering.

Jag ber med detta, herr talman, få yrka bifall till reservationen.

Konvention om lika lön för män och kvinnor, m. m.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Det förefaller mig vara en litet underlig konstellation: här framträder fröken Wetterström från högern, fröken Elmén från folkpartiet och jag från kommunisterna, och vi är i stort sett eniga!

Det förhållandet uttrycker väl att frågan skär igenom alla partier — jag vet att det också finns många socialdemokratiska kvinnor som har samma uppfattning. Det ger oss anledning att åtminstone uttala förhoppningen att det där problemet skall kunna lösas ganska snabbt. Jag tycker mig dock hos fröken Elmén och delvis också hos fröken Wetterström kunna spåra en uppfattning, att i och med att vi ratificerar den här konventionen får vi en princip knäsat, men särskilt fröken Wetterström menade, att vi inte bör lagstifta om lika lön på den privata marknaden.

Vi kommunister har den uppfattningen, att riksdagen bör ratificera konventionen och därjämte fatta ett beslut om lika lön. I och med att vi ratificerar konventionen blir vi skyldiga att föra en politik, som så småningom leder till att likalönsprincipen blir genomförd. Jag föreställer mig att man efter att ha ratificerat konventionen inte kan lämna frågan utan några åtgärder, utan man måste vidta åtgärder för att principen skall komma ut i det levande livet och bli en realitet.

Det talas här om att vi inte bör lagstifta, utan vi bör överlåta åt arbetsmarknadens parter att förhandla. Det är riktigt som fröken Elmén har sagt att allt fler fackliga förtroendemän börjar komma underfund med att man inte kommer någonstans förhandlingsvägen. Så mycket har vi i alla fall fått klart för oss, att de avtalsförhandlingar som nu pågår och som vi eljest inte vet någonting om, inte har fört likalönsfrågan en millimeter närmare sin lösning.

Varför kan inte riksdagen ratificera konventionen? Varför kan vi inte genom ett beslut underlätta strävandena

hos förhandlingsdelegationerna på den allmänna marknaden att få bort diskrimineringar av den kvinnliga arbetskraften? Vi har lagstiftat om semesteren på så sätt, att arbetstagaren får betalning för 18 dagar utan att arbeta den tiden — han får det genom att han under viss tidigare tidrymd arbetat minst 16 dagar i månaden. Det gick inte att förhandla sig fram till den saken — det här har sagts så många gånger förut, att det kanske är onödigt att jag upprepar det — och då fick vi lagstiftningsvägen genomföra en betydande förbättring av semesterbestämmelserna. Vi har andra lagar som reglerar förhållandena på arbetsmarknaden.

Ett bifall till det nu föreliggande förslaget skulle bara leda till att vi får en princip knäsat. När riksdagen t. ex. beslutade om arbetstidsförkortning, uttalade den sig inte om på vilket sätt arbetstidsförkortningen skulle kompenseras, utan det överlät den åt arbetsmarknadens parter att avgöra. Kompensationsfrågan har lösts på olika sätt inom olika fack. Det finns alltså egentligen inte längre några argument för motståndarna till en ratificering.

När det gäller statsanställda har det i en tidigare debatt sagts att ett genomförande av likalönsprincipen kostar för mycket — cirka 150 miljoner, och kanske mer om man räknar med fördyringen av pensioner och annat — men man skulle kunna vända på saken och fråga, om Sverige har råd att för 150 miljoner kronor upprätthålla en officiell diskriminering av alla statsanställda kvinnor.

Hittills har 28 stater ratificerat konventionen om lika lön för arbete av lika värde; varför skulle inte Sverige kunna vara med i den stora kretsen av länder?

Jag har här några siffror som är bekanta förut men som jag gärna vill ha in i protokollet. Det finns inte mindre än cirka 70 000 kvinnor eller drygt 30 procent kvinnor anställda i statstjänst. Det övervägande antalet är placerade på löneplan A. Endast 6 kvinnor är place-

Konvention om lika lön för män och kvinnor, m. m.

røde som chefstjänstemän, medan i runt tal 2 000 chefsposter innehas av män. Inte mindre än 54 procent av kvinnorna, eller i runt tal 36 000 är placerade i lönegraderna 1—6, medan endast 4,4 procent av de manliga befattningshavarna återfinns i dessa lönegrader. I lönegraderna A 14 och därutöver finns 20,5 procent män och endast 6 procent kvinnor. Över 30 000 män befinner sig i dessa relativt höga lönegrader men endast något över 4 000 kvinnor. Siffrorna utgör ett skrämmande bevis för hur de kvinnliga medborgarna diskrimineras i vårt land.

Varken de föregående ärade talarinnorna eller jag har kanske kunnat presentera någon ny argumentering, men motparten har såvitt jag förstår blivit allt svagare i sin argumentering, och det är min förhoppning, herr talman, att denna fråga, som verkligen pockar på sin lösning, snart också skall få sin lösning.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! För att undvika missförstånd och en fullständigt onödig debatt vill jag omedelbart deklarerat, att utskottsmajoriteten hyser precis samma mening i likalönsfrågan som reservanterna. Principen om lika lön för lika arbete är fullständigt riktig, och en diskussion på den punkten är alldeles meningslös, eftersom vi alla är anhängare av principen.

Jag återkommer så småningom till de där funderingarna fröken Elmén hade om huruvida man tänker annorlunda i skuggan av Mont Blanc än på Helgeandsholmen.

Jag beklagar att fru Ekendahl varit förhindrad att delta i utskottsbehandlingen av det här ärendet, och jag beklagar samtidigt att hon inte kan delta i debatten i dag. Hon är nämligen på förhandlingar med Arbetsgivareföreningen, och jag tror att hon gör bättre nytta för likalönsprincipen där än vi

gör som resonerar om de här frågorna i Sveriges riksdag.

Vad vi skall ta ställning till är uteslutande huruvida det föreligger ratifikationshinder eller ej för de konventioner som är aktuella. Majoriteten i utskottet har funnit att konventionerna är sådana, att de *för närvarande* inte kan ratificeras — jag ber att få stryka under »för närvarande». Det är klart att man kan beklaga, att vi inte kan ratificera en konvention mot diskriminering. Vi är emellertid här i precis samma belägenhet som en rad andra länder, som inte kan beskyllas för att vidta några diskriminerande åtgärder när det gäller anställning och yrkesutbildning. De allmänna principer som konventionen innehåller har sedan länge varit accepterade i vårt land, och jag gör en liten exemplifiering för att se hur det ligger till.

Man blir väl inte särbehandlad i anställningshänseende för att man ber i en annan kyrka än den som staten ställer till förfogande, och inte heller är det väl så att politisk uppfattning, socialt ursprung eller nationell härstamning tas till intäkt för diskriminering. Numera står väl också praktiskt taget alla arbetsanställningar och yrkesutbildningsmöjligheter öppna för båda könen. Man kan utöka granskningen och komma fram till att situationen i vårt land är sådan, att det inte förekommer någon diskriminering i anställning och yrkesutövning. I allt väsentligt lever vi alltså efter de förutsättningar som konventionen uppställer.

När det gäller ersättning för utfört arbete råder däremot en skillnad — det kan vi inte komma ifrån.

Det ursprungliga förslaget till konvention mot diskriminering — alltså det som behandlades i Genève 1957 — innehöll en paragraf som innebar, att frågan om lika lön för lika arbete inte behandlades i konventionen. Detta tillägg togs emellertid bort vid årets session. Hade det varit kvar, hade det inte rått

Konvention om lika lön för män och kvinnor, m. m.

några delade meningar om våra möjligheter att omedelbart ratificera konventionen. Den paragrafen togs alltså bort, under starkt motstånd från en rad länder. Sveriges delegater i kommittén — såväl regeringsdelegaterna och arbetsgivardelegaterna som LO:s delegat — röstade för att paragrafen skulle vara kvar i konventionen, med den deklarationen, att det skulle bli svårt för oss att ratificera konventionen omedelbart om denna paragraf försvunne. Samma sak deklarerades från Storbritannien och en rad andra länder som är i samma belägenhet som vi.

Det förhåller sig så — vilket inte är obekant för någon människa i det här landet — att lönesättningen betraktas som en fråga i vilken staten inte skall ingripa. Parterna på arbetsmarknaden avvisar bestämt varje inblandning i det hänseendet, och det är en princip som har gammal tradition och djupa rötter hos oss. Även vid det här tillfället har parterna på arbetsmarknaden bestämt sagt ifrån, att de inte vill ha någon inblandning från statens sida, och därför avstyrker de att konventionen nu ratificeras.

Nu gör man gällande, att det bara är fråga om att ansluta sig till likalönsprincipen, men att vi därmed inte skulle ikläda oss några som helst andra förpliktelser än att »främja fullföljandet av en sådan politik». Emellertid måste vi väl ändå vidta några åtgärder för att främja fullföljandet av en sådan politik. I kommunistmotionen nr 214 talas det om att det inte är fråga om någonting alls — det står nämligen i motionen, att ett antagande av konvention 100 ingalunda innebär någon inblandning i arbetsmarknadsparternas förhandlingar om lörens storlek, utan endast är ett ställningstagande för den riktiga principen att ett arbete skall betalas lika, oavsett om det utförs av man eller kvinna. Enligt motionärernas mening förpliktar det oss alltså inte till någonting att ratificera konventionen, och det

innebär ingen inblandning i parternas rätt att förhandla. Men detta är inte hållbart. Ty om vi ratificerar denna konvention, så tar vi inte bara ställning till principen, utan vi förbinder oss samtidigt att vidta åtgärder, som främjar denna princip.

Sedan några ord om fröken Elméns fråga varför jag röstade annorlunda beträffande denna konvention i Genève än vad jag kommer att göra nu. Ja, jag har redan redogjort för att vi i den kommitté, som utarbetade konventionsförslaget, röstade för att den paragraf, som undantog likalön, skulle vara kvar. När den försvann, stod det klart för oss att vi sannolikt inte kunde ratificera konventionen. Jag säger sannolikt, ty vi var inte alldeles övertygade om att ratifikationshinder förelåg. Detta framgår också av det som skrivits i propositionen. Men det rådde stor tveksamhet. Vi bedömde situationen så, att det inte var regeringens ombud i Genève som skulle bestämma huruvida en konvention skulle ratificeras eller ej, utan den prövningen måste överlåtas till regering och riksdag. Att rösta emot konventionen kunde inte delegaterna ta på sig ansvaret för — i all synnerhet som vi var anhängare av de principer konventionen innehöll. Vi var som sagt på det klara med att ratifikationshinder sannolikt förelåg *för dagen*, men vi ansåg oss ändå kunna rösta för konventionen, ty ratifikationshindret kommer ju att undanröjas. Det är vi alla överens om. Och den dag detta hinder är undanröjt, är det väl meningen att konventionen skall ratificeras.

Vi som utgör utskottsmajoriteten vill sålunda inte vara med om att inskränka den djupt rotade friheten på avtalsområdet, och om man inte är redo tillstyrka att staten skall gripa in i lönerörelserna lagstiftningsvägen, så kan man inte *just nu* ratificera konventionen.

Det är en annan tradition, som skulle kunna åberopas här. Det är, att för oss i Sverige, är en konvention en mycket

Konvention om lika lön för män och kvinnor, m. m.

allvarlig sak, och ratifikation av en sådan handling för med sig stora förpliktelser. Det är möjligt att man i vissa andra länder inte ser så allvarligt som vi på dessa aktstycken, men här i landet brukar vi inte ratificera konventioner innan ratificeringshindren är undanröjda. Det vore nämligen det sämsta som kunde inträffa, om vi i dag ratificerade konventionen och sedan om en tid måste säga upp den igen.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **HAGBERG** (k):

Herr talman! Det är naturligtvis riktigt som utskottets talesman säger, att ett positivt beslut i denna fråga i dag inte löser likalönsprincipen. Vi har heller aldrig hävdat något annat. Här gäller det ett principiellt ståndpunktstagande. Hur man sedan kan lösa frågan i praktiken måste bli föremål för ytterligare diskussioner.

Men redan det att riksdagen tar ställning till principfrågan beträffande en ratificering av denna konvention, som behandlar en så elementär mänsklig rättighet, skulle göra det lättare att sedan föra kampen vidare när det gäller kvinnans likaberättigande. Atminstone inbillar vi oss det. Jag är för min del övertygad om att vi måste lagstifta i denna fråga, men vi skulle givetvis inte ha något emot om frågan kunde lösas genom förhandlingar på arbetsmarknadens område.

När man lyssnar till de argument som här framförts från nejsägarlinjen, så märker man att det är precis samma argument som framförts från utskottets sida år efter år. Något nytt kommer man inte med. Det är verkligen underligt att representanter för regeringspartiet bär fram dessa argument lika frimodigt som en gammal konservativ prost skulle gjort. Frågan har väl också haft sina religiösa aspekter. Jag kanske får påminna om att man på prästmötet i Nicea 300 år efter Kristi födelse med

en enda rösts övertikt beslöt uttala att även kvinnan hade en själ. Detta uttalande var säkert på sin tid ett stort framsteg och ledde kanske till att man så småningom ändrade sin syn på kvinnan. Men ännu läser vi i Luthers lilla katekes, som många nu vill införa som grundläggande lärobok i skolundervisningen: »Du skall icke hava lust till Din nästas (d. v. s. mannens) hustru, ej heller till hans tjänarinna eller hans ox eller hans åsna eller något annat som tillhör Din nästa.» Det är underligt att denna reaktionära syn på kvinnan kan försvaras ännu i nådens år 1959. Om jag minns rätt, beslöt man också på prästmötet 1957 med en rösts majoritet att kvinnan var ovärdig att inneha prästämber, och detta var väl egentligen ett uttryck för samma grundläggande uppfattning att kvinnan inte är värd att ställas vid sidan om mannen, att hon med andra ord är en andrarangsvarelse, den där skall vara mannen underdånig.

Herr Bengtsson i Varberg är nöjd med tillståndet här i landet, ty här råder ingen diskriminering, sade han. Men det är ju löjligt, herr Bengtsson! Gå till snart sagt vilken arbetsplats som helst! Där står en kvinna och en man sida vid sida och utför precis samma arbete, men kvinnan har bara 65 eller i bästa fall 70 procent av mannens lön. Det är en genomgående företeelse på hela arbetsmarknaden.

Ja, säger man då, men i stat och kommun har vi kommit ett steg längre. Detta är riktigt — så länge det gäller själva principen. Men min partikamrat herr Nilsson i Gävle har nyss erinrat om hur det i verkligheten förhåller sig med den saken. Kvinnorna får klättra på de nedersta trappstegen på löneskalan, när männen kan klättra betydligt lättare och komma avsevärt högre. Detta är som sagt en genomgående tendens.

Som huvudargument mot tanken på en lagstiftning har anförts att denna fråga bör överlämnas åt arbetsmarknadens parter, och utskottets talesman be-

Konvention om lika lön för män och kvinnor, m. m.

klagade att fru Ekendahl icke var närvarande vid behandlingen av denna fråga; hon hade nämligen förut med kraft hävdadt denna princip. Jag är övertygad om att det första man offerar, och det man offerar med lättaste hjärta vid de avgörande manglingarna i lönefrågorna, är kraven på särskilda favörer för den kvinnliga arbetskraften. Innan man går till förhandlingar bockar man sig nog för principen, och gång på gång har vi här i landet hört den fackliga ledningen säga: »Den här gången måste vi ta ett krafttag för att åstadkomma en ändring i denna skändlighet när det gäller betalningsvillkor för kvinnlig arbetskraft.» Jag tror nog att det har varit uppriktigt menat. Jag vill inte alls ifrågasätta vederbörandes ärliga uppsåt. Men det har ändå hela tiden varit så att det man offerat lättast har varit kravet på att förbättra den kvinnliga arbetskraftens ekonomiska läge. Det är tyvärr så, och vi har kanske alla större eller mindre andel i skulden till att det är på detta sätt. Det skulle verkligen behöva rivas i denna fråga. Ty om det är någonstans där det behöver rivas för att man skall få luft och ljus, är det väl på detta område.

Jag vill upprepa, herr talman, att vi inte har inbillat oss, att om den svenska riksdagen ratificerar denna konvention, så är likalönsprincipen därmed klar. Nej, vi tror att det återstår en lång och hård kamp mot all den förstockade konservatism, som reser huvudet i denna fråga. Men det vore ett litet steg framåt, och det skulle hedra vårt land internationellt, om det gjorde sällskap med de stater som verkligen ratificerar denna konvention. Det skulle kanske också göra det lättare att föra fram frågan vid de fackliga förhandlingarna.

Jag är dock för min del övertygad om att på det sättet löser man inte denna fråga. Jag är också övertygad om att samma uppfattning råder högt uppe i den fackliga ledningen. Om jag inte blivit fel underrättad har t. o. m. den nuvarande I.O.-chefen uttryckt sin skepsis

mot det nuvarande förfarings sättet och ansett att frågan måste föras över på lagstiftningen, om vi skall komma över från ord till handling i denna fråga.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! I den mån det råder någon oklarhet på den punkten från herr Nilssons i Gävle sida vill jag säga, att fröken Elmén och jag är på samma linje. Vi anser naturligtvis inte att staten på något sätt skall ingripa på den fria arbetsmarknaden. Avtalsförhandlingarna skall staten inte alls lägga sig i.

Herr Bengtsson i Varberg säger att det räcker inte att man tar ställning till själva principen, utan riksdagen måste även främja och fullfölja den. Det anser givetvis vi också. Men det är väl ändå ett steg på rätt väg, om man säger att man godtar principen som sådan och är villig att i mån av resurser gå vidare på den vägen! På så sätt tycker jag att staten, utan att lägga sig i avtalsförhandlingarna, ändå visar vägen, och det är enligt min åsikt riktigt.

Naturligtvis skall vi, som herr Bengtsson säger, inte ratificera en konvention om vi inte anser att en sådan ratifikation förpliktar. Jag kan emellertid inte komma ifrån den åsikten att ett uttalande från riksdagen om principen skulle — och det tycker jag är betydelsefullt — vara till hjälp inte minst för de förhandlande parterna.

Herr Bengtsson nämnde att fru Ekendahl just nu sitter vid förhandlingsbordet och att hon förmodligen gör mer nytta där för kvinnornas del än i riksdagen just nu. Jag betvivlar inte det. Men jag förmodar, att herr Valter Åman, som väl inte är alldeles okunnig när det gäller förhandlingar och som nu i första kammaren röstat för en ratifikation av denna konvention, ändå tycks anse att man öppnar större möjlighet att nå resultat genom den väg, som vi reserverar nu föreslår.

•Konvention om lika lön för män och kvinnor, m. m.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Jag hoppas inte någon missförstod mig, ty jag anser att vi inte skall gå fram lagstiftningsvägen när det gäller lika lön.

Herr Bengtsson i Varberg talade inledningsvis om att fru Sigrid Ekendahl är borta och att de förhandlingar, i vilka hon deltar, förmodligen har större betydelse än det beslut vi skall fatta här. Jag anser emellertid att det är av utomordentligt stor vikt hur vi i riksdagen tar ställning i denna fråga, huruvida vi klart uttalar oss för likalönsprincipen och går emot all diskriminering när det gäller yrkesanställning och utförande av arbete.

I Genève tog herr Bengtsson tydligen ställning som regeringsrepresentant, och det var väl med regeringens goda minne som man fattade beslutet om denna konvention. Jag tycker fortfarande att det är litet egendomligt att herr Bengtsson inte vill vara med om att ratificera densamma.

Herr Bengtsson verkar pessimistisk när det gäller möjligheterna att åstadkomma någonting förhandlingsvägen. Huvudsaken är väl att vi så småningom jämnar ut klyftan mellan de manliga och kvinnliga lönerna, och det är det jag anser att vi bör göra. Hela lönefrågan är ju en avvägningsfråga. Skall då kvinnorna aldrig kunna omfattas av den s. k. solidariska lönepolitiken, enligt vilken man försöker flytta upp de lägre lönegrupperna, varigenom de kvinnliga lönerna skulle nalkas de manliga? Jag är övertygad om att så kommer att ske, även när det gäller de statliga tjänsterna, där det också fortfarande finns upprörande skillnader. Vid de statliga sjukhusen t. ex. finns det manliga ekonomibiträden i sjunde lönegraden, under det att de kvinnliga ekonomibiträden står i andra och tredje lönegraderna. Jag är alltså övertygad om att man på förhandlingsvägen kommer att försöka realisera det beslut om likalön för män och kvinnor som riksdagen en gång fattat.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Jag hade litet svårt att förstå att herr Hagberg här kunde komma med dessa funderingar, om han hade lyssnat på hela mitt anförande. Att han gjorde mig så konservativ som en gammal prost skall jag väl inte fästa så stort avseende vid. Frågan är vad prosten i kammaren tycker om att bli jämställd med mig. För undvikande av varje missförstånd betonade jag i början av mitt anförande att jag helhjärtat omfattar likalönsprincipen. Att då, som herr Hagberg gjorde, ta upp en debatt om likalönsprincipen är ju fullständigt meningslöst.

Nu säger fröken Wetterström att om bara staten har likalön, så är frågan klarad, och att vi absolut inte skall lägga oss i den fria arbetsmarknadens lönesättning. Jag beklagar att en sådan villfarelse kan förekomma. Det gäller inte bara de statsanställda, utan det gäller hela arbetsmarknaden. Det är en villfarelse att tro, att man endast behöver ta ställning till principen om likalön och sedan vara fri från förpliktelser. De förpliktelser man tar på sig, måste man också infria.

Trots vad kommunistmotionärerna sagt om att opinionen kräver lagstiftning och att allt flera fackligt engagerade kvinnor och män kommit att inse att lagstiftning är den bästa lösningen, måste sådana åtgärder tills vidare tillbakavisas. LO har bestämt sagt nej på den punkten, och det har även TCO gjort. För mig är det obekant att LO-chefen har en annan uppfattning än den LO givit uttryck för i sitt remissvar. Parterna på arbetsmarknaden har bestämt avvisat en inblandning, och den opinion som finns inom LO och TCO får väl ändå tillmätas det största värdet för närvarande.

Nu frågar fröken Elmén indirekt, när denna konvention kan komma att ratificeras. Det är inte lätt att svara på den frågan. Jag skulle tro att svaret är att söka mellan herr Hagbergs pessimism

Konvention om lika lön för män och kvinnor, m. m.

och fröken Wetterströms optimism. Herr Hagberg har ju i motionen och även här gett till känna, att det krävs lagstiftning för att få till stånd en utjämning på detta område. Det har fröken Elmén och fröken Wetterström bestämt avvisat. Svaret på frågan när vi kan ratificera konventionen ligger väl alltså mitt emellan båda dessa ytterlighetsuppfattningar.

Utskottet sade förra året när denna fråga behandlades, att vi är inne på rätt väg, men när likalönsprincipen helt slagit igenom på arbetsmarknaden, vet man för närvarande inte.

Jag tror också att man kan tillbakavisa de insinuationer som herr Hagberg riktade mot den fackliga rörelsen beträffande lönesättningen. Jag tror att det är orätt att säga att man är beredd att offra kvinnolönerna vid förhandlingarna. Det är synd att fru Ekendahl inte är tillstades och kan klara ut den frågan för herr Hagberg. Jag tror nämligen att det är en mycket orättvis beskylldning mot de fackliga förhandlingarna.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Om debatten fortsätter en stund till, tror jag att det blir klart att det föreligger skillnader mellan den uppfattning, som företrädes av kvinnorepresentanterna i folkpartiet och högern å ena sidan, och kommunisternas uppfattning å andra sidan. Vi har nämligen den absoluta övertygelsen, att om vi ratificerar konventionen, så skall vi i det praktiska arbetet här i landet fullfölja en politik som får sådana verkningar att likalönsprincipen också blir ordentligt genomförd på den privata marknaden. Annars blir ju alltsammans tomma deklARATIONER. Nu vet vi att det är mycket svårt, och vi inser att det fordras nya arbetsvärderingar och kanske ett helt nytt betraktelsesätt när det gäller många arbeten. Men denna väg måste man ändå gå för att komma fram till en positiv lösning.

Till herr Bengtsson i Varberg vill jag

säga, att det är väl ingenting märkvärdigt i att stå här i talarstolen och säga att man är anhängare till likalönsprincipen. Herr Bengtsson har inte sagt någonting om när vi kan komma fram till ett förverkligande av likalönsprincipen. I alla de debatter som hittills förts i riksdagen har utskottets talesmän uppträtt på samma sätt och sagt: »Vi är helt överens, men vi kan tyvärr ingenting göra.» Detta kan man inte fortsätta med hur länge som helst, ty kvinnorna ute i arbetslivet väntar att det skall bli slut på diskrimineringen.

Jag kan också ge några upplysningar om de praktiska förhållandena ute i arbetslivet, som visar hur kvinnorna diskrimineras. Ett stort bolag lät vid ett tillfälle av permitteringar de gifta kvinnorna gå. Man gick så långt, att till och med kvinnor som fått medalj för lång och trogen tjänst fick lämna arbetsplatsen, därför att de var gifta. Är inte detta diskriminering? Allt är inte så rasande väl beställt i detta land, om man kommer ut i arbetslivet och ser hur det verkar på arbetsplatserna.

Jag skall inte ytterligare förlänga debatten. Jag vill bara säga att man måste sluta med att tala i allmänhet om att man vill avskaffa diskrimineringen. Man måste också handla, och detta är ett försök i den riktningen både från vår och de övriga motionärernas sida.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Vi får väl se om några dagar, huruvida det har tagits ett enda steg framåt när det gäller att åstadkomma en sådan förändring av avtalen, som skulle bidra till att jämna ut de nuvarande klyftorna. Uppsåtet har funnits många gånger, men det har i realiteten visat sig, när man kommit till det hårda avgörandet, att vad som kunnat offras först har varit dessa krav, helt enkelt därlör att kvinnorna inte lagt tillräcklig kraft bakom försöken att bevaka sina intressen. Tyvärr är det nog så nu också.

Konvention om lika lön för män och kvinnor, m. m.

Det har under några år med viss rätt åberopats, att kvinnolönerna visat en tendens att i någon mån hinna ifatt de manliga lönerna. Men detta var en tillfällig sak, som inte var föranledd av några fackliga ansträngningar utan av den stora efterfrågan på kvinnlig arbetskraft. Numera är tendensen den motsatta. Klyftan blir större mellan kvinnliga och manliga löner.

Hur kan man kalla sig demokrat och anhängare av rättvisa förhållanden men ändå låta det fortsätta så här det ena decenniet efter det andra? Man undersöker frågan, om man inte kan göra något annat. Det håller på att bli en fetisch, detta att man skall överlåta det till arbetsmarknadens parter. Arbetsmarknadens parter kan inte lösa denna fråga. Viljan finns inte hos kapitalisterna att lösa frågan. De anser det fördelaktigare att kunna köpa arbetskraft så billigt som möjligt. Så är det med den kvinnliga arbetskraften: den är mycket billig i förhållande till den manliga. Dessa betraktelsesätt går igen på alla områden. Tänk bara på vår egen behandling av yrkesskolorna! Höjs det någon röst egentligen som vinner resonans för kraven att den kvinnliga ungdomen skall ha samma möjligheter som den manliga? Nej, det görs inte, och det behövs därför en grundlig förändring av hela synen på den kvinnliga arbetskraften.

Fröken **WETTERSTRÖM** (h):

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Bengtsson i Varberg, att jag ingalunda har menat att saken skulle vara klar genom att riksdagen antog principen. Så är det naturligtvis inte, men jag menar nu som tidigare, att riksdagen kan ge ett exempel för andra genom att uttala sig för denna princip.

Sedan är det detta att vi har olika uppfattningar om huruvida staten på något sätt genom anslutning till konventionen skulle komma att ingripa på arbetsmarknaden — jag anser det inte.

Det är en tolkningsfråga. Man kan bara beklaga att sådana här konventioner råkar vara så vagt skrivna, att de ger anledning till så olika tolkningar. Jag tillåter mig att citera vad som står i en av de av konventionen föranledda rekommendationerna: »Varje medlem bör utforma en nationell politik till förhindrande av diskriminering i anställning och yrkesutövning. Denna politik bör bringas i tillämpning genom lagstiftningsåtgärder, kollektivavtal mellan representativa arbetsgivar- och arbetarorganisationer eller på annat med nationella förhållanden och praxis förenligt sätt.»

Därför menar jag att lagstiftning väl inte är den enda tänkbara vägen, som herr Bengtsson tycks anse.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Wetterström begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fröken Wetterström begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 137 ja och 55 nej, varjämte 15 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 16

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 3, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 3 januari 1959 dagtecknad proposition, nr 29, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering;

2) lag angående ändring i lagen den 30 juni 1947 (nr 398) om kommunernas bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen; samt

3) lag angående ändring i lagen den 1 juni 1956 (nr 264) om höjning av folkpensioner m. m.

I propositionen föreslogs, att grundpensionen skulle förbättras genom att å tilläggs pensionen utgående indextillägg fr. o. m. den 1 juli 1959 i stället anordnades som förhöjning av grundpensionen och i samband därmed befriades från inkomstprövning.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat de i anledning av propositionen väckta likalydande motionerna nr 383 i första kammaren av herr *Carlsson, Eric, m. fl.* och nr 459 i andra kammaren av herr *Larsson i Hedenäset m. fl.*, i vilka hemställts att

riksdagen vid behandling av propositionen för sin del måtte besluta, att 13 § 2 mom. lagen om folkpensionering skulle erhålla i motionerna angiven lydelse, varigenom den s. k. skärpningsprocenten sänktes från 20 till 5.

Utskottet hemställde

A. att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition, nr 29, samt

B. att förevarande motioner, I: 383 och II: 459, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade angivits av herrar *Eric Carlsson* och *Carlsson* i Bakeröd, vilka ansett att utskottet under B. bort hemställa, att riksdagen med bifall till förevarande motioner, I: 383 och II: 459, måtte för sin del besluta, att 13 § 2 mom. lagen den 29 juni 1946 om folkpensionering erhöles följande lydelse:

Där inkomst — — — av Konungen.

Vid uppskattningen av förmögenhets avkastning skall denna höjas med 5 procent av det belopp, varmed förmögenheten må överstiga för gift pensionsberättigad 15 000 kronor och för annan pensionsberättigad 20 000 kronor.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr CARLSSON i Bakeröd (cp):

Herr talman! Det nu föreliggande förslaget innebär en betydande förbättring av den i invalidpensionen och sjukbidraget ingående grundpensionen. Om den saken är utskottet fullständigt enigt, och vi hälsar alla denna förbättring med tillfredsställelse.

På en punkt har emellertid vi reserveranter inte kunnat dela majoritetens åsikt, och det gäller det sätt, på vilket vid inkomstprövning hänsyn skall tagas till vederbörandes förmögenhet. Förslaget innebär, att inkomsten skall ökas med 20 procent av det belopp, varmed förmögenheten överstiger för ogift person 20 000 kronor och för gift person 15 000 kronor. Jag är givetvis medveten om att socialförsäkringskommittén kom-

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

mer att behandla dessa frågor, men vi har velat fästa uppmärksamheten på problemen, därför att bestämmelserna faktiskt medför besvärligheter för vissa pensionärer.

Det finns pensionärer — kanske inte så få — som genom dessa bestämmelser helt eller delvis förlorar möjligheten att få inkomstprövade pensionsförmåner. De har kanske ett eget hem eller en liten jordbruksfastighet, där den egentliga avkastningen är begränsad till bostadsförmånen, och denna förmån reduceras ju ofta av kostnader för fastighetens underhåll m. m. Många olika fall finns naturligtvis att anföra. En sådan pensionär kan med nuvarande regler inte helt utnyttja de förbättrade pensionsförmåner som förrän han förbrukat en del av de tillgångar som ligger i värdet av att ha en egen bostad. Reservervanterna anser därför att bestämmelserna bör ändras så, att vid beräkning av folkpensionärs årsinkomst med avseende på inkomstprövning av pensionsförmåner inkomsten höjes med 5 procent av det belopp, varmed förmögenheten överstiger 20 000 respektive 15 000 kronor. I avvaktan på utredningens förslag ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Den reservation, som herr Carlsson i Bakeröd har gjort propaganda för, är ett intressant dokument inte så mycket med hänsyn till innebörden utan mera på grund av motivering, som jag strax skall be att få beröra. Själva frågan är nog så invecklad — det är en teknisk sak det här gäller. Principen att den som har större förmögenhet inte skall ha inkomstprövade pensionsförmåner har tillämpats ända sedan 1937 i vår folkpensionering. Dessförinnan saknade en sådan bestämmelse all betydelse på grund av pensionslagens dåvarande utformning. Från början utgjorde dessa skärpningsfria förmögenheter mycket blygsamma belopp,

men beloppen har undan för undan höjts. Nu gällande regler trädde i kraft så sent som 1957. Före 1957 var förmögenhetsgränsen 10 000 kronor för ensamstående och 15 000 för gift par; upp till denna gräns blev det över huvud taget inte någon skärpning. Skärpningsregeln innebar, att 10 procent av överskjutande förmögenhet skulle betraktas som inkomst vid inkomstprövningen. Vid höjningen 1957 blev förmögenhetsgränserna 20 000 kronor för ensamstående och 30 000 kronor för gift par. Sedan har skärpningsprocenten stigit till 20 — det är alltså 20 procent av den överskjutande förmögenheten som räknas såsom inkomst.

Reservanterna håller fast vid själva principen om att de större förmögenheterna naturligtvis skall särbehandlas, men de vill sänka skärpningsprocenten från 20 till 5 procent.

Motionärerna talar om att den som har ett eget hem taxerat till 40 000 kronor, skulle bli utan inkomstprövade förmåner. Så är fallet under förutsättning att det egna hemmet är fullständigt skuldfritt, ty det är endast den faktiska förmögenheten som skall ligga till grund för inkomstprövningen. Detta står inte utsagt i motionen men så är det verkliga förhållandet.

Om, herr talman, någon invalidpensionär är i den relativt lyckliga belägenheten att han har så pass stort kapital att han inte får någon tilläggspension, befinner han sig just bland de pensionärer, som genom ett beslut av riksdagen i den av utskottet föreslagna riktningen, kommer att få sin pension höjd. Grundpensionen skall enligt förslaget — som det inte rått delade meningar om — höjas från 200 till 600 kronor, och bland de 9 000 som får den förmånen befinner sig sannolikt några av dem, som herr Carlsson i Bakeröd med sin reservation vill hjälpa. Meningen är att invalidpensioneringen skall omarbetas så att den nuvarande inkomstprövningen slopas. I avvaktan på att in-

Kommuns skyldighet att söka tillstånd till förvärv av jordbruksfastighet

komstprövningen ändras — detta kommer väl troligen att ske före 1960 — finns ingen anledning att nu ändra skärpningsregeln.

Och så några ord om motiveringen i reservationen. För den föreslagna ändringen talar enligt motionärerna »även den väsentliga skillnad i förmåner, som finns mellan folkpensioneringen och yrkesskadeförsäkringen». På vad sätt utjämnar den föreslagna anordningen klyftan mellan yrkesskadeförsäkringens och folkpensioneringens förmåner? Såvitt jag kan förstå ändrar den inte ett dyft på denna skillnad. Likväl finner jag det angeläget att en utjämning kommer till stånd mellan dessa förmåner. Ty den som genom yrkesskada förlorar sin inkomst kommer onekligen i ett bättre läge än den som genom sjukdom eller olycksfall utom arbetet förlorar sin inkomst. Skillnaden är stor. Jag skall belysa den med ett exempel. Vi antar att en person har en årlig inkomst på 15 000 kronor. Om han genom yrkesskada totalt förlorar sin arbetsförmåga, får han en årlig livränta på 11 000 kronor. Skulle han i stället råka ut för någon av de invalidiserande sjukdomarna polio, reumatism m. m., får han bara folkpensioneringens 2 450 kronor plus eventuellt kommunalt bostadstillägg. En utjämning bör komma till stånd mellan dessa båda förmåner, men någon utjämning kommer inte till stånd genom att man sänker skärpningsprocenten från 20 procent till 5 procent. Som klart framgår av utskottsutlåtandet skulle den föreslagna ändringen spårlost gå förbi invalidpensionärerna. Den utjämning, som reservanterna är på jakt efter, kan endast komma till stånd om invalidpensioneringen utformas på samma sätt som yrkesskadeförsäkringen, d. v. s. genom att vi får en obligatorisk tilläggs pensionering.

Det vore glädjande om reservanterna iakttar detta och står fast vid det då vi senare skall behandla denna fråga här i riksdagen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till vad utskottet har föreslagit.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten A

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten B

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kamraren utskottets hemställan.

§ 17

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om köttbesiktning m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18

Kommuns skyldighet att söka tillstånd till förvärv av jordbruksfastighet

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 4, i anledning av motioner om ändring i jordförvärvslagens bestämmelser om skyldighet för kommun att söka tillstånd till förvärv av jordbruksfastighet.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr ANTONSSON (cp):

Herr talman! Den motion, som nu behandlas, diskuterar den förändring riksdagen vidtog i fjol beträffande kommunernas skyldigheter att underställa sina jordförvärv den vanliga jordpolitiska prövningen. Jag är fullt medveten om att denna fråga kan innehålla stoff till principiella meningsutbyten, men jag avser inte att ta upp någon längre sakdebatt och framför allt inte att öppna ett principiellt meningsutbyte.

Jag vill med tillfredsställelse notera

Kommuns skyldighet att söka tillstånd till förvärv av jordbruksfastighet

det resultat utskottet har kommit fram till. Vi har i motionen syftat till att rikta den sittande utredningens uppmärksamhet på vissa spörsmål och underställa hela frågan denna utrednings prövning. Vi har en utredning, som arbetar med det långsiktiga principiella spörsmålet, och vi anser det vara riktigt att inte kräva en omedelbar lagändring, när man har en lag som endast varit i kraft ett halvår. Motionärerna syftar helt enkelt till att få en prövning av den lagändring riksdagen vidtog i fjol utifrån den jordpolitiska grundsyn, som bär upp hela vår sociala jordlagstiftning. Det är ju en grunduppfattning, som såvitt jag förstår bygger på det förhållandet, att man inte kan anlägga enbart merkantila synpunkter på handeln med jord och skog utan att man har vissa sociala aspekter att ta hänsyn till.

Det har sagts att jorden och skogen inte skall vara ett spekulationsobjekt i vanlig mening, och denna lagstiftning syftar också till att rent allmänt bevara en självägande bondeklass här i landet. För att nå detta syfte har lagstiftaren velat understödja rationaliseringsverksamheten, avvisa spekulationsköpen och stödja jordbrukets komplettering med skog. Såvitt jag har uppfattat rätt har det i riksdagen rått ganska stor enighet om just denna målsättning. Beträffande den aktuella frågan, nämligen kommunernas jord- och markförvärv, har vi motionärer den åsikten, att redan den tidigare lagstiftningen tillgodosåg det legitima behov, som jag gärna erkänner att kommunerna har. Det är självfallet att vi i den moderna utvecklingen inte kan bortse från att kommunerna behöver skaffa mark till olika ändamål. Jag vill notera, att redan enligt den tidigare lagstiftningen kan kommunerna utan prövning förvärva fastighet, som ingår i stadsplan eller byggnadsplan, och kommunerna kan även utan prövning förvärva mark i syfte att tillgodose uppgift, som enligt lag eller författning

tillkommer kommun, och de kan likaså utan prövning förvärva mark för att trygga bostadsförhållandena, för att säkerställa områden för tätortsbebyggelse och för upplåtelse med tomträtt. Det är alltså mycket betydande undantag från regeln om prövning, som har tillerkänts kommunerna i den tidigare lagstiftningen.

Tredje lagutskottet intog i fjol den ståndpunkten, att man skall bibehålla lagstiftningen, varvid man hänvisade till dessa undantagsmöjligheter. Man fattade sitt beslut i enlighet med denna ståndpunkt med 10 röster mot 6. Men reservanterna vann här i kammaren med mycket smal marginal. Man fann speciellt från reservanternas sida, att det fanns en mycket liten risk för att kommunerna här skulle uppträda som jord- och skogsspekulanter. Utvecklingen under den korta tid lagen varit i kraft har emellertid visat att kommunerna i vissa fall, särskilt i ett par norrlandslän, på ett mycket oroande sätt börjat uppträda som speciellt skogsspekulanter. Det är den utvecklingen vi motionärer ansett att den sittande utredningen bör noggrant pröva.

Jag vill till kammarens ledamöter säga, att det till utskottets utlåtande är fogat en mycket intressant redogörelse från 17 lantbruksnämnder angående erfarenheterna av lagstiftningen. Det är självfallet att man på ett halvårs tid inte kan ha fått så stor erfarenhet, men det är intressant att notera att lantbruksnämnderna på denna korta tid fått den erfarenheten, att kommunerna i oväntad utsträckning uppträder som skogsspekulanter. Samtliga de lantbruksnämnder, som jag här åberopat, ställer sig faktiskt mycket tveksamma inför en ändring av den lag, som 1958 års A-riksdag antog.

I mycket stort antal påyrkar de en omprövning av lagstiftningen på detta speciella område. Man anmäler från ett par norrlandslän bl. a. att skogskompletteringen har hämmats och stoppats

upp sedan lagstiftningsändringen trädde i kraft.

Jag tycker att det är en ganska allvarlig utveckling, att de jordpolitiska organen har fått den erfarenheten under denna korta tid. Det är dessa förhållanden som jag med några ord har velat fästa kammarens uppmärksamhet på.

Jag har självfallet inget yrkande. Jag är, herr talman, tillfreds med att motionen som en opinionsyttring sändes till 1958 års jordlagsutredning.

I detta anförande instämde herrar *Vigelsbo* (cp), *Eriksson* i Bäckmora (cp) och *Börjesson* (cp).

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 19

Försäljning av kronoegendomar

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar, m. m., såvitt angår Himmelsända 2¹ i Södermanlands län och stadsägan nr 2174 + 2178 + 2179 + 2340 i Norrköpings stad, jämte i ärendena väckta motioner.

Punkten 1

Himmelsända 2¹ i Södermanlands län

Punkten föredrogs; och yttrade därvid

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! När jag i anslutning till Kungl. Maj:ts proposition har väckt en motion så är det mindre de särskilda fastighetsförsäljningarna än själva principfrågan som jag velat aktualisera.

Både kommunerna och staten har anledning att när det gäller att avhända sig jordområden eller skogsområden beakta fritidsfrågor, semesterfrågor och bostadsfrågor. I motsats till herr An-

Himmelsända 2¹ i Södermanlands län

tonsson anser jag, att kommunerna måste uppträda som såväl jord- som skogsspekulanter. Om de inte bevakar sina intressen på detta område blir, som alla och envar vet, enskilda såväl som kommunerna och staten uppskörtade.

I anledning av min motion har man gjort förfrågningar hos kungl. domänstyrelsen och lantmäteristyrelsen. Domänstyrelsen har framhållit, att frågan huruvida statsmakterna bör besluta om sådana allmänna riktlinjer för förvaltningsverksamheten rörande kronoegendomarna som garanterar, att för allmänna fritids- och rekreationsändamål eller viss bebyggelse m. m. lämpliga områden bör reserveras för dylikt utnyttjande och icke överlåtas till enskild person, ingalunda är ny. Den har utrett frågan 1940, och i skrivelse till Kungl. Maj:t 1941 begärt, att riksdagen skulle fatta ett principbeslut rörande tillämpningen av de uppdragna riktlinjerna för egendomarnas disposition.

Lantmäteristyrelsen framhåller även nödvändigheten av att man vid försäljning av kronoegendomar försöker se till att kommunerna får förhandsrätt att förvärva sådana egendomar som är lämpliga för ifrågavarande ändamål. Jag tror emellertid inte att det är nog. Staten har nämligen ett visst ansvar för att behovet av mark för fritidsändamål, bostadsbyggande m. m. blir tillgodosett. Kommunerna, såväl mindre som större, bör ha skyldighet att förvärva mark och behålla den i sin ägo, tills aktuella behov i dessa hänseenden föreligger, och staten bör behålla kronoegendomar i samma syfte.

Utskottet har skrivit positivt i denna riktning. Det säger att grundtanken i denna princip, ehuru den inte blivit stadfäst genom något formellt beslut, likväl i allmänhet har tillämpats vid försäljning av kronoegendom. Utskottet förutsätter att grundlinjerna i principen även i fortsättningen skall vara vägledande vid myndigheternas prövning av frågor om försäljning av kronoegendom.

Stadsägan nr 2174 + 2178 + 2179 + 2340 i Norrköpings stad

Jag vill på det kraftigaste understryka detta utskottets uttalande. Därjämte vill jag vädja till regeringen och jordbruksministern att försöka ordna det så, att lagstiftningen kan ge stöd åt denna uppfattning och att man anpassar lagstiftningen efter densamma. Likaså bör våra lantbruksnämnder ges frihet att inventera behoven ute i de olika kommunerna och försöka att, när lämplig mark står till förfogande, förvärva den och ställa den till disposition för sådana här ändamål.

Då det gäller de två aktuella fallen, dels i Södermanland och dels i Östergötland, har man ansett att marken icke var lämplig i detta sammanhang. För egen del har jag inte anledning att gå in på någon större diskussion om det. Om nu kommunerna och staten har uppmärksamrats på denna fråga och funnit, att det inte föreligger något behov av köp, skall jag inte heller ge uttryck för en motsatt uppfattning. Vi skall emellertid komma ihåg, att vi när det gäller att avhända sig egendom har fått mycket hårda lärdomar exempelvis när det gällt fiskerätt m. m. Innan den nya lagen om gräns mot vatten tillkom talade man — det vet vi alla — om att det inte fanns något värde i fiskerätt och dylikt. Sedan har emellertid värdet stigit mycket kraftigt. Jag tillhör själv en ekonomisk rörelse, som bland annat fick 90 000 kronor för att den skulle så att säga ha förlorat någon fiskerätt i ett magasin för råvaror till en träförädlingsanstalt. Det är givet att när man ser sådana saker blir man rädd.

Herr talman! I detta sammanhang har jag inte något yrkande utan vill bara vädja till statsrådet att se till att försöka anpassa lagstiftningen efter dessa principer, och att de myndigheter, som har hand om saken, vid varje försäljning och köp skall beakta dessa olika intressen.

Vidare anfördes ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Stadsägan nr 2174 + 2178 + 2179 + 2340 i Norrköpings stad

Kungl. Maj:t hade under förevarande punkt föreslagit riksdagen medgiva, att — på i huvudsak vissa av domänstyrelsen angivna villkor — av kronoegendomen Knivberga 2¹ (stadsägan nr 2174 + 2178 + 2179 + 2340) i Norrköpings stad måtte få säljas dels gårdsområdet och stadsägoområdet nr 2340, tillhoppa ca 2,5 ha, till egendomens arrendator Eric Johansson för en köpeskilling av 37 700 kronor, dels återstoden av egendomen — med undantag av ett område om ca 7,9 ha, avsett att tilläggas Brävalla flygplats — till ägarna av Knivberga gård, Torgny André m. fl., för en köpeskilling av 128 300 kronor.

Utskottet hade i samband med handläggningen av detta ärende behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) II: 131 av herr *Lundberg*;

2) I: 335 av herr *Spetz*, likalydande med II: 406 av herrar *Svensson* i Ljungkile och *Rimås*, i vilka motioner hemställts dels att riksdagen ville avslå den föreslagna försäljningen till Torgny André m. fl. för en köpeskilling av 128 300 kronor, dels att ånkan efter den numera avlidne arrendatorn Eric Johansson skulle erbjudas att köpa kronoegendomen i fråga — med undantag av det 7,9 ha stora område som erfordrades för flygplatsen — för en köpeskilling, som efter närmare utredning kunde befinnas skälig.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 335 och II: 406 ävensom II: 131, såvitt sistnämnda motion åsyftade förevarande kronoegendom, medgiva, att på i huvudsak de villkor, som angivits i utlåtandet, av kronoegendomen Knivberga 2¹ (stadsägan nr 2174 + 2178 + 2179 + 2340) i Norrköpings stad måtte få säljas

Stadsägan nr 2174 + 2178 + 2179 + 2340 i Norrköpings stad

dels gårdsområdet och stadsägoområdet nr 2340, tillhoppa ca 2,5 hektar, till arrendatorn Eric Johanssons dödsbo för en köpeskilling av 37 700 kronor, dels återstoden med undantag av förutnämnda område om ca 7,9 hektar till ägarna av Knivberga gård, Torgny André m. fl., för en köpeskilling av 128 300 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Johan Persson, Svensson* i Ljungskile och *Rimås*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 335 och II: 406 ävensom med avslag å motionen II: 131, såvitt motionen åsyftade förevarande kronoegendom, medgiva, att kronoegendomen Knivberga 2¹ (stadsägan nr 2174 + 2178 + 2179 + 2340) i Norrköpings stad måtte med undantag av förutnämnda område om ca 7,9 hektar, få säljas till arrendatorn Eric Johanssons dödsbo för en köpeskilling, som efter närmare utredning kunde befinnas skälig.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Tillsammans med ett par kamrater här i riksdagen har jag väckt en motion i anslutning till detta ärende. Vi är också tre ledamöter av jordbruksutskottet som har reserverat oss emot utskottets beslut. Därför skall jag be att få säga några ord.

Vi framhåller i vår reservation, att detta ärende i vissa avseenden är anmärkningsvärt. Det är inte ett vanligt enkelt försäljningsärende, utan det förhåller sig på det sättet att en och samma man är säljare av mark till flygförvaltningen och köpare av mark ifrån domänstyrelsen. Nu har för jordbruksutskottet egentligen bara redovisats den sida av affären som domänstyrelsen har med att göra, och den andra sidan har inte kommit fram. Möjligtvis skulle jordbruksutskottet kunna säga, att det inte hör utskottet till att syssla med den sa-

ken, men andra kammaren kan ju inte gärna vara ointresserad av affärens bägge sidor.

Det som ligger bakom vår reservation är framför allt att vi anser, att man kan göra vissa principiella erinringar i detta sammanhang. Den första av dessa gäller att två olika affärer på detta sätt blandas samman, så att en person i egenskap av säljare på ett mycket skickligt sätt kan utnyttja sin ställning, när han samtidigt är presumtiv köpare av ett annat jordstycke.

Den kronogård som frågan gäller är taxerad till 93 000 kronor. Av den lämnas 7,9 hektar till flygförvaltningen för att förstärka ett flygfält. Av det som är kvar säljes cirka 24 hektar för 128 000 kronor och själva gårdskärnan för 37 700 kronor, så att domänstyrelsen får 166 000 kronor av dessa privata köpare plus det som lämnas till flygförvaltningen. Från den synpunkten sett har man ingen anledning att påstå annat än att domänstyrelsen har fått betalt för gården, såsom den för dagen värderas. Hela affären är emellertid som sagt sammankopplad med flygförvaltningens inköp av 17 hektar mark ifrån en agronom André. Det har tydligen varit ganska lätt för André att betala ett relativt gott pris för det han köper av kronogården.

I en i försvarsdepartementet diarieförd skrivelse nr 2129 för 1958 heter det nämligen att »André har vägrat godta lägre köpeskilling än den domänstyrelsen betingat sig för kronoegendomen». Det är alltså en enkel och effektiv förhandlingsståndpunkt som André intagit: »Ni får ge vad ni vill för mina 17 hektar, men kronogården skall kosta lika mycket eller lika litet.» Och så värderas dessa 17 hektar upp till 128 000 kronor.

När man tittar på denna värdering kan man inte undgå att bli litet funderksam. Dels är priset för högt i och för sig, dels ingår i värderingen — för att ta ett par exempel — 15 000 kronor för

Stadsägan nr 2174 + 2178 + 2179 + 2340 i Norrköpings stad

en 33 år gammal täckdikning, som enligt rimliga lantbruksbokföringsmetoder borde ha varit amorterad och avskriven för länge sedan. När statens värderingsman i första omgången värderade dessa 17 hektar till 80 000 kronor, ingick däri även intrångsersättning. Men förutom dessa 15 000 kronor ingår i värderingen även 7 600 kronor i inbesparade expropriationskostnader — det som staten sparar i expropriationskostnader går alltså till agronom André. Vidare lämnas det en mycket generös ersättning för den skiftesomläggning som sker på en del enstaka punkter. På detta sätt kommer man för Andrés 17 hektar upp till ett belopp av 128 000 kronor, vilket flygförvaltningen anser sig kunna betala.

Men sedan finns det en annan post, vilken tydligen aldrig blivit känd för jordbruksutskottet, om inte motionen väckts och skrivelsen från flygförvaltningen till försvarsdepartementet kommit fram. Jag skall be att få ur skrivelsen läsa upp ett avsnitt som berör den saken: »André har i samband med sitt underskrivande av det nya avtalet gjort förbehåll om ersättning för advokatkostnader och förskjutet gottgörelse till jordbrukssakkunnig, tillhoppa cirka 19 500 kronor. Han har därvid åberopat, att sådan ersättning skolat tillkomma honom vid expropriation. Då André icke synes hava kunnat undvara biträde i någotdera hänseendet, samt särskilt den anlitade advokatens verksamhet varit till nytta även för flygförvaltningen, är ämbetsverket för sin del berett att såsom anförts redan i ovannämnda underdåniga skrivelse av den 23 november 1956 från till förfogande stående medel bereda André skälig gottgörelse i berörda hänseende.»

När värderingen är klar och kontraktet skall underskrivas, säger alltså André: »Det här skriver jag inte på, om jag inte får 19 500 kronor till.» Och det får han också. Han får pengarna under bordet — för att begagna den termino-

logi som brukar användas på hyresmarknaden. Pengarna tas av till förfogande stående medel, och flygförvaltningen talar om att även staten haft nytta av agronom Andrés advokat — vad det varit för nytta framgår inte närmare av skrifterna.

Jag tycker nog att denna affär innehåller en mängd detaljer som är rätt anmärkningsvärda från principiell synpunkt. Man skulle kunna sammanfatta det som agronom André får för sina 17 hektar åker på följande sätt. Först får han 17,4 hektar åker, vilka ligger lika bra till som de 17 hektar åker han lämnat till flygförvaltningen. Kulturen är kanske något sämre, men jordens naturliga beskaffenhet är snarare bättre än hos den mark han lämnat ifrån sig. Han borde alltså ha varit kompenserad, när han erhållit lika mycket och lika väl belägen och bra jord. Men sedan får han ytterligare 6,8 hektar betesmark och på köpet även gårdens andel i kommunallmningen, vilken under de senaste tio åren givit 440 kronor i avkastning per år, vilket efter 5 procent motsvarar ett kapitaliserat värde av 8 800 kronor. Vidare får han ett belopp av 19 500 kronor, och slutligen skall staten enligt paragraf 7 i det kontrakt, som flygförvaltningen slutit med honom, göra i ordning en ny vattentäkt. Detta är en mycket hård paragraf. Enligt densamma skall iordningställas en vattentäkt som ger 25 m³ vatten per dygn även vid den hårdaste torka, och såvitt jag förstår är paragrafen skriven på ett sådant sätt, att därest det blir en mycket hård torka om t. ex. 20 år, kan André komma med kompensationskrav. Enligt vad jag har inhämtat av dem som känner till denna affär sedan den behandlades i utskottet har försvarsförvaltningen även i andra sammanhang gjort ganska betydande arbeten åt agronom André. Jag vill inte säga någonting om hans sätt att bevaka sina intressen. Det skulle möjligen kunna ge anledning till den lilla reflexionen att

Stadsägan nr 2174 + 2178 + 2179 + 2340 i Norrköpings stad

den gamla arrendatorn, som varit inblandad i affären i flera sammanhang, kanske skulle haft minst lika stort behov av en advokat.

Det är som sagt främst två saker som är anmärkningsvärda ur principiell synpunkt: sammanblandningen av de två ärendena och de underliga värderingsfrågorna.

En tredje sak som är anmärkningsvärd är att man avskaffar ett jordbruk av sådan storleksordning att det mycket väl skulle kunna bestå. Det är ett 50 tunnlands jordbruk som avskaffats. Det är enligt mitt sätt att bedöma landsbygdens förhållanden och värdera sådana frågor en nackdel. Vissa andra tycker att ju flera jordbruk vi kan avskaffa desto bättre är det.

För det fjärde har man genom detta sätt att göra affärer och genom hopkopplingen i realiteten satt arrendatorns eller hans rättsinnehavares förköpsrätt ur kraft. Nu har en kronoarrendator ingen laglig förköpsrätt, men sedvanemässigt har en arrendator som har haft en gård i över 20 år som i detta fall, optionsrätt till arrende och förköpsrätt om jorden säljs. Om han alltså hade varit arrendator av enskild mark och därmed lytt under den allmänna arrendelagen, hade han haft laglig rätt i detta fall.

När saken behandlades i utskottet diskuterades ingående vilket som skulle ha blivit billigast, att göra denna affär på dessa tvivelaktiga grunder eller fullfölja expropriationsmålet. Jag vill säga att ärendet inte bör diskuteras efter den linjen. Detta är en affär av det slag som man inte gör. Nu är det inte alls säkert att det hade blivit dyrare, men det kan jag inte säga med bestämdhet. Att det inte är billigt att expropriera mark vet vi ju allesammans.

Jag skall som sagt inte diskutera efter den linjen. Hela samröret mellan domänstyrelsen, flygförvaltningen och agronom André med arrendatorn som askunge är en mycket otrevlig tillställ-

ning. Det är föga värdigt staten att förfara på så sätt.

Sedan skulle man kunna göra en reflexion till. Utanför städerna har markvärdet stigit oerhört. Man vet inte riktigt den ena dagen vilka projekt som blir aktuella nästa dag. När det finns ett militärt flygfält och det behövs utrymme för ett civilt flygfält kan man mycket väl ställa sig frågan, hur länge det dröjer innan man tar ett stycke mark till av detta område. Ifall man skulle komma i det predikamentet att man behöver mera mark skulle staten få expropriera den mark som nu har sålts. Det talar närmast för att man inte borde ha sålt gården alls.

Detta ärende är tämligen invecklat och ogenomskinligt. Det är naturligtvis inte lätt för utskottets ledamöter att veta tillräckligt mycket om det. Jag föreslog därför utskottet att utskottet skulle resa ned och titta på fastigheterna. Det förslaget avslogs av utskottet. Det fanns inte tid till detta, påstod man. Man har nu sysslats med denna affär i åtskilliga år, och det är beklagligt att det skall bli så brått på slutet att man inte har tid att se närmare på förhållandena.

Herr talman! Det finns mera att tillägga, men det jag här har sagt kanske kan räcka som motivering för reservationen i detta ärende. Jag skall be att få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Rimås* (fp).

Herr **PETTERSSON** i Dahl (cp):

Herr talman! Jag skall ta den sista punkten först. Herr Svensson i Ljungskile nämnde att utskottet avböjde att resa ner och se på denna kronoegendom. Jag kan mycket väl hålla med om att denna försäljning är mycket komplicerad. Ärendet har praktiskt taget pågått sedan 1941. Jag tycker det är ganska meningslöst att utskottet reser ner och på några timmar tittar på så komplicerade saker. Hur skall utskottet sedan

Stadsägan nr 2174 + 2178 + 2179 + 2340 i Norrköpings stad

kunna ta bestämd ställning till ett så krångligt ärende som detta faktiskt är på grund av ett eventuellt besök. Det har jag inga möjligheter att förstå.

Som jag förut sade i utskottet förelåg också tidsnöd. Propositionen skulle ju bifallas här enligt ritualen före den 15 mars. Om det skulle bli något köp måste utskottet också fatta beslut härom dessförinnan. Eljest hade det blivit expropriation. En expropriationsdomstol kan ju besluta att vederbörande markområde skall tas i anspråk före domslutet, men det hade väl inte blivit någon fördel i detta fall, eftersom den sakliga utgången blivit densamma. I så fall hade det blivit dyrare för staten.

Köp och försäljning har pågått sedan 1941 för flygförvaltningens räkning. Nu kritiserar herr Svensson att detta är en sammanblandning av två olika ärenden, att agronom André samtidigt både säljer och köper, säljer till flygförvaltningen och köper från kronan, kanske på samma gång. Det ligger till så, att han säljer ungefär lika mycket som han köper. Prisbeloppen blir ungefär desamma. Det är detta förfarande som herr Svensson i Ljungskile hade mest att anmärka mot. Jag har däremot inget att invända mot den principen. Det är väl den som bör ligga till grund för handläggningen av jordbrukspolitiska frågor. Lantbruksnämnderna handlar väl efter dessa riktlinjer sedan många år och jag ser inget oriktigt däri, att man söker ordna det så, att köp och försäljning sker på samma gång. Markerna i det aktuella fallet ligger ju så till, att kronoegendomen, med ett uttryck som jag hörde i första kammaren, bildar en tarm inne på Andrés marker. Det är en rent praktisk åtgärd som står i överensstämmelse med vår nuvarande jordbrukspolitik att försöka samla marken och få en vettig arrondering.

Nu påstår herr Svensson i Ljungskile att det mycket väl kan hända att flygförvaltningen behöver mera mark och därför behöver köpa tillbaka vad de nu

har sålt. Jag vet inte hur det kommer att gå, men inte kan jag tänka mig att flygförvaltningen köper tarmen mitt inne i ett annat jordområde utan av de områden som ligger intill Bråvalla flygfält, och då blir nog agronom Andrés gamla ställe först aktuellt.

År 1941 begärde flygförvaltningen i skrivelse till Kungl. Maj:t att få expropriera 35,7 hektar av Knivberga, Andrés dåvarande egendom. Han hade nämligen där ursprungligen över 100 hektar. En frivillig överenskommelse träffades. Köparen skulle enligt denna erlagga 175 000 kronor. I detta var då s. k. in-trångsersättning inbegripen. Detta köp godkände emellertid inte Kungl. Maj:t. 1944 blev denna jordbit exproprierad. Då tillerkändes agronom André 227 300 kronor för samma egendom, alltså 52 300 kronor mera än vad kronan skulle ha behövt betala enligt den frivilliga överenskommelsen. Till detta kom expropriationskostnaderna, som nog inte var så små. I varje fall kan man bestämt slå fast att det var en dålig affär att expropriera den jordbiten i stället för att köpa den i vanlig ordning.

Expropriationsnämnden ansåg det redan då lämpligt med byte med kronoegendomen. Ett kommerseråd uttalade att André borde försöka köpa kronoegendomen, och denne gav då in en ansökan om att få göra det.

Sedan dess har upprepade förhandlingar ägt rum. 1951 var lantbruksnämnden där. Den ansåg att en annan egendom, Ringstad, som liksom Knivberga fått överlämnas stora arealer till flyget, skulle ha rättighet att komplettera sin areal med kringliggande gårdar. Byggnaderna å kronogården var sådana, förklarade nämnden vidare, att de i en snar framtid måste byggas om och att det därför var tillrådligt att förorda försäljning av kronoegendomen. Sedan upplystes också att lantbruksnämnden sagt ifrån att om kronoegendomen skulle säljas som självständig egendom till dåvarande arrendatorn skulle lantbruks-

Stadsägan nr 2174 + 2178 + 2179 + 2340 i Norrköpings stad

nämnden inte stödja köpet ekonomiskt med kapital.

Vidare är det också så, att vederbörande arrendator är död och att hans änka, som nu är 71 eller 72 år, lever kvar men att det inte finns några barn i äktenskapet. Man kan som herr Svensson i Ljungskile säga att arrendatorn skall ha optionsrätt och förköpsrätt till den egendom han har brukat. Den principen har vi tillämpat länge och den har jag ingenting att invända mot. Men när arrendatorn är borta och änkan är så pass gammal och nu faktiskt får ett jordområde som kan användas som trädgård och får disponera byggnaderna, vet jag inte om man kan påstå att där begås någon orätt mot henne. Man kan inte påstå att detta är ett sätt att förstöra en självständig brukningsdel. Det uttrycket är det inte riktigt att använda här, där en brukningsdel läggs samman med en annan på ett sätt som är fördelaktigt ur jordbrukspolitisk synpunkt.

Jag vill inte säga så mycket om de här ersättningarna som agronom André får vid sidan om. Det är en värdering som har gjorts av värderingsmän, och jag tycker vi knappast har möjlighet att gå in på den saken.

Jag kan hålla med herr Svensson i Ljungskile på en punkt. Jag tycker nämligen också det är litet märkvärdigt att det här advokatarvodet på 19 500 kronor kommer med i det s. k. köpet, men den saken har flygförvaltningen gjort upp, och jag vet inte, om vi har någon möjlighet att ändra på det.

Herr talman! Jag skall nöja mig med detta. Jag tycker det är riktigt att bifalla den proposition som här föreligger, och jag har ingen anledning att på något sätt gå emot köpet. Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottet på denna punkt.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag skall inte trötta kammaren med någon lång utläggning.

Jag vet mycket väl att saken är avgjord som den nu ligger till, så jag skulle kanske kunna nöja mig med att gratulera jordbruksministern, men jag vill ändå säga ett par ord.

Att arrendatorn är död är riktigt, men det var han inte när affären gjordes upp. Han dog nämligen den 15 januari, alltså sedan propositionen avlämnats. Vidare har änkan i en inläga till utskottet meddelat, att det finns en brorson som i fortsättningen skulle kunna bruka gården.

Utskottets ordförande, herr Pettersson i Dahl, sade, att det här ärendet började 1941, men det var kanske litet för frikostigt tilltaget. Det var nämligen ett annat expropriationsärende som började 1941, och det avgjordes då ägaren fick 227 000 kronor, vilket förmodligen var ungefär vad hela gården var värd. Det här ärendet är inte så gammalt, men det är gammalt nog. Arrendatorn har under de senaste sex åren inte förrän i sista minuten fått veta, om han skulle få sitta kvar ett år till eller ej.

Sedan lämnade utskottets ordförande en direkt felaktig uppgift — naturligtvis på grund av missförstånd; det skulle inte komma för mig att insinuera någonting annat. Han sade, att om det skulle bli fråga om att utvidga flygfältet, skulle man naturligtvis inte ta det som herr Pettersson kallade tarmen i agronom Andrés gård. Eftersom man nu tagit en bit av kronogården och en bit av Andrés gård och dessa stycken gränssar till flygfältet, är det klart att om man flyttar gränsen, måste man flytta in den på både den gamla kronogården och Andrés gård.

Man kan ju ha den uppfattningen, att det är en rent praktisk åtgärd att avskaffa ett familj jordbruk på 50 tunnland. Jag har inte sagt att man förstör det — det beror på vad man menar med »förstöra»; jorden kan man naturligtvis inte förstöra — men man eliminerar en självständig brukningsdel, och det tycker jag är ett minus, även om jag

Stadsägan nr 2174 + 2178 + 2179 + 2340 i Norrköpings stad

naturligtvis erkänner att det från arrenderingssynpunkt inte är något fel.

Jag går baklänges i herr Petterssons argumentering och slutar där han börjar. Han tyckte att hela ärendet var så krångligt, att det inte var lönt att granska det närmare, utan det var bäst, ansåg han, att besluta ändå. Det är ju också en arbetsmetod!

Herr PETERSSON i Dahl (cp):

Herr talman! Jag kanske får fortsätta med den argumentering som herr Svensson i Ljungskile använde. Herr Svensson erkänner själv, att detta är ett komplicerat ärende. Menar herr Svensson i Ljungskile, att om utskottet sänder ned en delegation på fyra eller fem personer, skall den på stående fot kunna ta ställning till dessa komplicerade värderingar och andra frågor?

Herr Svensson säger att jag skulle ha lämnat en felaktig uppgift, men jag tycker att den inte var felaktig. Jag sade bara, att om flygfältet skall utvidgas, måste man kanske ta både Andrés gård och den gamla kronogården. Så kommer det naturligtvis att gå till. Jag sade vidare att denna kronogård ligger ini den andra egendomen, så det var väl en riktig uppgift jag lämnade. Jag kanske sade fel, om jag påstod att detta ärende började 1941, men jag avsåg Andrés plågor med de här sakerna. Här har ju vittnats om att han kanske varit hård vid förhandlingar, men han har också varit hårt trängd, och man har på alla möjliga sätt försökt komma åt honom.

Jag tycker att det inte är riktigt att tala om familj jordbruk i detta sammanhang. Jag tror att jag är lika varm vän av familj jordbruk som herr Svensson i Ljungskile och att jag har visat detta i min offentliga gärning, men vi måste erkänna att här försvinner ett jordbruk; även om jordbruksutskottet säger nej, blir det expropriation, och då försvinner jordbruket ändå, ty lant-

bruksnämnden där nere har uttalat att det inte kan vara riktigt att bygga om gården. Här kommer jorden obestridligen till mycket god användning.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Det måste vara ett nytt misstag, när utskottets ärade ordförande säger att om det blir expropriation, försvinner jorden i alla fall. Det var ju inte kronogården man skulle exproprieras. Det som gäller den bit flygfältet skulle ta av kronogården är en affär mellan två statliga myndigheter och är över huvud taget inte under diskussion här.

Det var en annan affär som började 1941 — herr Pettersson i Dahl kallade det för agronom Andrés plågor, men man kan också kalla det för affärer. Jag tror icke att de affärerna slutar 1959, utan fortsättning följer nog.

Vad sedan gäller frågan om jordbruksutskottet skall resa ned till platsen och se hur det ligger till, vill jag säga, att man naturligtvis inte får veta allting genom ett sådant besök, men man får ändå veta mer än om man inte ser på det.

Herr PETERSSON i Dahl (cp):

Herr talman! Det sades i första kammarerna också att ärendet inte är slut med detta. Jag ser i Expressen att statsrevisorerna har gjorts uppmärksamma på affären. Jag trodde annars att statsrådet skulle anmälas för konstitutionsutskottet, men det blir tydligen statsrevisorerna som skall granska ärendet.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag vet inte alls vad statsrevisorerna tänker göra — jag vet bara att de existerar, liksom konstitutionsutskottet, sakrevisionen och pressen. Dessutom är det inte bara ett statsråd utan åtminstone två som förekommer i det här sammanhanget. Den affär som gäller flygförvaltningen handlägges ju av ett annat statsråd.

Översyn- av kommitté- och utredningsväsendet

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 2:o) i utskottets utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Ljungskile begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 150 ja och 32 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 20

Översyn av kommitté- och utredningsväsendet

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion om en översyn av kommitté- och utredningsväsendet.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp):

Herr talman! De statliga utredningskommittéernas arbetssätt och sammansättning har ofta varit föremål för riksdagens intresse. Statsrevisorerna har t. o. m. gjort anmärkningar och föreslagit rationalisering och större effektivitet i arbetet. Kommittéerna fortsätter emellertid att öka, och kostnaderna stiger utan att man därför kan säga att arvodena är höga för den enskilde kommittéledamoten.

Förre överståthållaren T. Nothin föreslog redan år 1935 i en utredning att en särskild avdelning borde skapas inom Kungl. Maj:ts kansli, vilken på olika sätt skulle biträda kommittéerna i deras arbete. Arbetet skulle därigenom kunna bedrivas snabbare och mera effektivt med mindre kostnader som omedelbar följd.

Till liknande resultat kom utredningsmannen och dåvarande borgmästaren K. E. Rosander år 1946. Trycksakskommittén och rationaliseringsutredningen rekommenderade samma åtgärder 1949 respektive 1950.

Utskottet har inte velat ta principiell ståndpunkt till motionen om sparande på statsutgifter. Utskottet är dock ense med motionären om att utredningsarbetena drar ut på tiden, och utskottet instämmer även i motionärens kritik av dubbelarbetena i kommittéerna. Utskottet menar att »motionens syfte bäst tillgodoses genom en kontinuerligt verksam övervakning och samordning.» Utskottet skjuter emellertid frågan ifrån sig och hänvisar till författningsutredningen. Ja, då kommer spörsmålet att vila till slutet av 1960-talet!

Statsrevisorerna anförde år 1947 att utredningskostnaderna uppgick till 1,94 miljoner kronor budgetåret 1940/41 men fem år senare hade ökat till 4,9 miljoner kronor, vilket revisorerna fann anmärkningsvärt med hänsyn till rådande ekonomiska läge.

I årets budget beräknas kommitté-

Översyn av kommitté- och utredningsväsendet

kostnaderna komma att uppgå till cirka 10 miljoner kronor.

Frågan har också andra aspekter. Hur går det med nya aktuella utredningskrav, som riksdagen beslutar om? Utskottet upplyser att ur kommittéanslagen betalas betydande belopp till sakkunniga biträden inom departementen. För närvarande arbetar 265 kommittéer, och när nya utredningar skall tillsättas, finns det kanske inga pengar disponibla. Det är en allvarlig försummelse att utredningar tillsätts lång tid efter det att riksdagen begärt att en utredning skall ske. För tre år sedan, för att ta ett exempel, beslöt 1956 års riksdag att begära en översyn av 1883 års förlagsintekningsförordning för att möjliggöra en bättre kapitalförsörjning för småföretagarna. Fortfarande har ingenting gjorts i justitiedepartementet. Med nuvarande arbetstakt i kommittéarbetet tar troligen en sådan utredning ett par år, och sedan skall förslaget remissbehandlas och regeringen så småningom framlägga förslag för riksdagen. Det betyder att den begärda utredningen av frågan kan behandlas i riksdagen först någon gång på 1960-talet. Det är en horribel arbetsordning, som inte kan accepteras av riksdagen.

Ett annat exempel. En utredning fick i uppdrag efter en riksdagsskrivelse i vanlig ordning att utreda arbetstagarbegreppet. Efter fem års funderande kom ett betänkande, som innehöll en historik över vad som tidigare förevarit. Något förslag att lösa frågan presterade inte kommittén. Men det belastade ändå det allmänna med statsutgifter. En ny framstöt gjordes i riksdagen och en ny riksdagsskrivelse gick till Kungl. Maj:t i ärendet. Utredningskarusellen sattes på nytt i gång.

För att man skall få ett fastare grepp om utredningsväsendet måste de förslag, som flera sakkunniginstanser rekommenderat, på allvar tas upp för att man därmed skall skapa bättre samordning. Utredningsväsendets decentrali-

sering bör även övervägas. Det finns gott om experter och sakkunnigt folk exempelvis vid våra universitet och högskolor. En mängd andra argument kan anföras, vilket även skett i motionen: mindre antal sakkunniga, att utredningstrycket skall koncentreras o. s. v.

För att få en ordning till stånd bör enligt min åsikt en kommittéslakt vara ofrånkomlig.

Jag vill i det sammanhanget erinra om finansminister F. W. Thorssons drastiska besparingsåtgärd inom kommittéväsendet år 1922. Av 162 då arbetande kommittéer fick endast 26 ostört fortsätta sitt arbete, medan alla de övriga upplöstes eller erhöll snävt begränsad tid för att avsluta sitt arbete. Kommittéanslaget sjönk också därigenom från 3,86 miljoner kronor år 1922 till endast 0,76 miljoner kronor för nästföljande budgetår. Det Thorssonska initiativet bör, tycker jag, mana till efterföljd.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Herr Christenson i Malmö har i sin motion föreslagit en nedskärning av antalet kommittéer genom samordning av vissa uppgifter och en samordning av kommittéernas arbete. Dessutom vill han tidsbegränsa kommittéarbetet och skära ned antalet ledamöter i kommittéerna. Allra sist har han också nu — vilket är mycket motsägande — klagat över att en del utredningar aldrig kommit till stånd. I motionen säger sålunda herr Christenson att det är alltför många utredningar i gång, men nu vill han plötsligt sätta ännu flera kommittéer i arbete.

Det är riksdagen som beställer så gott som alla utredningar, och i varje kommitté sitter riksdagsmän. Ibland finns det i kommittéerna inte riksdagsmän från alla partier — och det har från herr Christensons parti hörts klagomål över att man inte varit företrädd i till-

Översyn- av kommitté- och utredningsväsendet

räcklig utsträckning — och då har det inte ansetts oriktigt att i kommittéerna insätta ledamöter som väl representerar olika meningsriktningar och de grupper som är intresserade av den fråga det gäller. Vi har t. ex. nu i utskottet en högermotion, i vilken det föreslås att man i varje kommitté, där en fråga skall bli föremål för etisk bedömning, bör ha en företrädare för kyrkan eller de kristna samfunden med. Det är sålunda riksdagsmännens egna krav som återspeglas i kommittéernas mängd och antalet ledamöter i kommittéerna.

Som utgångspunkt för sitt krav om kommittéslakt har motionären tagit en uppgift om att utgifterna för kommittéväsendet från budgetåret 1957/58 till det därpå följande året steg mycket kraftigt, nämligen från 5 900 000 kronor till närmare 9 000 000 kronor. Men den siffra som herr Christenson i Malmö bygger sin motion på är det krontal som äskades i statsverkspropositionen under ett år, då det tillkom en löne-lyftning och en höjning av arvodena, som gjorde att de verkliga utgifterna för det året blev betydligt högre. Kostnaderna steg med andra ord inte så oerhört från ett år till det därpå följande på grund av att kommittéarbetet utvidgades, utan det var löne-lyftningen som spelade in där.

När herr Christenson i Malmö sedan klagar över att en del av de utredningar riksdagen begärt aldrig kommer till stånd, så kan detta bero på att departementen förbereder en kommittés arbete bättre än vad som sker om man helt brådstörtat tillsätter en utredning, där man inte har arbetet så planlagt, att det kan bedrivas på snabbast möjliga sätt. Jag tror inte vi skall klaga över att man i departementen tar litet tid på sig innan man sätter i gång kommittéarbetet. Detta kan nämligen betyda att man på departementet avvaktar resultatet av utredningar på närbesläktade områden. Det kan också betyda att man väntar på en utredningskraft, som genom

sin kunnighet på ett speciellt område kan forcera kommittéarbetet och därmed göra att detta kan bedrivas bättre och billigare.

I utskottet har vi varit ense om att den önskvärda samordningen i kommittéarbetet bör ske med hänsynstagande till de förslag författningsutredningen kommer med, och vi tror inte att man kommer närmare målet genom att vidtaga en drastisk kommittéslakt. Motionären har ju heller inte kunnat ange vilka kommittéer som bör slaktas och vilka som bör sägas upp. Vi har därför inte kunnat se att motionären lämnat något nytt bidrag till rationaliseringssträvandena på detta område, utöver det som vi redan har möjlighet att beakta genom pågående utredningar, och därför har utskottet avslagit motionen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp):

Herr talman! Jag sade i mitt tidigare anförande, att statsrevisorerna 1947 anmärkte på att utredningskostnaderna då uppgick till 4,9 miljoner kronor. Sedan dess har de fördubblats. Det säger ju en hel del om utvecklingen av kommittéväsendet. Utskottet borde enligt min mening ha sagt ifrån, att utredningarna och revisorernas anmärkningar emot kommittéväsendet borde respekteras. Det är på denna punkt som utskottet inte tillräckligt har sagt ifrån utan endast skjutit motionen ifrån sig med allmänna talesätt.

Eftersom fru Eriksson efterlyste att jag skulle komma med direkt positiva förslag, vill jag hänvisa till ett gammalt beprövat medel för att få sparsamhet att respekteras, nämligen att minska anslagen. Den makten att pruta på kommittéanslagen har riksdagen.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 21

Interpellation ang. det ekonomiska resultatet av viss utvidgning av konstfackskolans nybyggnad

Herr NILSSON i Göingegården (h) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! År 1956 beslöt riksdagen att utöka den då planerade nybyggnaden för konstfackskolan med dels källarutrymmen och bottenvåning och dels en extra våning ovanför den egentliga skolbyggnaden. Merkostnaderna för denna utvidgning av byggnadsprogrammet uppskattades till 10 milj. kronor resp. 3,2 milj. kronor.

Det beräknades att hyresintäkterna för källaren och bottenvåningen skulle bli ungefär 1 050 000 kronor årligen. Någon uppskattning av hyresintäkterna för den översta våningen gjordes inte. Det framkom emellertid i första kammarens debatt den 18 maj 1956, att man där eventuellt skulle inrätta förvaltningslokaler.

Den främsta motiveringen för den här refererade utökningen av den ursprungliga byggnadsplanen var, att man bättre skulle kunna utnyttja den dyrbara tomtmarken. Det sades också ifrån, att merkostnaderna för utvidgningen skulle uppvägas av hyresintäkter.

I anledning av vad som förevarit i denna fråga är det angeläget att det för riksdagen redovisas, huruvida de ekonomiska beräkningar som föregick här omnämnda beslut var realistiska eller inte. Jag hemställer därför om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få ställa följande fråga:

Är herr statsrådet villig att lämna kammaren en fullständig redogörelse för de ekonomiska följderna av 1956 års riksdagsbeslut om utvidgning av den då planerade nybyggnaden för konstfackskolan?

Denna anhållan bordlades.

§ 22

Interpellation ang. bostadsanmälningsplikten för utlänningar

Ordet lämnades på begäran till

Fröken KARLSSON (h), som yttrade:

Herr talman! De lättnader, som sedan någon tid gäller för resande till Sverige, har alldeles säkert sitt stora värde för allmänheten och uppskattas väl också allmänt. Det är mot den bakgrunden desto mera beklagligt, att dessa lättnader uppvägs av ökad kontroll och ökade formaliteter på vissa punkter. Jag syftar på de skärpta bestämmelserna om upplåtelse av bostad åt utlänning.

Passreformen innebär som bekant att medborgare i de övriga nordiska länderna kan komma till oss utan passkontroll. För övriga utlänningar kvarstår passtvånget, men det torde inte råda något tvivel om att om någon av en eller annan anledning skulle önska undvika att visa sitt pass, ställer det sig tämligen enkelt att ta sig in i landet på annat sätt än genom den rätta spärren.

När det gäller bostadsupplåtelse är var och en som tar emot en utlänning skyldig att kräva vissa uppgifter, som skall vidarebefordras till polismyndighet. Till och med för tältplatser gäller detta. Beträffande medborgare i övriga nordiska länder är anmälningstvånget begränsat.

Man vågar väl anta, att dessa bestämmelser i stort sett leder till att utlänningar med rent samvete och med respekt för lagen vederbörligen registreras. Däremot torde det även beträffande bostadsanmälan finnas tämligen vidsträcktta möjligheter för mindre laglydiga element att kringgå bestämmelserna.

En konsekvens av systemet med bostadsanmälan har blivit betydande svårigheter för polismyndigheterna i vissa orter att hålla sina utlänningsregister aktuella. Det uppges t. ex. att utlänningsspolisen i Stockholm har 30—40 000 av de inkomna blanketterna osor-

Interpellation ang. bostadsanmälningsplikten för utlänningar

terade. Till bilden hör att det, när det gäller turister från fjolåret, rör sig om anmälningar rörande personer som för länge sedan lämnat Sverige.

För personalen på hotell och pensionat innebär utlänningskontrollen ett betydande extraarbete, som givetvis blir särskilt besvärande under turistsäsongen då arbetsbördan ändå är stor.

Man torde ha anledning ställa frågan, om de betungande arbetsuppgifterna för såväl enskilda som för utlänningskommissionen och polismyndigheterna motsvaras av något verkligt behov. Som jag redan framhållit är det ju med nuvarande system svårt att få betryggande garantier för att överblick över utlänningsars vistelse i landet verkligen erhålles, och kontrollmöjligheterna torde vara mest otillräckliga i de fall där de bäst behövs.

Den logiska konsekvensen av lättnaderna i gränskontrollen förefaller en lekman att vara icke skärpningar utan motsvarande lättnader i bostadsanmälningsplikten. Det ligger därtill i denna bostadsanmälningsplikt ett moment av misstro mot gäster, vilket icke kan betraktas som särskilt tillmötesgående.

Med stöd av vad här anförts hemställer jag om tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande frågor:

Anser herr statsrådet den nuvarande ordningen beträffande anmälningsplikt för utlänningar tillfredsställande eller övervägs några förändringar i denna ordning?

Anser herr statsrådet att ett radikalt slopande av bostadsanmälningsplikten skulle kunna få några allvarligare konsekvenser?

Denna anhållan bordlades.

§ 23

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 76, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m., såvitt angår Himmelsända 2¹ i Södermanlands län och stadsågan nr 2174 + 2178 + 2179 + 2340 i Norrköpings stad, jämte i ärendena väckta motioner.

§ 24

Tillkännagavs, att till herr talmanen under sammanträdet avlämnats en motion, nr 482, av herr *Svensson* i Krokstorp, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 62, angående försöksverksamheten med nioårig enhetskola m. m.

Denna motion bordlades.

§ 25

Justerades protokollsutdrag.

Kammarrens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.33.

In fidem

Sune K. Johansson
